

eman ta zabal zazu



Universidad
del País Vasco

Euskal Herriko
Unibertsitatea

Gizarte eta Komunikazio Zientzien Fakultatea
Facultad de Ciencias Sociales y de la Comunicación

ZIENTZIA POLITIKOA ETA KUDEAKETA PUBLIKOA
IKASTURTEA 2022-2023

**OIKOS ETA POLIS KONTRAJARRIZ. ALEMANIAKO
EMAKUMEAREN PAPERA WEIMARREN ETA
HIRUGARREN REICHEAN**

EGILEA: ENERITZ GÓMEZ MICOLTA
ZUZENDARIA: ARANTXA ELIZONDO LOPETEGUI

Data, 2023ko Maiatzaren 15a

Laburpena

Gradu Amaierako Lan honek emakumeek Weimarko Errepublikan (1919-1933) eta Hirugarren Reichen (1933-1945) esfera publiko-pribatuan dituzten rolen ikuspegi bat eskaini nahi du. Lehen Mundu Gerraren amaierak aurrerapen garrantzitsuak ekarri zituen Alemaniako emakumeentzat gizarte-, politika- eta ekonomia-arloetan, eta, horrela, emakume berri gisa ezagutzen den eredu femenino berri bat garatu zen. Hala ere, Errepublika garaian sortutako arazoek eta krisiek muturreko jarrerak sortzeko agertoki ezin hobea sortu zuten, mugimendu feministek lortutako aurrerapenak gainbeheraren sintomatzat hartu baitzituzten. Planteatutako helburuak lortzeko, azterketa historiko bat egingo dut genero-ikuspegitik, eta, horren bidez, bi erregimenetako ideal femeninoen arteko aldea aztertuko dut. Ondoren, sakonago aztertuko ditut eremu publikoa eta pribatua osatzen duten eremuak, bestiek beste, presentzia instituzionala, amatasuna edo emantzipazio ekonomikoa. Horrela, Alemaniako emakumeek bi erregimen horietan izan zituzten rolei buruzko erradiografia osoa osatuko dut, ikuspegi teoriko eta kritikoa aplikatuz.

Hitz gakoak: emakumeak, esfera publikoa, esfera pribatua, Weimarko Errepublika, Hirugarren Reicha, rol.

Resúmen

El presente Trabajo de Fin de Grado pretende ofrecer una visión y comparar los roles de las mujeres en la esfera público-privada en la República de Weimar (1919-1933) y el Tercer Reich (1933-1945). El final de la Primera Guerra Mundial trajo importantes avances en materia social, política y económica para las mujeres en Alemania desarrollándose así un nuevo modelo femenino denominado como “nueva mujer”. Sin embargo, los problemas y crisis surgidos durante la República crearon el escenario perfecto para el surgimiento de posturas extremistas que consideraron los avances logrados por los movimientos feministas como un síntoma de decadencia. Para lograr los objetivos planteados realizaré un análisis histórico desde una perspectiva de género mediante el cuál analizaré la diferencia entre los ideales femeninos en los dos regímenes. Posteriormente, analizaré de manera más profunda los distintos ámbitos que integraron la esfera pública y la privada, entre otros, la presencia institucional, la maternidad o la emancipación económica. Así, realizaré una radiografía completa sobre cuáles fueron los papeles de las mujeres alemanas en esos dos regímenes aplicando una perspectiva teórica y crítica.

Palabras clave: mujeres, esfera pública, esfera privada, República de Weimar, Tercer Reich, rol.

Eskerrak eman nahi dizkiet...

Nire ama eta ahizpari betidanik neure burua babesteagatik eta beti nigan sinesteagatik.

Nire osaba Jon eta izeba Verori beti nire alboan egoteagatik.

*Karreraren zehar ezagutu ditudan pertsona orori, batez ere, Joanari, Enaitzi, Martineri,
Gaizkari eta Saioari lehen egunetik nire euskarria izateagatik.*

Erikri ni inork baino hobeto ulertzeagatik.

Nire irakasle guztiei haien laguntzagatik batu gaituen fase honetan.

Arantxa Elizondori karreraren zehar eta GRALa egiterakoan nire gidaria izateagatik.

Aurkibidea

1. SARRERA.....	4
1.1 Lanaren aurkezpena.....	4
1.2 Ikerketaren Helburuak.....	5
2. MARKO TEORIKOA.....	5
2.1 Esfera publiko-pribatuaren kontzeptuaren eboluzioa.....	5
2.3 Hipotesiak.....	12
3. METODOLOGIA.....	13
4. ANALISIA.....	14
4.1 Testuinguru historikoa genero ikuspegi batetik.....	14
4.1.1 Emantzipazioaren axioma vs. Kinder, Kirche, Küche axioma.....	14
4.1.2 Emakume “berria” vs. Emakume “aratza”.....	17
4.2 Emakumeak arlo publikoan.....	19
4.2.1 Hezkuntza.....	19
4.2.2 Presentzia instituzionala.....	26
4.2.3 Partaidetza politikoa.....	33
4.2.3 Lan arloa.....	36
4.3 Emakumeak arlo pribatuan.....	41
4.3.1 Sexualitatea.....	41
4.3.2 Amatasuna.....	46
4.3.3 Familia eredia eta emaztearen mitoa.....	52
5. ONDORIOAK.....	55
BIBLIOGRAFIA.....	57
ERANSKINAK.....	61
ERANSKIN 1.....	61
ERANSKIN 2.....	61
ERANSKIN 3.....	64
ERANSKIN 4.....	66
ERANSKIN 5.....	68
ERANSKIN 6.....	69

1. SARRERA

1.1 Lanaren aurkezpena

<<Emakumearen eginkizuna ederra izatea eta haurrak mundura ekartzea da. Hori ez dago modatik hain iragana. Txori emeak bere burua edertzen du bere lagunarentzat eta arrautzak zaintzen ditu berarentzat. Trukean, arra arduratzen da elikagaiak biltzeaz, erne egoteaz eta etsaiengandik babesteaz>> (Joseph Goebbles).

XX. mendeko lehen urteetan emakume alemaniarrek zentralitatea eskuratu zuen eremu publikoa. Weimarko Errepublikak aurrerapen handiak ekarri zituen generoaren arloan, eta, horrela, Alemaniako emakumeen eskubideak nabarmen handitu ziren: boto-eskubidea edo gobernuko kide izateko aukera. Hala ere, 1919tik 1933ra bitartean lortutako aurrerapenak berehala desagertu ziren nazionalsozialistak boterera iritsi zirenean, eta horiek emakumea eremu tradizionalenera (eremu pribatura) baztertu zuten, amatzat eta emaztetzat bakarrik hartzen baitzuten.

Gradu Amaierako Lan honek, ikuspegi historiko diakronikoari jarraituz, Alemaniako emakumeak Weimarko Errepublikan (1919-1933) eta 3. Reichean (1933-1945) zehar izan zuen rola berreraiki nahi du. Horrela, bada, genero-ikuspegia aplikatuz, emakume alemaniarrek emantzipaziotik erabat ikusezin bihurtzera eta eremu pribatura aldentzera igaro zen aldi horretan izandako rola alderatzen saiatuko naiz.

Lehenengo atalean, nire proiektuaren gai nagusia testuinguruan kokatzen saiatuko naiz, Alemaniako emakumeak Lehen Mundu Gerra amaitu ondoren bizi izan zuen egoeran oinarrituta. Horretarako, oro har, aztertutako aldi bakoitzean sortutako bi axioma nagusiak definituko ditut: batetik, emakumeen emantzipazioko axioma eta <<emakume berria>> Weimarko Errepublikan, eta, bestetik, <<Kinder, Kirche, Küche>> axioma eta emakume ideal aria Alemaniako Hirugarren Reichean zehar.

Bigarren atalean, Alemaniako emakumeak eremu publikoan izan zuen rola alderatzen saiatuko naiz bi sistemak alderatuz (Weimarko Errepublika [1919-1933] eta 3. Reicha [1933-1945]), Teresita de Barbierik honela definitzen duena: <<etxetik kanpo eta ahaidetasunetik, elkarbizitzatik eta adiskidetasunetik kanpoko gizarte-harremanak>> (Barbieri, 1991). Definizio horri jarraituz, 4 kategoria aztertuko ditut: hezkuntza, parte-hartze politikoa, erakundeen presentzia, eta lan-arloa.

Hirugarren eta azken atalean, beste konparazio bat egingo dut kasu honetan, Teresita de Barbierik honela definitu zuen eremu pribatuari dagokionez: < < etxeko eremua, etxebizitzaren espazio fisikoa eta bertan gertatzen diren guraso-harremanak eta harreman intimoak >> (Barbieri, 1991). Eremu pribatuaren kasuan, 4 eremutan sailkatu da: amatasuna, familia, emaztearen mitoa eta sexualitatea.

1.2 Ikerketaren Helburuak

Lan honen helburu nagusia Alemaniako emakumeek Weimarko Errepublikan (1919-1933) eta 3. Reichen (1933-1945) izan zituzten rola aztertzea da. Hain zuzen ere, lan honen xedea rol horiek izan zuten garapena ulertzea izango da bi testuinguru historiko, politiko, ekonomiko eta sozial ezberdinetan; alde batetik, XX. mende hasieran Alemanian garatutako demokrazian eta, bestetik, nazionalsozialisten erregimenean.

Proiektuaren helburu espezifiko gisa, honako hauek nabarmendu behar ditut:

- XX. mendearren hasieran eta erdialdeko Alemaniako testuinguru soziala aztertu genero ikuspegi batetik.
- Weimarko Errepublikan emakumeek Alemaniako gizarteko hainbat esparrutan lortutako eskubideak ikusaraztea.
- Erregimen nazionalsozialista ezartzeak eta Alemaniako eredu tradizionalera itzultzeak emakume alemaniarrarengan izan zituen ondorioak ulertzea.
- Eremu publiko eta eremu pribatuaren garrantzia ulertu erregimen mota bakoitzean eta autore ezberdinek honen inguruan egin dituzten ekarpenak ezagutu.

2. MARKO TEORIKOA

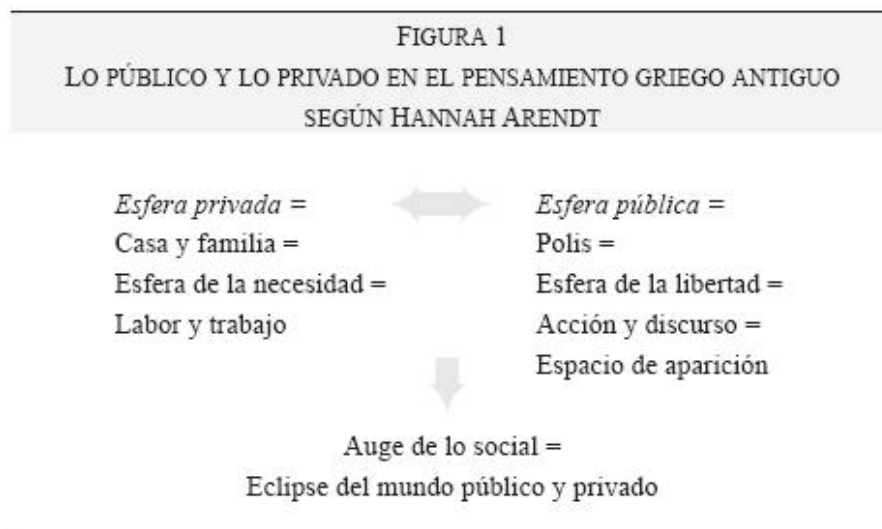
2.1 Esfera publiko-pribatuaren kontzeptuaren eboluzioa

Hasiera-hasieratik, gizarteak publikoaren eta pribatuaren artean banatu dira, eta horrek hainbat formulazio sortu ditu (Peyrou, 2019: 361). Kosmopolis honen jatorria Antzinako Grezian aurkitzen dugu eta, zehazki, Aristotelesen *Politika* liburuan (K.a. IV). Greziar gizartearen garapenarekin, gaitasunak eta jarduerak bi esfera bereizgarritan

banatzen joan ziren, Aristotelesek *oikos* (etxea) eta *polis* (hiria) bezala definitu zituenak (Aristoteles, K.a. IV). Filosofo greziarrak proposaturiko planteamendu hori aintzat hartuta, hainbat egilek interpretatu dute *oikos* eta *polis-en* kontzeptualizazioa esfera bananduen teoriaren jatorri gisa (Arendt, 1958) non emakumea esfera pribatuan (*oikos*) konfinatuta geratzen da eta gizona, berriz, eremu publikoaren (*polis*) erdigune bihurtzen da.

Egile horien artean, Hannah Arendt izan da historia garaikidean banandutako esferen teoriaren aitzindarietako bat. Arendtek bere *La condición humana* (1958) liburuan ideia hau garatzen du: “pentsamendu grekoaren arabera, gizakiak antolamendu politikorako duen gaitasuna ez da soilik ezberdina, baizik eta etxea (*oikos-a*) eta familia erdigune dituen elkarketa naturalari zuzenean kontrajartzen zaio” (Arendt, 1958: 39). Horrela, herritar bakoitza bi esfera desberdinetakoa zen: “bizitza propioa eta amankomunaren bizitza” (Thompson, 2010).

1. irudia: publikoa eta pribatua pentsamendu greko zaharrean Hannah Arendt-en arabera



Iturria: Thompson, 2010: 13

Bi esferen arteko bereizketa horrek sexu-generoari lotutako jardueren banaketa ere ekarri zuen, eta horrek rol espezifikoak esleitzea sustatu zuen, rol maskulinoaren eta femeninoaren kategorio sortuz (Vega Díez, 2016: 5).

Alde batetik, rol maskulinoak eremu publikoan parte hartzeko aukera eman die rol horren parte direnei (Vega Díez, 2016); hala, “gizonen seme-alaben hezkuntza emaitzak lortzera bideratuta egon ohi da, eta ez esparru emozionalera, genero femeninoan gertatzen

den bezala” (Vega Díez, 2016: 5). Laburbilduz, eremu publikoa osatzen duten eta rol maskulinoa duten pertsonak errekonozimendua dute gizartean (Thompson, 2010: 14) eta, Estatu modernoaren testuinguruan, agintaritza publikoa, gobernuaren administrazio publikoa eta Estatuaren administrazioa osatzen dutenak dira (Thompson, 2010: 16).

Bestalde, rol femeninoa, aurrez azaldutako rol maskulinoa ez bezala, eremu pribatuenean kontzentratuta dago, eta, horregatik, “ez du inolako errekonozimendu sozialik, ezta ordainsari ekonomikorik ere; gainera, rol ez da hain agerikoa” (Vega Díez, 2016: 5). Emakumeen rolak etxearekin eta familiarekin oso lotuta egon dira Antzinako Grezian (Thompson, 2010: 13). Aldi berean, rol femeninoa oso lotuta egon da amatasunaren kontzeptuarekin, eta hori etengabeko eztabaida batean bihurtu da mugimendu feministetan (Palomar, 2005). Kontzeptu hori naturalizatutako zerbait bezala aurkeztu da, baita zehaztugabeko kultura-eraikuntza gisa ere (Palomar, 2005: 54). Rol horiek guztiek zailtasun handiak sortu dituzte ordaindutako edozein lan egiteko eskubidea aitortzeko, hau da, etxetik ateratzeko aukera izateko (Vega Díez, 2016: 5).

Hala ere, Arendtek dioten bezala, esfera horiek (eta, ondorioz, rol horiek) ezin dira banaka aztertu, esfera publikoak ezingo lukeelako modu eraginkorrean funtzionatu etxearen eta esfera pribatuaren existentzia hutsik gabe (Arendt, 1958). Hau da, nahiz eta *polis-a* greziar gizarte berrien erdigunetzat hartua izan, *oikos-a* sakratua izaten jarraitzen zuen, baita jabetza pribatua ezabatu nahi zuten teorikoentzat ere:

Platonek berak ere, zeinaren eskema politikoak jabetza pribatuaren abolizioa eta esfera publikoaren hedadura lehengoa erabat suntsitzeraino aurreikusten baitziren, oraindik ere begirune handiz hitz egiten du Zeus Herkeiosi buruz, mugako lerroen babeslea, eta hori, jainkotiarizat jotzen ditu estatuen arteko mugak, inolako kontraesanik ikusi gabe (Arendt, 1958: 43).

Bestalde, esfera bakoitza ezaugarri espezifiko batzuek definitzen zuten, eta ezaugarri horiek, lehen aipatu bezala, elkarrekin lan egiten zuten sozietateen garapenaren alde (Arendt, 1958). Alde batetik, eremu pribatuan funtzioak oso ondo definituta zeuden: gizonak ziren “mantentze indibidualaren” arduradunak, eta emakumeak, berriz, ugaltzaile soiltzat hartzen ziren (Arendt, 1958: 43). Eremu publikoaren oinarria, ordea, *eudaimonia* greziar gizarteentzat aintzat hartzen zen askatasuna zen (Arendt, 1958: 44).

Antzinako Grezian garatutako eremu bereizien ikuspegi hori modu espezifikoagoan garatu zen Industria Iraultzan, XVIII. mendearen amaieran eta XIX. mendearen hasieran

(Peyrou, 2019: 361). Garai hartan garatutako aldaketa teknologikoek, sozioekonomikoek eta kulturek lanaren banaketa sexualaren hedapenari bide eman zioten (Peyrou, 2019: 361). Hedapen hori batez ere gizonei egokitu zitzairen, eta emakumeak, berriz, *oikos-era* edo esfera pribatura baztertu zituzten, lehen aipatu bezala. Horrela, lanaren banaketa sexuala areagotuz joan zen (Peyrou, 2019: 361).

Lanaren banaketa sexualari dagokionez Maria Miesek dio kapitalismoaren menpean gizonaren lana oso lotuta dagoela lana kontzeptu originalarekin, eta emakumea, ordea, esparru pribatura baztertutako subjektua dela, non etxeakoandreaken rola betetzen duen (Mies, 2019: 104). Horrela, "benetan gizatiartzat hartzen diren zereginak (hau da, kontzientek, arrazionalak, planifikatuak, produktiboak, etab.), oro har, gizonezkoen zereginatzat hartzen dira, eta emakumeen zereginak, berriz, «naturak» funtsean zehazten dituen jardueratzat" (Mies, 2019: 105).

Lanaren banaketa sexual horrek hainbat elementu sortu ditu, eta elementu horiek, batez ere, XX. mendearen erdialdetik aurrera agerikoagoak izan dira emakumeak lan-merkatuan sartu zirenean (Vega Díez, 2016: 7). Hala ere, sartze horrek generoko gizarte-segregazioen garapena handitzea ekarri du (Etcheberry, 2017), tradizionalki lanbide-segregazio gisa definitu izan direnak. Ana Vega Díezek (2016) honela definitzen du lanbide-segregazioa: "emakumeek eta gizonek okupazio desberdinak egiteko lehentasuna, bata bestetik bereizita okupazio-egitura" (Vega Díez, 2016: 8). Horrela, okupazio-egitura bi modutan adieraz daiteke: segregazio bertikalaren bidez eta segregazio horizontalaren bidez (Vega Díez, 2016: 10).

Alde batetik, segregazio horizontalak "gizonen eta emakumeen banaketa ez-uniformeari sektore batean egiten dio erreferentzia" (Vega Díez, 2016: 12). Bereizketa hori bi arrazoi nagusirengatik gertatzen da: batetik, "eremu jakin batzuetan ez dago emakumeen matrikula nahikoa goi-mailako hezkuntzan" (Etcheberry, 2017: 67) eta, bestetik, "unitate batzuetako buruzagitzek erabaki dute emakumeak ez onartzea" (Etcheberry, 2017: 67). Aldi berean, okupazioetako bereizketa horiek estereotipatutako zenbait ezaugarritan oinarritu dira (1. taula).

1. taula: Ezaugarri maskulinoen eta femeninoen estereotipoak

Tabla2: Estereotipos de características masculinas y femeninas.

CARACTERÍSTICAS MASCULINAS ESTEREOTIPADAS	CARACTERÍSTICAS FEMENINAS ESTEREOTIPADAS
Agresividad Independencia No emocional No fácil de influir Muy dominante Interés por las matemáticas y ciencias naturales No excitable en pequeñas crisis Muy activo Muy competitivo Muy diestro en los negocios Sabe desenvolverse por el mundo Muy aventurero Toma decisiones con facilidad Actúa casi siempre como líder Tiene gran confianza en sí mismo Muy ambicioso	Tiene mucho tacto Amabilidad Conoce muy bien los sentimientos de las personas Tiene costumbres elegantes Gran necesidad de seguridad Disfruta con el arte y la literatura Expresa con facilidad sentimientos

Fuente: Elaboración propia a partir de la clasificación que establece Ruble (1983) y Rosenkrantz (1968)

Iturria: Vega Díez, 2016: 13

Bestalde, bereizketa bertikalak “jarduera-maila desberdinetako banaketa ez-orekatuari egiten dio erreferentzia” (Vega Díez, 2016:15). Genero-azterlan askotan, fenomeno horri “kristalezko sabai” deitu izan zaio, eta “emakume kualifikatuek dituzten oztopo ikusezinak deskribatzen ditu, lan-merkatuko postu hierarkiko altuenak lortzea eragozten baitzien” (Vega Díez, 2016:16).

Asko izan ziren segregazio horren oinarri izan ziren argudioak, besteak beste, “emakumeak ugaltzeko duen gaitasun biologikoa, gaitasunen arteko ezberdintasunak, lan-lehentasunak eta emakumeen generoari egozten zaizkion gaitasunak” (Vega Díez, 2016: 6). Hau da, determinismo biologikoa funtsezkoa izan da lanaren banaketa sexuala ulertzeko. Ikuskera horren bidez, argudiatu eta justifikatu nahi zen esfera publikoaren (gehienbat maskulinoa) eta pribatuaren (gehienbat femeninoa) arteko bereizketa funtsezko bi printzipiotan zetzala: “batetik, kontuan hartzea giza gizarteetako fenomenoak gizabanakoen portaeraren ondorio direla, eta, bestetik, portaera indibidual horiek gizabanakoen jaiotzetiko ezaugarri biologikoen emaitza zuzena direla” (Suárez eta Lopez Guazo, 2005: 53). Baieztapen hori teoriko klasikoek sostengatu dute, hala nola Jean-Jacques Rousseauk, zeinak, bere lanetan, emakumeak menderatzen zituen eta bigarren maila batean uzten

zituen (maila pribatuago batean), baieztatuz “naturaren egoera garbian” emakumeek zaintzaile eta ugaltzaile rola zutela, eta gizonak, aldiz, sostengua eskaintzen zuela (Rousseau, 1755: 168). Alabaina, “determinismo biologiko ireki edo ezkutu hori, Freuden baieztapena parafraseatuz, hau da, gure anatomia gure patua dela, emakumeen zapalkuntzaren eta esplotazioaren kausen azterketan sakonki errotutako oztopoa da” (Mies, 2019:103). Horregatik, beharrezkoa da beste ikuspegi batzuk aplikatzea lanaren banaketa sexualaren eta bereizitako esferen teoriaren jatorria ulertzeko; horien artean, berebiziko garrantzia dute faktore sozial edo historikoak (Mies, 2019: 103).

Nozio horiek guztiak eztabaida teoriko eta metodologiko handiei eman zieten hasiera (Peyrou, 2019: 361), eta gaur egun akademian eta mugimendu feministetan leku nagusia izaten jarraitzen dute. Aipatu behar dut ilustrazioan eta Frantziako Iraultzan izan zuten garapena (Peyrou, 2019), non hainbat ahots kritiko nagusitzen hasi ziren bereizitako esferen formulazioaren aurka. Horien artean aipatu behar ditut garai hartan berdintasun politikoaren eskaeren aitzindari izan ziren hiru egile.

Olympe de Gougesek, alde batetik, erreferentziazko bi lan idatzi zituen. Lehenengoa *Declaración de los derechos de la mujer y de la ciudadana* izan zen (1791). Horren bidez, antzerkigile eta aktibista frantsesak, gizonen eta emakumeen arteko berdintasun osoa eskatu zuen, ez bakarrik esparru politikoan, baita legalean edo sozialean ere, eta emakumeen emantzipazioari buruzko lehen lanetako bat bihurtu zen (De Gouges, 1791). Gougesek argitaratutako bigarren erreferentzia-lana *La forma del contrato social entre el hombre y la mujer* (1791) izan zen, non berdintasun-printzipioan oinarritutako ezkontza-eredu berri baten oinarriak definitu zituen (De Gouges, 1791).

Bestalde, Mary Wollstonecraft emakumeen eskubideen defendatzaile sutua izan zen. Bere *A vindication of the rights of woman* (1792) lanean, idazle ingelesak dio emakumeak ez direla biologikoki gizonezkoak baino apalagoak (Rousseauk esana zuen bezala) baizik eta gizartean zuten posizioa desberdina zela, eta, horregatik, heziketa jaso behar zutela nazioaren garapenean zuten garrantziagatik (Wollstonecraft, 1792). Hau da, bere planteamenduen bidez, Wollstonecraftek zalantzan jarri zuen ezarritako (eta desberdintasunetan oinarritutako) ordena soziala, emakumeak garaiko gizartean izan behar zuten lekuari buruzko ikuspegi iraultzailea emanez.

Azkenik, Lucy Stonek egindako ekarpenak aipatu behar ditut (zalantzarik gabe). Esklabotza indargabetzearen defendatzailea, Stonek emakumearen eskubideak berretsi zituen: “hezkuntzan, ezkontzan, erlijioan, denetan, etsipena emakumeentzat gordetzen da.

Nire bizitzako zeregina izango da etsipen hori sakontzea emakume bakoitzaren bihotzaren barruan, harik eta amaitu arte” (Exley, 2007: 43). Stonek, beste kide batzuekin batera, hainbat elkarte sortu zituen Estatu Batuetan, gizonen eta emakumeen arteko berdintasunaren aldeko borrokan erreferente izan zirenak (G. Mcmillen, 2015). *Lucy Stone: An Unapologetic Life* liburuan, Sally Gregory Mcmillenek Lucy Stonek Ipar Amerikako mugimendu feministari egindako ekarpenen errepaso egin du. Ekarpen horien artean, Mcmillenek American Woman Suffrage Association-en (AWSA) sorrera azpimarratzen du, zeinak, Stanton and Anthony's National Women Suffrage Association-en (NWSA) ez bezala, gizon afroamerikarrentzako sufragioa babestu zuen (G. Macmillen, 2015).

Testuinguru horretan bertan, Alexis de Tocqueville pentsalari frantziarrak Estatu Batuetako esfera bananduen egoera deskribatu zuen (Peyrou, 2019: 362). *Democracy in America* (1840) liburuan emakumeak Estatu Batuetan duen egoera azaltzen du, eta testuinguru horretan bereizitako esferen errealitatea zein den deskribatzen du: “In no country has such constant care been taken as in America to trace two clearly distinct lines of action for the two sexes and to make them keep pace one with the other, but in two pathways that are always different” (Tocqueville, 1840: 101). Errealitate horretan, Tocquevillek dio emakume estatubatuarra ez dagoela esfera bakoitza argi eta garbi definitzen dituen lerro horiek zeharkatzera behartuta (Tocqueville, 1840). Hala ere, kapitulu horren azken paragrafoan, Tocquevillek dio etxeko eremura mugatze hori zerbait positibotzat hartu behar dela Estatu Batuetako gizartearentzat, “emakumearen nagusitasuna” oparotasunaren sinboloa baita komunitatearentzat (Tocqueville, 1840: 106).

Aurkeztutako eztabaidak funtsezkoak izan ziren XIX. mendean. Hala ere, XX. mendearen erdialdean, esferen banaketa modu negatiboan aztertzen hasi ziren, emakumeen mendekotasuna sortzen baitzuen (Peyrou, 2019: 363). Aldi berean, jarrera kritikoagoak lausotu egin ziren 1975etik aurrera hainbat egile esfera bereizien teoriaren alderdi positiboak azpimarratzen hasi zirenean (Peyrou, 2019: 363). Aldaketa horiek agerian utzi dute bi esferen konplexutasuna eta jarrera aldakorra (Thompson, 2010). Esferen konplexutasun eta jarrera aldakor horren gorakada komunikabideen garapenarekin eta Internetekin lotutako bitarteko elektronikoen berrien sorrerarekin gertatu da (Thompson, 2010). John B. Thompsonen argitaratutako artikuluari jarraituz, *Los límites cambiantes de la vida pública y privada* (2010) izenekoa, eremu bakoitzak era askotara eboluzionatu du, baina, hala ere, elkarri lotuta jarraitzen dute, Antzinako Grezian gertatzen zen bezala.

Alde batetik, esfera publikoaren kontzeptua “ingurune publiko mediatikoa” kontzeptura bideratu da (Thompson, 2010). Horrela, subjektuak hainbat espaziotan biltzen diren eremu publikoaren ikuskera klasikoa “ko-presentzia” delakoak osatu du; hau da:

Testuinguru publiko mediatikoaren forma berri horietan, ikuseremua jada ez dago mugatuta hemengo eta oraingo propietate espazial eta denborazkoengatik, baizik eta hainbat faktoreen bidez definitzen da: komunikabideen ezaugarri espezifikokoak, kontsiderazio sozial eta tekniko desberdinak (kamera-angeluak, edizio-prozesuak, antolaketa-interesak eta komunikabide-enpresen lehentasunak), bai eta bitarteko horiek posible egin dituzten interakzio-modu berriak ere (Thompson, 2010: 23).

Bestalde, gizarte modernoetan, pribatutasunaren terminoa eratoritzen joan da eta, gaur egun, oso lotuta dago kontrolaren kontzeptuarekin (Thompson, 2010: 29). Horrela, pribatutasuna (ikuspegi moderno batetik ikusita) honela defini daiteke: norbanakoak kontrola izateko eta gainerakoen sarbidea murrizteko erabiltzen dituen niaren lurraldeak (Thompson, 2010: 34). Ondorioz, gaur egungo gizarteetan, esfera pribatuaren kontzeptua (eremu publikoarena gertatu den bezala) ezin da etxean konfinatutako zerbait estatiko gisa definitu, baizik eta komunikabide elektronikoko berriek baldintzatzen duten zeozer bezala (Thompson, 2010: 32).

Laburbilduz, aurretik aztertutako guztiak bi gai argi uzten ditu. Alde batetik, bereizitako esferen teoria ezin da kontzeptu estatiko gisa definitu, baizik eta sortu zenetik aldatzen joan den teoria gisa, hainbat elementu eraginda, hala nola ingurune geografikoak edo testuinguru historikoak. Bestalde, teoria horren kontzeptualizazioak izan duen garrantzia azpimarratu behar da, ez bakarrik Hannah Arendt edo Aristoteles bezalako teorialari klasikoentzat, baita gaur egungo autoreentzat ere, Maria Miesentzat kasu, gaur egun akademiarentzat eta mugimendu feministarentzat berebiziko garrantzia duten hainbat fenomeno ulertzeko orduan.

2.3 Hipotesiak

- 1) Weimarko Errepublikan emakumeen eremu pribatutik atera ziren eta rol garrantzitsuak lortu zituzten eremu publikoan lehen aldiz.
- 2) Weimarko Errepublikan emakumeek lortutako eskubideak heterogeneoak izan ziren lurralde geografikoaren arabera, eta, honek, horien ezarpena zaildu zuen.

- 3) Emakumeen rolen aldaketa nazionalsozialisten erregimenean ez zen determinismo biologikoan oinarritu bakarrik, testuinguru historikoa horien definizioa baldintzatu zuen baita.
- 4) Banadutako esferak ez ziren independenteak izan, baizik eta, bi erregimenean, bata bestearen eraginpean egon ziren.

3. METODOLOGIA

Nire lana, nagusiki, *a priori* antitetikoak diruditen bi erregimenean azterketa historiko diakronikoan oinarritzen da. Aztertutako aldia dela eta, eta Weimarko Errepublikan (1919-1933) eta Hirugarren Reichean (1933-1945) emakume alemaniarrari buruz dagoen gabezi bibliografikoa dela eta, askotariko metodologia bat erabiliko dut denbora-tarte horretan emakumeen rola ahalik eta zehatzen deskribatu ahal izateko.

Alde batetik, berrikuspen bibliografikoa izango da oinarrizko metodologia. Azken hamarkadetan aurkeztutako gaiaren inguruko informazio bibliografikoa ugari izan da. Hori dela eta, eta nahiz ikerketa lan bakar batean ez dagoen bilduta arren, ezinbestekoa da azaldutako gaiari buruz hainbat egileren artean sortu den eztabaida aztertzea.

Honen bidez hainbat testu mota berrikusi ditut ikuspegi ezberdinak izateko aukera emango digutenak. Batetik, bibliografia klasikoa aztertutako da ikuspegi teoriko bat eskainiko duena. Bestetik, azken hamarkadan argitaratu diren obrak berrikusi ditut (bai liburuak zein arlo akademikoan egin diren ikerketak). Azkenik, garaiko legegintzaren berrikuspen bat aurrera eramango dut: 1919ko Weimarko Konstituzioa edota une ezberdinetan onartutako legeak.

Beste aldetik, erregimen bakoitzaren ezaugarriak zehatzak kontuan hartuz bestelako metodologia erabiliko dut ikerketan zehar. Weimarko Errepublikari buruz ikertzerakoan, datu kuantitatiboak izango dira erabiliko diren metodologia nagusia. Hernández, Fernández eta Baptistaren (2003) arabera, datu kuantitatiboek funtzio garrantzitsua betetzen dute ikerketetan; hala nola, ditugun datu enpirikoak taula bihurtu eta orokortze egokiak ezarri. Alabaina, kasu honetan ere mugak ohikoak izan dira datu kuantitatibo horiek bilatzerako momentuan; izan ere, XX. mendearen hasierako datu baseak aurkitzea ezinezkoa izan da. Honela, berrikuspen bibliografikoan aurkitutako datu kuantitatiboak erabili dira, batez ere, *Women in the Weimar Republic* (2013) argitaratutakoak.

Hirugarren Reicha aztertzerakoan, aldiz, propagandaren azterketa nagusituko da. Erregimen nazionalsozialistak garrantzi handia eman zion propagandari eta, konkretuki, haien mundua ikusteko era zabaltzeko erabili zuten nagusiki. Gauzak horrela, ezin da erregimen nazionalista emakumeen inguruan zeukan ikuspegia ulertu egindako propaganda aztertu gabe.

4. ANALISIA

4.1 Testuinguru historikoa genero ikuspegi batetik

Lehen Mundu Gudak aldaketa handia suposatu zuen emakume alemaniarren gizarte-iruditerian, emakumeen emantzipazioaren ideien ondorioz (Fuentes Toro eta Salazar Lisboa, 2017:70). Garapen horrek aldaketa handiak ekarri zituen ordura arte publikoaren eta pribatuaren eredu estatikotzat jotzen zen horretan; hau da, emakumeak eremu publikoan eta ordura arte soilik maskulinoztat hartzen ziren lanetan sartzen hasi ziren (Fuentes Toro eta Salazar Lisboa, 2017: 71). Aldi berean, emakume alemaniarrek eskubideak lortu zituen esparru politikoan, besteak beste, boto-eskubidea (Nogueira Martínez, 2012). Horrela hasi zen nagusitzen gizonen eremu publikoa menderatzen zuten ikuspegi tradizional horri aurre egin zion "emakume berriaren"¹ ideal feminista. Hala ere, gatazka beliko horren ondorioek mendebaldeko erakunde liberalak zalantzan jartzeko jarrerak bultzatzeko ere balio izan zuten (Fuentes Toro eta Salazar Lisboa, 2017:70). Alemaniaren kasuan, Lehen Mundu Gerrak jarrera autoritarioen hasiera ekarri zuen Adolf Hitlerren eta Alderdi Nazionalsozialistaren (NSDAP) eskutik. Hogeita hamarreko hamarkadako Alemaniako mugimendu feministek ez bezala, Alemaniako balio tradizioaletara itzultzea proposatu zuten, non emakumea eremu pribatuan geratuko zen, non nagusiki etxeko eta familiako alderdietan ardaztutako funtzioak beteko zituen (Fuentes Toro eta Salazar Lisboa, 2017: 70-71).

4.1.1 Emantzipazioaren axioma vs. Kinder, Kirche, Küche axioma

Helen Boak-ek honela definitzen du emantzipazioa: "emakumeak gizonetik erabateko berdintasuna eragozten dieten murrizketa legal, moral eta intelektual guztietatik askatzea" (Boak, 2013: 4). Alemanian, 1894an ezarritako mugimendu feministak izan ziren emantzipazioaren alde borrokatu zuten eragile nagusiak, eta, zehazki, "tradizionalki haiengandik espero ziren rola alde batera uzteko" (Nogueira Martínez, 2012: 4). Hala ere,

¹ Aleksandra Kolontaik *Emakume berria eta moral sexuala eta beste idazki batzuk* lanean proposatutako kontzeptua.

Lehen Mundu Gerra izan zen alemaniar emakumearen mobilizatzaile nagusia, milioika gizon borroka-zelaian borrokatzeko erabili baitziren (Boak, 2016: 14), eta, horren ondorioz, garai hartako mugimendu feministek hainbeste desiratu zuten emakumeen emantzipazioa lortu zen (Nogueira Martínez, 2012: 4). Emantzipazio hori hiru aldaketa esanguratsutan oinarritu zen: boto-eskubidea, unibertsitaterako sarbidea eta ordaindutako lana (Nogueira Martínez, 2012: 4). Hiru aldaketa horien oinarria 1919ko abuztuaren 11ko Weimarko Konstituzioa onartzea izan zen, garaiko aurrerakoienetakotzat hartua izan zena (Pazos Polo eta Polo Serrano, 2018: 87).

Alde batetik, Konstituzioaren 13. artikulua sufragio unibertsala arautzen zuen: “herriaren ordezkariak alemaniar, gizon eta emakume guztien sufragio unibertsal berdinean, zuzen eta sekretuaren bidez eta ordezkariak proportzionalaren printzipioen arabera aukeratu behar da” (CIA, 1919, art. 13). Horrek esan nahi zuen lehen aldiz emakumeek boto-eskubidea izan zezaketela, eta emakumeen botoak gizonenak baino txikiagoak izan baziren ere, bozketaratioak Europako herrialde guztietako altuenak izan ziren (Behbudi eta Nagizadeh, 2019: 47)². “Eskubide berri horrek betiko aldatu zituen gizartean zitu zen erantzukizunak, eta aukera eman zien zuzenean esku hartzeko nazioaren etorkizuneko egonkortasuna lortzeko erronkan, historiaren garai oso nahasi batean” (Del Rey eta Canales, 2014: 20). Bestalde, emakumeen emantzipazioa oso lotuta egon zen hezkuntzarekin. Alemaniako emakumeek goi-mailako hezkuntzan presentzia handiagoa izan zuten beste herrialde batzuekin alderatuta; adibidez, 1918an, doktoretza lortu zuten emakumeak %77 izan ziren (Behbudi eta Nagizadeh, 2019: 47). Lehen Mundu Gerraren ondoren, emakumeak Alemaniako unibertsitateetan ikasten hasi ziren, eta 1918an herrialdeko unibertsitateko ikasleen %10 izan ziren³. Azkenik, Clara Zetkinen iritziz, emakumeen emantzipazioak zerikusirik handia izan zuen esparru ekonomikoarekin (Boak, 2013: 65) eta, horregatik, ordaindutako lana funtsezkoa izan zen Alemanian XX⁴. mendearen hasieran emakumeen emantzipazioa lortzeko. Ordaindutako lana batez ere nekazaritzaren sektorean eman zen (4.969.279 emakumeek lan egiten zuten sektore horretan 1925ean) eta industrian (2.908.880 emakumeek lan egiten zuten sektore horretan 1925ean) (Boak, 2013: 139); izan ere, sektore horiek izan ziren gizonezkoen eskulana gehien galdu zuten sektoreak, Lehen Mundu Gerraren eztandaekin frontean soldadu alemaniarrek mobilizatu ondoren (Boak, 2013).

² Emakumeek boto-eskubidea erabili ahal izan zuten lehen bozketetan (1919ko urtarrilaren 19koak), emakumeen parte-hartzea %82,3koa izan zen (Pazos Polo eta Polo Serrano, 2018: 88).

³ Lehen Mundu Gerra baino lehen, Alemaniako emakume asko Suitzara joaten ziren medikuntzarekin lotutako unibertsitate-ikasketak egitera (Boak, 2013: 154).

⁴ Lana ez da modu naturalean emantzipatzen, baizik eta emantzipazio-jarduera bihurtzen da emakumea subjektu independente bihurtzen denean (Boak, 2013: 134).

Besteak beste, Linda Gordon egileentzat, “jaiotza-tasaren kontrola faktore garrantzitsuena izan zen emakumearen emantzipazioaren oinarri materialean” (Usborne, 1992: xii), eta, beraz, emakumeen emantzipazioa ulertzeko ere funtsezkoak izan ziren, besteak beste, sexualitatea eta amatasuna. Garai hartan, seme-alabarik gabeko eta sexualki emantzipatutako emakumeek Alemaniako emakume berriaren oinarriak sinbolizatu zuten, eta, hala, sexu-hezkuntza eta antisorgailuen erabilera areagotu egin ziren (Boak, 2013). Bestalde, abortua ere erregulatzen hasi zen, eta, horrela, klase ertain-baxuko emakumeek Errepublikan gehien erabiltzen zuten antisorgailua bihurtu zen (Boak, 2013: 210). Laburbilduz, emantzipazio sexualak ekarri zuen “bai sexu-ohituren aldaketa askatzaileak, bai nazionalisten amesgaiztoa, Alemaniako nazioa arriskuan ote zegoen kezkatuta” (Boak, 2013: 200).

Nazionalsozialistek, aldiz, emakume berriaren ideiak baztertu zituzten bi argudiotan oinarrituta (Nogueira Martínez, 2012). Lehenengoa, emakumezkoen emantzipazioa “juduen adimenak asmatutako hitz bat baino ez zela” sinestea izan zen (Nogueira Martínez, 2012: 4), eta, bigarrena, Walter Darré-ren (Nekazaritza ministroa nazien garaian) argudioari jarraiki, “emakumezkoen isurketa-nahia sexu-guruinen funtzionamendu txarrak eragindako frustrazioei egozten zitzaielako” ustea (Nogueira Martínez, 2012: 13). Hau da, emakumeen emantzipazioari aurka egiteko argudioak antisemitismoan oinarritu ziren, alde batetik, eta determinismo biologikoan, bestetik. Nazionalsozialistek emakumeak emaztetzat eta amatzat bakarrik hartzen zituztenez, emakumeen papera zein izan behar zuen ulertzeko modua eremu pribatuan oinarritu zen, zehazki, *Kinder, Kirche eta Küche* axiomatikoa (“haurrak, eliza, sukaldaritza”) (Nogueira Martínez, 2012: 10).

Eredu hau Gertrud Scholtz-Klinkek proposatu zuen (Pazos Polo eta Polo Serrano, 2018: 91). Liga Nazionalsozialistako buru izan zenak “Adolf Hitlerrek bultzatutako eredu alemanaren parte izateko hautagaien ereduak definitu zituen” (Pazos Polo eta Polo Serrano, 2018: 91). Eredu horiek argi utzi zuten emakumeak gizonenak ez bezalako “mundu” batekoak zirela, non helburu bakarra gizon ario eta alemaniar batekin ezkontzea eta Alemania birpopulatzeko seme-alabak ekoiztea izango zuten (Crelling, 2018: 9)⁵. Helburu horiek guztiak lortzeko, nazionalsozialistek berriazko tresnak erabili zituzten, eta “horien bidez estatuak bere ideologia berrestea lortu zuen” (Ocampo Silvina, 2013: 3). Tresna horien artean, propaganda, esterilizazioa, estatuaren kontrolpean zerbitzu espezifikoak sortzea (Reicharen Amatasun Zerbitzua, adibidez) azpimarra ditzakegu.

⁵ Weimarko Errepublikan biztanleria azkar hazi bazen ere, ugalkortasun-ratioak beherakada handia izan zuen, eta horrek “krisi demografiko bat” ekarri zuen (Usborne, 1992: 1).

4.1.2 Emakume “berria” vs. Emakume “aratza”

Emantzipazioarekin gertatu zen bezala, erregimen bakoitzean emakume “ideala” zein izan behar zen oso ezberdina izan zen. Alde batetik, Lehen Mundu Gerraren amaierak aurretik ezarritako eredu inperiala aldatu zuten bi iraultza ekarri zituen: errepublikaren aldarrikapena eta emakumearen emantzipazioa (Del Rey eta Canales, 2014: 19). Eredu berri hori “emakume berri” gisa definitu zen eta modernitatearen sinbolo bihurtu zen (Boak, 2013:2). Nazionalsozialistek, ordea, eredu hori kritikatu zuten, eta haientzat emakume “aratza” zer zen definitu zuten, arraza ariaren, etxeko bertutearen eta ohitura onen zaindaria izango zena (Nogueira Martínez, 2012).

2. irudia: emakume berria



Iturria: Campos Posada, 2020

3. irudia: emakume ideal ari



Iturria: Nogueira Martínez, 2012: 33

Emakume berriaren eredia Errepublikaren modernitatearen sinboloa izan zen (Boak, 2013: 2). Fisikoki, *Bubikopf* estiloko ile-mozketa bat zeraman, eta gona motzekin janzten zen, bere irudi androgenikoa nabarmenduz (Boak, 2013: 2). Baina, emakume berria ez zen soilik fisikoa, soziala ere bazen, Lehen Mundu Gerraren aurreko urteekin alderatuz aldatu zena (Boak, 2013: 2). Askok izan dira Weimarren “emakume berriaren” kontzeptuak zer esan nahi zuten zehaztasunez definitzen saiatu diren egileak (Boak, 2013).

Elizabeth Harveyrentzat, adibidez, Alemaniako “emakume berria” “*femme fatale* bat, *cross-dressin* lesbiana bat, kirolari bat eta etxekoandre eraginkor bat, zinema mekanografo bat eta galtzerdi urdineko ikasle bat” zen (Boak, 2013: 2). Beste egile batzuentzat, hala nola Atina Grossmanentzat, “emakume berriaren” funtsa lan-eremua ere bazen, non “lepo zuriko langile” gisa definitzen baitzen, administrazioarekin edo bulegoko lanekin lotutako sektoreei erreferentzia eginez (Boak, 2013: 2).

Ikuskera horiek guztiek paradigma-aldaketa ekarri zuten; izan ere, eredu tradizional femeninoa desagertuz joan zen, eta eredu berri bat sortu zen, non emakumeak eremu pribatua (etxea) utzi eta etxetik kanpo ez ezik, komunikabide berrietan ere ikusten eta aintzat hartzen hasi ziren, hala nola egunkarrietan edo aldizkarietan (Boak, 2013:3). Helen Boak (2013) dioenez, emakume berriaren irudia ikur batean bihurtu zen:

“Emakume berri” hau emakume gazte belaunaldi baten enblema da, Weimarko Errepublikaren aukera eta moraltasun sozial lasaiak baliatu ahal izan zituena haiek aukeratzeko karreran aurrera egiteko, beren ugalkortasuna kontrolatzeko jaiotza-kontrola hobetzeko eta beren familiak planifikatzeko, etxetik kanpo txokorik gabe arriskatzeko, agian jolas-jarduera askotan parte hartzeko, kontrako sexuko kideekin adiskidetasun platonikoez gozatzeko, beren bikotekideekin sexu-kontuez argi eta garbi hitz egiteko eta bizitza politikoan bete-betean parte hartzeko (Boak, 2013: 3).

Hala ere, balio horiek ez ziren modu homogeenan aplikatu herrialdeko *Länder* guztietan, baizik eta modu heterogeenan eskualdearen arabera (Del Rey eta Canales, 2014). Zehazki, arrakasta handia izan zuen metropoli handietan eta, bereziki, Berlinen⁶, zeina “artearen, zientziaren eta kulturaren munduko erreferente bihurtu baitzen, non emakumeen emantzipazioa, kabareta eta moda berriak gailentzen baitziren jantzetan” (Del Rey eta Canales, 2014: 14-15) (2. irudia). Landa-eremuetan (eta, bereziki, Bavarian), aldiz, balio moderno horiek “gainbehera eta sozialki kaltegarritza” jo ziren (Del Rey eta Canales, 2014: 15). Horrela, eremu horietan emakume tradizionalaren ereduak iraun zuen, eta, ondoren, nazionalsozialistek “emakume aria ideala” edo “emakume aratza” definitzeko oinarri gisa jasoko zuten.

Emakume puruak (3. irudia) Antzinako Grezian zuen jatorria eta, bereziki, Atenean (Delage, 2021). Horrela, nazionalsozialistentzako Alemaniako “emakume ideala” altua, ilehoria, begi argikoa, atletikoa eta osasungarria izango zen (Nogueira Martínez, 2012: 9). Aldi berean, “edertasun femeninoaren prototipoa bular oparoak, sabel laua, izter luzeak eta hanka lirainak zituen emakume batetik igarotzen zen, birjina nordikoaren eredu idealaren prototipotik edo naturaren ordezkari gisa” (Nogueira Martínez, 2012: 32). Emakume “aratzak” ez zuen itxura fisiko zehatzik izan behar soilik, baizik eta emakumearen ideal zehatz batzuk ere irudikatu behar zituen, emazte, ama eta etxekoandre okupatua bezala (Del Rey eta Canales, 2014: 15): “Emakume alemaniarrek batez ere emazte eta ama izan nahi dute. Ez dute fabrikaren falta sumatzen, ez dute bulegoaren falta sumatzen, ezta legebiltzarraren falta ere. Etxe intimoa, senar maitekorra eta haur zoriontsu pilo bat bere bihotzetatik hurbilago

⁶ Eric D. Weitz bezalako autoreek “Weimar Berlin, eta Berlin Weimar” zela diote (Boak, 2013: 3).

dago” (Nogueira Martínez, 2012: 9). Sinesmen horiek modu fisikoan ere antzestu ziren, adibidez, *Dirndl* (mantal tradizionala) erabiliz, eramailearen egoera zibila sinbolizatzen zuena:

Begizta eskuineko aldean lotuz gero, ezkondata edo konprometituta zegoela esan nahi zuen; ezker aldean, ezkongabea zela. Alargunek bakarrik erabiltzen zuten begizta atzean lotuta. Argi zegoen Berlinen bizi ziren 20ko hamarkada zoroetatik oso urrun zegoen birjintasun froga zaharkitu baten parekoa ere bazela (Del Rey eta Canales, 2014: 15).

Lan-eremuari dagokionez, “emakume purua” “odolaren eta lurraren ereduan” oinarritzen zen. Eredua hori “sinismen misoginoen eta gizarte-kontzeptu erreakzionarioen multzotzat hartzen da, eta, oro har, emakumei buruzko ideologia faxista originaltzat edo benetakotzat hartzen dira” (Nogueira Martínez, 2012: 13). Eredua hori emakumeak eremu pribatuan egon behar duen eremu bereizien teorian oinarritzen zen, hau da, etxean edo bere *Lebensraum* delakoan (Nogueira Martínez, 2012: 14)⁷. Gainera, eredu horren bidez, emakumea lau kategoriatan banatu ziren: “seme-alabak izateko estimulatu behar ziren emakumeak, seme-alabak objektiboak ez ziren emakumeak, seme-alabarik ez izatea hobe zutenak eta, azkenik, seme-alabak izatea eragotzi behar zitzaizkienak, batez ere esterilizazioaren bidez” (Nogueira Martínez, 2012: 14).

4.2 Emakumeak arlo publikoan

4.2.1 Hezkuntza

XIX. mendearen amaierako eta XX. mendearen hasierako hezkuntza-eredua inperialaren ezaugarri nagusia oinarri kontserbadorea izan zen: hezkuntza-bide bat burgesiari zuzenduta zegoen erabat, eta bestea, aldiz, langile-klasearen masari (Melis, 1995: 474). Weimarko Konstituzioak hezkuntza-eredua hori demokratizatu zuen, eta bi hezkuntza-bide horiek lehen hezkuntzako eskola bakar batean bateratu zituen (Melis, 1995: 474). Horrela, Errepublikako hezkuntza sistema berriak hiru hezkuntza maila izan zituen: lehen hezkuntza, bigarren hezkuntza eta goi hezkuntza (CIA, 1919, art. 146). Alemaniako Inperioko Konstituzioak (1919) hezkuntza-sistema berria eraentzeko plan organikoa zein izan behar zen deskribatu zuen (Eranskin 3).

⁷ *Lebensraum* kontzeptua “jarduteko espazio gisa” itzultzen da eta behar ekonomikoen arabera forma aldakorra duen espazio bati egiten dio erreferentzia (Nogueira Martínez, 2012: 14).

Alde batetik, lehen hezkuntza (*Grundschule*) udalerrien esku geratu zen, eta haiek ezarri behar zituzten beren erlijio-aitorpenaren edo kontzepzio filosofikoaren lehen hezkuntzako eskolak (CIA, 1919, art. 146). Zehazki, erlijio-irakaskuntza oso garrantzitsua zen Estatuarentzat, eta derrigorrezkoa zen eskola guztietan, konfesioz kanpoko eskoletan izan ezik (laikoak) (CIA, 1919, art. 149). Eskola horiek derrigorrezkoak izan ziren 6 eta 10 urte bitarteko haurrentzat, eta erabat publikoak izan ziren, tokiko administrazioek sostengatzen baitzituzten (Lobato Olea, 2014: 14)⁸. Horrek *Grundschule* pribatuak pixkanaka ezabatzea ekarri zuen (Lobato Olea, 2014), Estatuaren onespena behar zutenak (CIA, 1919, art. 147). Zehazki, lehen mailako eskola pribatuak guraso gutxiengo batek bere erlijio-aitorpeneko eskola publikorik aurkitzen ez zuenean bakarrik onar zitezkeen (CIA, 1919, art. 147).

Lehen hezkuntza amaitu ondoren, ikasleek hiru irakaskuntza osagarri edo bigarren hezkuntza mota egin zitzaizketen, aldeaz aurretik egindako hautaketa baten arabera: herri-eskolak (*Windschulen*), eskola ertainak (*Mittelschulen*) edo *Gymnasiuma* (maila ospetsuena) (Tiana Ferrer et al., 2012: 214). Bigarren hezkuntzako sistema hori bizitzako lanbideen aniztasunean oinarritzen zen, eta maila horretan ikasi nahi zuten pertsonen gaitasuna eta bokazioa besterik ez zitzaizkien eskatuko; beraz, legez debekatuta zegoen posizio sozial edo ekonomikoagatik diskriminazioa (CIA, 1919, art. 146). Horrekin batera, hezkuntza-gastuei aurre egiteko arazoak zituzten familiak Inperioak, *Länderrek* edo udalerriek abian jarritako baliabide publikoetara jo zitezketen (CIA, 1919, art. 146).

Azkenik, irakaskuntzaren azken maila Goi Mailako Eskolarena edo Alemaniako Inperioaren Konstituzioaren IV. atalean bigarren hezkuntzaren zutabe berberetan oinarritzen ziren unibertsitateena zen (Eranskin 3). Maila horien guztien artean, goi-mailako hezkuntzan mugimendu feministek garrantzi berezia izan zuten Weimarko Errepublikan (Adair, 2015: 22). Alemaniako Erakunde Feministen Batasuna funtsezko eragilea izan zen arlo horretan (Adair, 2015). Maila altuko emakumeek osatua, esparru politikoan nahiz hezkuntzan emakumeen presentzia esparru publikoan areagotzeko eragin handiena izan zuen erakundea izan zen (Adair, 2015)⁹. German History in Documents and Images (GHDI) web orrian argitaratutako datuek agerian uzten dute zein izan zen emakumeen presentziaren aldaketa goi-mailako hezkuntzan, ez bakarrik bi erregimenetako garai historiko desberdinetan (2. taula), baita azterketa-adar desberdinetan ere (3. taula).

⁸ “Weimarko Errepublikan, eskola-derrigortasuna 8 urtetan ezarri zen (Bavarian eta Württembergean izan ezik, derrigorrezko eskolaldiak 7 urte besterik ez baitzuten irauten)” (Tiana Ferrer *et al.*, 2012).

⁹ Hala ere, ez zuen hainbesteko eraginik izan sexu-askapenarekin lotutako eztabaidetan, talde kontserbadorea baitzen, eta gai horrek lotura handiagoa baitzuen mugimendu feminista sozialistekin eta klase ertain-baxuekoekin (Adair, 2015: 22).

2. taula: goi-mailako hezkuntzako erakunde akademikoetan izen-ematea¹⁰.

Semester/Year	Students (b)			Students per 10,000 Residents (c)
	Total	Number of Female Students	%	
SS 1914	79,511	4,313	5.4	11.7
WS 1914/15	36,201	7,409 (g)	20.4	5.3
SS 1915	22,900	4,813 (g)	21	3.3
WS 1915/16	20,010	4,927 (g)	7.6	2.9
SS 1916	22,225	5,793 (g)	26.1	3.2
SS 1917	23,387	7,752 (g)	32.3	3.4
SS 1918	25,430	7,573	29.8	3.8
WS 1918/19	46,180	7,861	17	6.9
ZS 1919 (d)	61,856	3,017	4.9	9.8
SS 1919	100,133	8,578	8.5	15.9
WS 1919/20	115,336	8,335	7.2	18.3
SS 1920	115,633	8,676	7.5	18.7
WS 1920/21	119,609	8,693	7.2	19.3
SS 1921	120,196	8,890	7.4	19.2
SS 1922	120,567	8,882	7.4	19.7
SS 1923	125,306	9,883	7.9	20.3
WS 1923/24	114,363	9,421	8.2	18.5
SS 1924	100,751	8,368	8.3	16.3
WS 1924/25	93,566	7,532	8	15.1
SS 1925	90,970	7,612	8.4	14.6
WS 1925/26	87,348	7,637	8.7	14
SS 1926	96,255	8,539	9	15.1
SS 1927	101,005	10,336	10.2	15.9
SS 1928	111,582	12,894	11.5	17.5
SS 1929	122,374	15,955	13	19.1
SS 1930	129,708	18,813	14.5	20.2
SS 1931	134,767	21,195	15.7	20.8
WS 1931/32	126,632	20,256	16	19.6
SS 1932	127,580	19,998	15.7	19.6
WS 1932/33	121,137	18,910	15.6	18.7
SS 1933	115,197	17,739	15.4	17.7
WS 1933/34	108,053	15,629	14.5	16.6
SS 1934	92,622	12,680	13.7	14.1
SS 1935	72,802	10,175	14	10.9
WS 1936/37	64,482	8,343	12.9	9.5
WS 1937/38	58,325	6,698	11.5	8.5
SS 1939 (e)	56,477	6,249	11.1	8.1
H.T. 1939 e,f)	36,239	5,875	16.2	5.2
Z.T. 1940 e,f)	39,885	6,590	21.5	5.7
SS 1941 (e)	40,968	13,641	33.2	5.8
WS 1941/42 (e)	52,344	14,887	28.4	7.4
WS 1942/43 (e)	63,636	21,607	33.9	9
SS 1943 (e)	61,066	27,174	44.5	8.6
WS 1943/44 (e)	44,783	27,442	61.3	6.3

Iturria: GHDI, 1978

¹⁰ Unibertsitateak eta ikastetxe politeknikoak, al baitariak, nekazaritzakoak, basogintzakoak eta filosofiko-teologikoak, negozio-eskolak, kirol-akademiak eta mendizaletasunekoak; eskola arruntak eta arte- eta musika-eskolak barne hartu gabe (GHDI, 1978).

3. taula: goi-mailako hezkuntza akademikoetako ikasleak, aukeratutako disziplina eta espezialitatearen arabera.

Chosen Major and Larger Discipline	Summer Semester 1928			Winter Semester 1936/37		
	Students			Students		
	Number	%	Percentage of Female Students	Number	%	Percentage of Female Students
I. Theology	6,110	5.5	2.5	7,656	10.6	1.1
Protestant	3,467	3.1	4	2,775	3.9	2.7
Catholic	2,643	2.4	0.5	4,881	6.8	0.2
II. Humanities				13,778	19.2	26.6
German				1,763	2.4	43.5
Ancient Languages	19,906	18	28	330	0.4	11.2
Modern Languages				924	1.2	45.4
III. Law	22,982	20.7	3.4	5,764	8	1.7
IV. Economic Sciences				5,015	7	15.6
Political Economy	10,890	9.8	9.8	2,344	3.3	16.5
Business Studies				1,805	2.5	4.9
V. Medicine	16,570	15	14.9	23,887	33.2	18.1
Human Medicine	11,935	10.8	16.2	17,954	25	18.5
Dentistry	3,274	3	13.5	2,938	4.1	19.3
VI. Natural Sciences				5,266	7.3	14.6
Chemistry	14,836	13.4	18.3	2,482	3.4	10.2
Math, Physics				1,804	2.5	12.1
VII. Agriculture and Forestry	3,372	3	2.1	1,935	2.7	1.6
VIII. Engineering	16,142	14.6	0.5	8,549	11.9	1
Architecture	1,781	1.6	3.1	1,283	1.8	3.7
Civil Engineering	2,309	2.1	0.2	1,702	2.4	0
Elect. Engineering	3,802	3.1	0.2	1,602	2.2	0.1
Mining and Metallurgy	1,395	1.3	0	459	0.6	0.2
Total	110,808	100	11.6	71,850	100	13.7

Iturria: GHDI, 1978.

Aurkeztutako datuek erakusten dutenez, emakume ikasle kopuruak nabarmen egin zuen gora Lehen Mundu Gerra amaitu ondoren, eta 1931n iritsi zen punturik gorenera (21.195 emakume ikasle) (2. taula). Hala ere, gerra amaitu ondoren, hainbat saiakera egin ziren emakumeek unibertsitate-ikasketak utz zitzaten, eta emakume ikasle berriak Heidelberg edo Tübingen bezalako unibertsitateetara sartzeko mugak proposatu ziren (Boak, 2016: 22). Hala ere, saiakera horiek ez ziren aurrera eraman, eta emakumeek inolako murrizketarik gabe sartu ahal izan ziren unibertsitate-ikasketetara (Boak, 2016: 22). Alemaniako unibertsitateetan sartu ziren emakumeen kopurua egonkor mantendu zen 1928ra arte, orduan hasi baitzen handitzen ikasle kopurua, eta ikasleen %18,8 izatera iritsi zen 1931n (Boak, 2016). Emakumeen ehuneko handiena arte-fakultateetan zegoen, non 1930ean unibertsitateko emakume ikasle guztien %42,3 zegoen (Boak, 2016: 155). Hala ere, diziplina askotan gizonak ziren nagusi oraindik, ingeniartzan, esaterako, non emakumeak ikasle guztien %0,5 baino ez ziren (3. taula)¹¹. Emakume ikasle gehienek nahiago zuten hiri

¹¹ 1933an, Alemaniak 175 emakume arkitekto baino ez zituen (Boak, 2016: 158).

handietako unibertsitateetan ikasi (Berlin, Hanburgo edo Munich, esaterako), emakume berriaren balio liberalak azkar hedatu baitziren bertan (Boak, 2016: 155). Hala ere, goi-mailako eskoletan ikasten jarraitzeko aukerak, hala nola unibertsitate-mailan, ez ziren berdinak izan gizarte-klase guztientzat; izan ere, unibertsitateetara sartu ziren emakume gehienak erdi-goi mailakoak ziren, eta %1,1 baino ez zetozen langile-klaseetatik (Boak, 2016: 155).

Nazionalsozialistak boterera iritsi zirenean datuak nabarmen murriztu baziren ere, emakumeen presentzia ez zen erakunde horietatik erabat desagertu, ezin baitzen esan erregimeneko emakumeek ezin zutela unibertsitatean ikasi (Nogueira Martínez, 2012: 76). Hala eta guztiz ere, nazionalsozialistek baliabideen galeratzat jo zuten emakumeen unibertsitate-hezkuntza, eta, horregatik, “murriztu egin zen horretarako sarbidea; hala, hartutako lehenengo neurrietako bat izan zen emakumeen unibertsitateerako sarbidea murriztea, eta ikasle guztien %10 ezarri zuten gehienez” (Nogueira Martínez, 2012: 76). Helburu hori, ordea, ez zen gauzatu 1936 eta 1937 arte (ordutik aurrera, nabarmen murriztu zen emakumeen ehuneko unibertsitateetan), nazionalsozialistek ez baitzuten 1933an prestatutako hezkuntza-programa zehatzik izan, eta, horren ordez, “aldaketa mailakatuak egin zituzten goi-mailako eskoletako emakumeen hezkuntza-planean, aldaketa horietan oinarrituta ikasketak plan propio bat sortzera iritsi arte” (Nogueira Martínez, 2012: 76). Nazionalsozialisten mundu-ikuspegiak ere eragin handia izan zuen unibertsitateetan emakumeek aukeratutako diziplinetan; izan ere, askotan zaintzarekin lotutako esparru zehatzetara baztertu zituzten (Nogueira Martínez, 2012: 76). Zientzia naturalen eta medikuntzaren adibidea errealitate honen islada da; izan ere, diziplina horretan murriztu ziren gutxien emakumeak, eta, askotan, areagotu ere egin zen presentzia hori: 1928an, medikuntzako ikasleen %14,9 emakumeak ziren, eta kopuru hori %18,1era igo zen 1936 eta 1937 artean (3. taula). Natur zientzietan dagokienez, emakumeen presentzia 1928an %18,3 izatetik 1936-1937 aldian %14,6 izatera jaitsi zen arren, beherakada hori legeekin zuzenean lotuta zeuden diziplinetan baino gutxiago nabaritu zen (3. taula).

Hala ere, hazkunderik nabarmenena humanitateen diziplinetan gertatu zen, “goi-mailako irakaskuntza etxeko zientzietara edo hizkuntzetara bideratzen baitzen” (Nogueira Martínez, 2012: 76); are gehiago, “hain handia zen unibertsitateko plaza mugatuekiko lehia, non, batzuetan, batxilergoko seigarren mailako ikasleek gelako ikaskideak salatu baitzituzten GESTAPOra” (Nogueira Martínez, 2012: 76). Errealitate hori lehen aurkeztutako datuetan ere ikus daiteke (3. taula): hizkuntza modernoetan eta alemanean, ikasleen ia %50 emakumeak ziren (%45,4 eta %43,5, hurrenez hurren), eta emakumeen presentzia handiena zuen eremua bihurtu zen.

Hezkuntza-politika nazionalsozialistak eragin handia izan zuen beste bi hezkuntza-mailetan ere (lehen mailako eskoletan eta eskola osagarrietan edo bigarren mailakoetan). Errepublikan zehar garatutako eskola-sistemaren egitura erregimenean mantendu zen; izan ere, nazionalsozialistek “20ko hamarkadako antolaketa bateratu eta gero eta estatalizatuagoa baliatu zuten berdintasunezko diskurtsoa orokortzeko. Horren arabera, gizarte-klaseak ez, baizik eta konpromiso politiko eta sozialak zehaztuko zituzten hezkuntza-aukerak eta hezitzaileen estatusa” (Tiana Ferrer *et al.*, 2012: 215). Oztopo sozialen haustura hori ez zen eskolan bakarrik gertatu, baita familian eta *Hitlerjugendeetan* ere, alemaniarren sozializazioaz arduratzen ziren hiru erakundeetako bi bezala hartzen eta aitortzen baitziren (Nogueira Martínez, 2012: 74): “Hala HitlerJugend-ek nola Reicheko Lan Zerbitzuak gazte burgesak eta langile klasekoak nahastea bilatzen zuten oztopo sozialak eraisteko, arraza kontzientzia nazionalaren eraketaren aurkako edozein oztopo saihestuz” (Nogueira Martínez, 2012: 74).

Hala ere, hezkuntza-bereizketa hori klase-sozialen artean eman ez bazen ere, alde handia ikusi zen emakumeen eta gizonen hezkuntzaren artean (Nogueira Martínez, 2012). Lehen hezkuntzan, emakumeek bi erantzukizun handi bete behar zituzten: entrenamendu intelektual eta entrenamendu fisikoa (Lobato Olea, 2014). Entrenamendu intelektualari dagokionez, ideologia oso presente egon zen emandako irakasgaietan, Alemaniako historia, Alemaniako kultura edo Versaillesko Itunak ekarritako bidegabekeria bezalako gauzak ikasi behar zituztelako (Nogueira Martínez, 2012: 76). Aldi berean, neskek emakumearen paperarekin hertsiki lotutako gauzak ere ikasi behar zituzten; hala nola, amatasunaren aintza, semea esterilizatzeko behar posiblea edo beheragokotzat jotako gizabanakoekin ezkontzeko debekua (Nogueira Martínez, 2012: 77) (4. irudia). Horren adibide ziren erregimenaren balio tradizionalak eta moralak irakastea helburu nagusi zuten fabula tradizionalak (Nogueira Martínez, 2012: 77):

Bere emigrazioa baino egun bat lehenago, ama zikoinak negar egiten zuen, eta aitak, inguratzen zioten zikoinen laguntzarekin, bere kumeak, hegan egiteko zailtasunak dituenak, bertan geratu behar duela esaten du. “Ez al da hori krudela?”, galdetzen du abandonuaren unea ikusiten ari den baserritar batek. “Ez da hala, seme. Zergatik utziko diegu gaixoei osasuntsuak arriskuan jartzea? Soberan dauden kumeek ez dute ezertarako balio. Kontzientzia hori gabe, gure *Volk*-a (herria) ezingo luke hazten jarraitu (Nogueira Martínez, 2012: 77).

4. irudia: 1937ko ordutegi eredia neska-klase batentzat

Periodo	Lunes	Martes	Miércoles	Jueves	Viernes	Sábado
8:00-8:45	Alemán	Alemán	Alemán	Alemán	Alemán	Alemán
8:50-9:35	Geografía	Historia	Canto	Geografía	Historia	Canto
9:40-10:25	Estudio de la raza	Estudio de la raza	Estudio de la raza	Ideología	Ideología	Ideología
10:25-11:00	Recreo	Recreo	Recreo	Recreo	Recreo	Recreo
11:00-12:05	Ciencia Doméstica	Ciencia doméstica	Ciencia doméstica	Ciencia doméstica	Ciencia doméstica	Ciencia doméstica
12:10-12:55	Eugenesia	Higiene biológica	Eugenesia	Higiene biológica	Eugenesia	Higiene biológica

Iturria: Lobato Olea, 2014: 16.

Entrenamendu intelektual hori astelehenetik larunbaterako ordutegian ematen zen, eta arratsaldeetan eta asteburuetan ariketa fisikoak edo kirol-ariketak egiten ziren (Lobato Olea, 2014: 16), gorputza baldintza onenetan eta osasungarrietan mantendu ahal izateko, Alemaniako etorkizuneko arrazaz erditu ahal izateko (Nogueira Martínez, 2012: 79). Hezkuntza-sistema hori guztia bigarren hezkuntzaren antzekoa izan zen, baina hezkuntza-maila horretan hasi ziren emakumeak lehen oztopoak aurkitzen, emakumeen proportzioa %35etik %30era murriztu baitzen 1934an (Nogueira Martínez, 2012: 76).

Hala ere, nazionalsozialisten hezkuntza-sistema osoa pentsaezina zen maisu-maistren laguntzarik gabe, eta, beraz, maisu-erakunde guztiak bateratu zituzten Maisuen Liga Nazionalsozialistan (Lobato Olea, 2014: 12). 1933ko hasieran sortua, erakunde horren helburu nagusia maisu-maistren erakunde guztiak kontrolatzea zen, eta “ideia aurkeztezinak sustatzen zituzten pertsonak erakundeetatik kanporatzea” (edozein judu edo ezkertiar, adibidez) (Lobato Olea, 2014: 12-13). Horrela, 1937an, Ligak Alemania osoko irakasleen %97 biltzen zituen (Lobato Olea, 2014), “komunitate-esparruetara eta doktrinamendu ideologikoari buruzko ikastaro trinkoetara” joan behar zutenak (Rioja, 2020: 23). Erakunde horrek, ordea, gizonak baino ez zituen, eta, beraz, gainerako erakundeetan bezala, emakumeen adar bat sortu zen, hainbat aldiz gizonen eta emakumeen arteko prestakuntza-baliokidetasuna eskatu zuena (Rioja, 2020: 18): “Gertaera tamalgarria da irakaskuntzaren alorrean sexuen arteko gerra piztu izana. Maistrek existitzeko eskubide osoa izateaz gain, haurren hezkuntzak ahalik eta prestakuntza onena eskatzen die amei” (Rioja, 2020: 18).

4.2.2 Presentzia instituzionala

1918ko azaroaren 12an lortutako emakumeen boto emateko eskubideak aukera eman zien 20 urte edo gehiagoko emakumeei, botoa emateko ez ezik, erakunde legegileetako kide izateko hautatuak izateko ere (Boak, 2016: 63). Hala, 1919an egindako lehen hauteskundeetan, 41 emakume aukeratu zituzten Alemaniako Parlamentuan parte hartzeko (Boak, 2016: 89), eta legebiltzarkideen % 9,6 izatera iritsi ziren (Del Rey eta Canales, 2014: 21). Gertaera horrek argi uzten zuen “emakumeek boterearen erakundeen barruan izan zezaketen paper garrantzitsua” (Del Rey eta Canales, 2014: 20) eta Alemaniako bizitza politikoa kulturalki eta moralki aberasteko orduan emakumeek izango zuten garrantzia (Boak, 2016: 89).

Batzar Nazionalak errealitate berri horren adibide onak izan ziren; izan ere, 1919an egindako hauteskundeetan, emakumeen ordezkariak garai hartako herrialdeetako handiena izan zen, eta 1980ko hamarkadara arte Mendebaldeko Alemanian gaintitu ez zen ehunekoak izan zen (Del Rey eta Canales, 2014: 21). Errealitate hori hainbat faktoreri esker gertatu zen, baina bereziki onuragarria izan zen boto-emaeleek alderdiaren zerrendak aukeratzen zituzten garaiko hauteskunde-sistema; izan ere, metodo horrek “arreta gutxiago jarri zuen pertsona ospetsuetan eta nahiko ezezagunak ziren hautagaiei lagundu zien” (Del Rey eta Canales, 2014: 21). “Hala ere, emakumeen sufragioaren berritasuna desagertu zenean, sistema desabantaila batean bihurtu zen, alderdiak jada ez baitziren hauteskunde-zerrenden hasieran jartzera behartuta sentitu” (Del Rey eta Canales, 2014: 22). Horren ondorioz, 1920an, alderdi gehienetan murriztu zen emakumeen presentzia hauteskunde-zerrendetan, *Kommunistische Partei Deutschlands* (KPD) alderdiarena izan ezik non emakumeak ordezkarien %50a ordezkatzeko zuten (Del Rey eta Canales, 2014: 22)¹². Joera hori errepikatzen joan zen 1933ko martxoaren 5ean egindako Batzar Nazionalerako azken hauteskundeak arte (5. taula).

¹² Ehuneko hori txikituz joan zen; izan ere, 1924ko Batzar Nazionalerako hauteskundeetan emakumeak %8,1 baino ez ziren izan (4. taula).

4. taula. Ordezkariek Batzar Nazionalen eta Reichstagean, 1919-1933

Table 2.5 Representatives in the National Assembly and the Reichstag, 1919-33

Party	19 January 1919			6 June 1920			4 May 1924			7 December 1924			20 May 1928		
	Total	Women	% Women	Total	Women	% Women	Total	Women	% Women	Total	Women	% Women	Total	Women	% Women
NSDAP ^a	-	-	-	-	-	-	32	0	0.0	10	0	0.0	12	0	0.0
DNVP	41	3	7.3	65	2	3.1	103	4	3.9	109	5	4.6	78	2	2.6
DVP	22	1	4.5	62	3	4.8	44	2	4.5	51	2	3.9	45	2	4.4
DDP ^b	74	5	6.8	44	4	9.1	28	2	7.1	32	2	6.3	25	2	8.0
Z/BVP	89	6	6.7	68	4	4.6	81	5	6.2	88	5	5.7	78	4	5.1
SPD	165	19	11.5	113	13	11.5	100	11	11.0	131	16	12.2	152	20	13.2
USPD	22	3	13.6	81	9	11.1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KPD	-	-	-	2	1	50.0	62	5	8.1	45	3	6.7	77	12	15.6
Others	10	0	0.0	12	0	0.0	22	0	0.0	55	0	0.0	46	0	0.0
Total	423	37	8.7	466	36	7.7	472	29	6.1	493	33	6.7	490	33	6.7

Party	14 September 1930			31 July 1932			6 November 1932			5 March 1933		
	Total	Women	% Women	Total	Women	% Women	Total	Women	% Women	Total	Women	% Women
NSDAP ^a	107	0	0.0	230	0	0.0	196	0	0.0	288	0	0.0
DNVP	41	3	7.3	40	3	7.5	52	3	5.8	50	2	4.0
DVP	30	1	3.3	7	1	14.3	11	1	9.1	2	0	0.0
Z/BVP	87	5	5.7	97	7	7.2	90	5	5.6	92	6	6.5
SPD	143	16	11.2	133	15	11.3	121	13	10.7	120	13	10.8
KPD	77	12	15.6	89	12	13.5	100	13	13	81	9	11.1
Others	78	1	1.3	8	0	0.0	12	0	0.0	14	0	0.0
Total	577	39	6.8	608	38	6.3	584	35	6.0	647	30	4.6

Note: ^a The völkisch bloc in 1924; ^b from 1930 the DStP.

Source: to maintain uniformity, all information is taken from the relevant handbooks: *Handbuch der verfassungsgebenden deutschen Nationalversammlung* (Berlin: Carl Heymanns Verlag, 1919), pp.114-19; *Reichstags-Handbuch I. Wahlperiode* (Berlin: Julius Sittenfeld, 1920), pp.375-80; *Reichstags-Handbuch II. Wahlperiode* (Berlin: Druck und Verlag der Reichsdruckerei, 1924), pp.351-6; *Reichstags-Handbuch III. Wahlperiode* (Berlin: Druck und Verlag der Reichsdruckerei, 1925), pp.171-6; *Reichstags-Handbuch IV. Wahlperiode* (Berlin: Reichsdruckerei, 1928), pp.253-9; *Reichstags-Handbuch V. Wahlperiode* (Berlin: Reichsdruckerei, 1930), pp.268-75; *Reichstags-Handbuch VI. Wahlperiode* (Berlin: Verlag der Reichsdruckerei, 1932), pp.6-12; *Reichstags-Handbuch VII. Wahlperiode* (Berlin: Reichsdruckerei, 1933), pp.195-201; *Reichstags-Handbuch VIII. Wahlperiode* (Berlin: Reichsdruckerei, 1933), pp.65-71.

Iturria: Boak, 2016: 94

Datuak aztertzean, *Sozialdemokratische Partei Deutschlands* (SPD) alderdiak izan zuen papera ere aztertu behar da; izan ere, 1919ko urtarrilaren 19ko lehen hauteskundeetatik, Batzar Nazionalen emakume gehien izan zituen alderdia izan zen, eta 1928ko maiatzaren 20ko hauteskundeetan bere ehunekorik altuena lortu zuen, %13,2ko ordezkariarekin (4. taula). Datu horiek ez dira harrigarriak, mugimendu feminista burgesak nahiko indartsuak baitziren Errepublikan (Debus eta Ejnar, 2014: 6). Errealitate hori *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiter Partei*-ren (NSDAP) errealitatearekin kontrajartzen zen; izan ere, haren ustez, politikak emakumeak jaitsiko lituzke eta “ama eta etxeakoandrea gisa lan egitetik urrunduko lituzke” (Del Rey eta Canales, 2014: 23). Hala, NSDAP alderdia izan zen 1918. urtearen amaieran emakumeen sufragioa onartu zenetik (Del Rey eta Canales, 2014:23) aukeratutako bederatzi parlamentuetan emakumeak sustatu ez zituen alderdi bakarra, 1919tik 1933. urtera bitarte emakumeen ordezkariaren %0 mantenduz une oro Batzar Nazionalen (4. taula). Jarrera horrek ondorioak izan zituen Batzar Nazionalen emakumeen ordezkariari buruzko datuetan, emakumeen presentzia %6,2ra jaitsi baitzen

1932ko uztaileko hauteskundeetan, NSDAP Reichstageko alderdi nagusia bihurtu zenean (Boak, 2016: 96)¹³.

Joera hori Estatuko Parlamentuetan ere mantendu zen. 1919ko hauteskundeetan, emakumeak %6,1eko ordezkariak izan zuten, baina legebiltzar horietako zazpitan emakumeek ez zuten inolako ordezkariak izan (Boak, 2016: 89). Alde hori ere partidaren arabera eman zen (5. taula). Datuak aztertuta, KPD eta *Deutsche Demokratische Partei* ¹⁴(DDP) izan ziren 1919 eta 1933 artean emakumeen ordezkariak handiena izan zutenak (%9,9 eta %8,4, hurrenez hurren).

5. taula. Estatu Batzarretarako emakume delegatuak alderdiaren arabera, 1919-1933

Table 2.3 Female delegates to the state assemblies by party, 1919–33

Party	Total delegates	Women	%women
KPD	503	50	9.9
SPD	1,825	113	6.2
Z	467	27	5.8
BVP	141	5	4.3
DDP	592	50	8.4
DVP	403	25	6.2
DNVP	615	35	5.9
Others	1,684	31	1.8
Total	6,230	336	5.4

Source: W. H. Schröder, W. Weege and M. Zech, *Kollektive Biographie der Landtagsabgeordneten der Weimarer Republik 1918–1933* (Cologne: Quantum, 2004), <http://biosop.zhsf.uni-koeln.de/ParlamentarierPortal/bioweil.htm> (accessed 5 August 2011).

Iturria: Boak, 2016: 91

Alabaina, Batzar Nazionalerako emaitzei buruz aztertutako datuak ez bezala, ezinezkoa da Estatuko Parlamentuetan emakumeek duten presentziaren erradiografia zehatz bat sortzea (Boak, 2016: 91):

Errepublika osoan, 336 emakume inguruk zerbitzatu zuten Estatuko legegintzaldietan, hau da, ordezkari guztien %5,4k (ikus 2.3 taula). Emakumeen heren batek SPD ordezkariak izan zuten, eta erdia baino apur bat gutxiago (%48,5) estatuko hogeita zazpi legealdietatik hirutan bakarrik biltzen ziren: Prusian, Hanburgon eta Bremenen. Estatuko bost legealdik ez zuten emakumeen ordezkariak izan Errepublika osoan (Boak, 2016: 91).

¹³ NSDAPeko lortutako ordezkariak alde batera utziz gero, emakumeek hauteskundeetan lortutako ordezkariak %10,1ekoa izango zen (Boak, 2016: 96).

¹⁴ DDPa izan zen, halaber, emakume boto-emakumeen artean arrakasta handiena izan zuten alderdiak bat (Del Rey eta Canales, 2014: 22).

Azkenik, tokiko emakumeen ordezkartzari buruzko datuak argiak ez badira ere, zenbait azterlanek egin dituzte benetako datuak zein izan zitezkeen jakiteko hurbilketak (Boak, 2016: 89). 1919an egindako azterlan baten arabera, 10.000 biztanletik gorako 529 udalerritan, 1.396 emakume aukeratu zituzten zinegotzi, hau da, %11 (Boak, 2016: 89). Datu horiek, hala ere, azkar murriztu ziren: adibidez, “Badenen, emakumeek kontseiluko eserlekuen %12,3 betetzen zituzten 1919an 10.000 biztanletik gorako hamasei hiritan, baina zifra hori %6,8ra jaitsi zen 1930ean” (Boak, 2016:90).

Hala eta guztiz ere, datu horiek errealitatearen zati txiki bat irudikatu zuten, gaia sakonago aztertuta, emakumeek ez baitzuten inoiz postu bat lortu inongo kabinetetan edo ordezkartza *Reichsraten* (Parlamentuko goi-ganbera) (Boak, 2016: 98). Beste eragozpen bat izan zen emakumeek ez zituztela emakumeen interesak ordezkatzeko, alderdiarenak baizik (Boak, 2016: 99). Hori dela eta, askotan, desberdintasun ideologikoak zeuden seme-alaben zaintzari, alkoholismoari edo prostituzioari buruzko legediak onartzerakoan, gehienak emakumeek ordezkatzeko gaiak baitziren (Debus eta Ejnar, 2014). Espektro politiko klasikoaren kasuan, adibidez, ezkerreko alderdietako emakumeek demokraziarekin eta hobekuntza politiko eta sozialekin lotutako gaiak nabarmendu zituzten, eta alderdi eskuindarretako kide zirenek, berriz, ohore nazionala berreskuratzea eta Alemania amildegitik erreskatatzea azpimarratu zuten (Boak, 2016: 89).

Errealitate horren adibide argia izan zen sexu-transmisiozko gaixotasunei buruzko legearen (1927ko gaixotasun benereoei aurre egiteko Legea) inguruko eztabaida, emakumei debekatu egiten baitziren doktore batek onartu ez zuen edozein mediku-arreta jasotzea (Debus eta Ejnar, 2014: 15) (6. eta 7. taula).

6. taula. Sexu-transmisiozko gaixotasunei buruzko lege-proposamenaren inguruko bozketaren emaitzak

Table 4: Results of the recorded vote on the permissive amendment on the law proposal dealing with sexually transmitted diseases by selected parliamentary party groups

	SPD	Z	DVP	DDP	DNVP	KPD	BVP	Total
No	104	4	2	3	15	10	8	151
%	90.4	11.1	4.8	13.6	31.3	100	80	51.9
Yes	11	32	40	19	33	0	2	140
%	9.6	88.9	95.2	86.4	68.7	0	20	48.1
Total	115	36	42	22	48	10	10	291
%	100	100	100	100	100	100	100	100

Iturria: Debus eta Ejnar, 2014: 26.

7. taula. Sexu-transmisiozko gaixotasunei buruzko lege-proposamenaren inguruko bozketaren emaitzak generoaren arabera

Table 5: Results of the recorded vote on the permissive amendment on the law proposal dealing with STDs by selected parliamentary party groups and by gender

	SPD		Z		DVP		DDP		DNVP		KPD		BVP		Total	
	Male	Female	Male	Female	Male	Female	Male	Female	Male	Female	Male	Female	Male	Female	Male	Female
No	93	11	4	0	2	0	3	0	15	0	9	1	8	0	139	12
%	93	73.3	11.4	0	5.1	0	15	0	34.1	0	100	100	80	0	52.5	46.2
Yes	7	4	31	1	37	3	17	2	29	4	0	0	2	0	126	14
%	7	26.7	88.6	100	94.9	100	85	100	65.9	100	0	0	20	0	47.5	53.8
Total	100	15	35	1	39	3	20	2	44	4	9	1	10	0	265	26
%	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	0	100	100

Iturria: Debus eta Ejnar, 2014: 27

Legea onartzeari buruzko jarrera oso desberdina izan zen alderdiaren arabera, eta, zehazki, alderdi guztietan, KPDn izan ezik, zatiketa argia egon zen lege-proposamenaren alde edo aurka bozkatzeko orduan (6. taula). Banaketa hori hainbat faktoren bidez azaltzen saiatu da, baina egile askorentzat generoaren aldagaia izan da bozkatzeko garaian zatiketa azaltzeko gai izan den bakarra (Debus eta Ejnar, 2014: 16). Nahiz eta boto-banaketa bakarra ikusi zen SPDren kasuan (emakumeen %73,3k alde bozkatu zuten eta %26,7k aurka) mugimendu feminista burgesetako emakume guztiek proposamenaren alde bozkatu zuten (Debus eta Ejnar, 2014: 16). Hau da, sexu-transmisiozko gaixotasunen tratamenduari buruzko legea onartzerakoan, banaketa ideologiko argia egon zen. Banaketa horren

ondorioz, legea ez zen aurrera atera 12 botorekin, zehazki, legearen aurka bozkatu zuten emakumeen kopuru berarekin (SPDren 11 eta KPDren 1) (Debus eta Ejnar, 2014: 16). Kasu hori Boak-ek (2016) aurkeztutako hipotesiaren adibide argia izan zen, emakumeek ez zituztela emakumeen interesak ordezkatzeko, alderdiarenak baizik (Boak, 2016):

Termino substantiboetan, legebiltzarkideek zuzenketaren alde bozkatzeko aukera %46koa zen, eta legebiltzarkideek zuzenketaren alde bozkatzeko probabilitatea, berriz, %70ekoa zen, 1. ereduaren oinarritutako kalkuluen arabera. Aurkikuntza hori kohesioaren eta generoaren arteko elkarrekintzarekin alderatzean, zeina 2. ereduaren sartzen baita, ikusten dugu emakumeek gizonen baino modu esanguratsuagoan ematen dutela beren alderdiaren aldeko botoa (Debus eta Ejnar, 2014: 17).

Bestalde, emakumeen presentzia instituzionala bi erregimenetan konparatzeko, Hirugarren Reichen emakumeen erakundeek izugarritzko garrantzia izan zutela ulertu behar da, emakumeek mugimenduan parte hartzeko izan zuten mekanismo bakarra izan baitzen (Nogueira Martínez, 2012: 50). Weimarko Errepublikan, emakumeen erakundeak ez ziren oso esanguratsuak izan; izan ere, alderdi askok hauteskunde-zerrendetan sartzen zituzten, eta alderdi katolikoetan baino ez ziren ohikoak, oro har, emakumeen botoaren aurka baitzeuden (Del Rey eta Canales, 2014: 23). *Zentrum* alderdi politikoak 1921ean Emakume Katolikoaren Liga (KFD) izeneko emakume-talde paraleloa sortu zuen. Emakumeen erakundeak sortzeko joera hori ohikoagoa izan zen, ordea, NSDAPen barruan, zeinak, *Zentrum* bezala, hainbat emakumeen erakundeak sortu baitzituen (Nogueira Martínez, 2012) (Eranskin 1).

NSDAP sortu zenetik, hainbat emakume-erakunde izan dira alderdiaren parte gisa aitortuak (Alemaniako Emakumeen Ordena, adibidez) (Kipp, 2000). Horiek guztiak 1931n desegin ziren, *NS-Frauenschaft* (Emakumeen Liga Nazionalsozialista) (NSF) izeneko talde berean bat egiteko helburuarekin: “*NS-Frauenschaft* taldea 1931ko urrian sortu zen, emakume nazionalen eta nazionalsozialisten elkarre batzuen fusio gisa, eta NSDAPek emakumeen erakunde ofizial bakarra izendatu zuen” (Kipp, 2015). Horrela, erakunde horren sorrera nazionalsozialisten politikaren adibide handia da, “antolaketa-estaldura zabala eta emakumeak Estatuan politikoki integratzea ezaugarri dituena¹⁵” (Kipp, 2000). Nazionalsozialistak boterera iritsi zirenean, NSFk bere garrantzia handituz joan zen erregimenaren barruan, 1935ean afiliatutako alderdiaren kategoria lortuz (Pazos Polo eta Polo Serrano, 2018: 90). Liga 10 eta 21 urte bitarteko gazteek osatzen zuten eta bere

¹⁵ “*NS-Frauenschaft* ez zen sortu zen emakume nazionalsozialisten lehen taldea izan, baizik eta Alemaniako emakume-erakunde guztiak erregimen naziaren kontrol zentralaren pean egoteko modu gisa sartu zen” (Nogueira Martínez, 2012: 51).

helburu nagusia “kirol heziketa osasuntsua ematea, alemaniar tradizioak irakastea eta emakumeei etxeko lanak irakastea zen” (Pazos Polo eta Polo Serrano, 2018: 90). Hau da, Liga osatzen zuten emakumeak etxekoandarearen papera zekarren guztiaz arduratzen ziren, eta “berariaz debekatu zitzairen gai politikoetan parte hartzea, nahiz eta 1935etik aurrera alderdian bertan parte hartu” (Nogueira Martínez, 2012: 50).

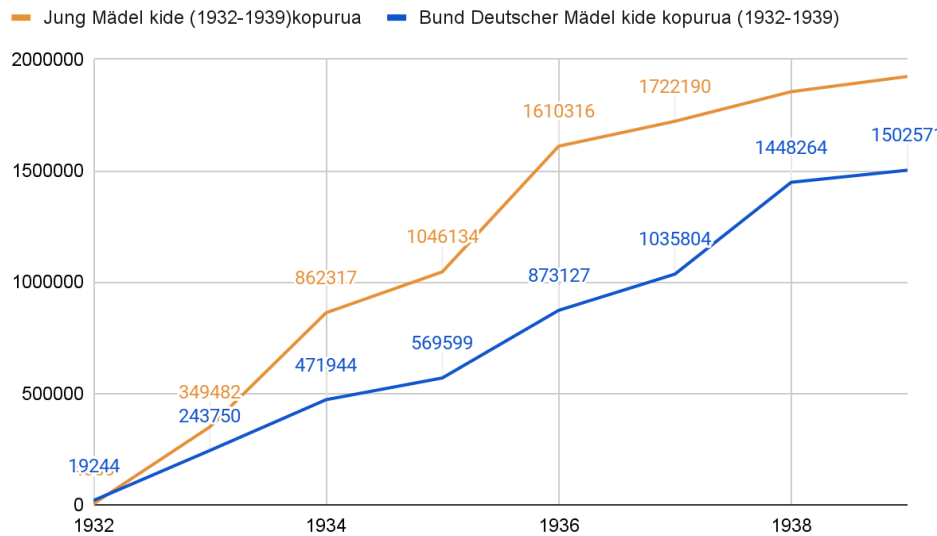
Bi erakunde horiek gizonezkoen agindupean egon ziren, politikoki alderdi nazionalsozialista osatzen zuten erakunde politikoak baitziren, eta, beraz, emakume gutxi batu ziren ofizialki alderdira; datu ofizialen arabera, 1935ean NSFko kideen % 10 batu ziren alderdira (Nogueira Martínez, 2012). Errealitate hori *Hitlerjugenden* (Gazte Hitleriarrak) *Bund Deutscher Mädel* (Alemaniako Nesken Liga) (BDM) izenekoarekin ere gertatu zen. Gazteen sekzio femeninoak kide gehien erakarri zituen erakundea izan zen (1. grafikoa) guztiak behartuta baitzeuden BDMn sartzera¹⁶ (Eranskin 2), baina kide gisa jarrai zezaketen, ezkontzen ez baziren edo seme-alabarik ez bazuten (Nogueira Martínez, 2012). NSFrekin eta DFWrekin gertatzen zen bezala, BDMren helburu nagusia emakumeen rola barneratzea zen (Nogueira Martínez, 2012: 57):

Mutilak soldadu politiko izateko trebatzen dira, neskak emakume indartsu eta ausartak izateko, eta horiek izango dira soldadu politiko horien lagunak, eta geroago, emazte eta ama gisa, beren familietan mundu nazionalsozialistari buruz dugun ikuspegia mantendu eta osatuko dutenak. Belaunaldi berri eta harro bat altxatuko dute (Nogueira Martínez, 2012: 57).

Helburu horiek lortzeko metodoak askotarikoak eta oso desberdinak izan ziren, emakumearen adinaren arabera. 10 eta 14 urte bitartean bazituzten, jarduerak klubak eta kirol-elkarteen bileretatik hasi eta Versaillesko Itunaren esanahia eta xehetasunak ikastera arte joaten ziren; 14 eta 18 urte bitartean bazituzten, berriz, bilerak izango zituzten astero, edo bidaiak antolatuko zitzaizkien tokian-tokian, estatuan eta baita nazioartean ere (Nogueira Martínez, 2012: 59).

¹⁶ 10 eta 14 urte bitarteko neskak *Jung Mädel* (JM) taldeko kide ziren, eta 14 eta 18 urte bitartekoak, berriz, *Bund Deutscher Mädel* (BDM) taldeko kide (Nogueira Martínez, 2012).

1. grafikoa. Jung Mädel (JM) eta Bund Deutscher Mädel (BDM) erakundearen kideak ziren emakumeak



Iturria: norberak egina. Datuak: Nogueira Martínez, 2012.

4.2.3 Partaidetza politikoa

Emakumeen boto emateko eskubidearen onartzearekin batera, emakumeek gogo handia izan zuten Asanblea Nazionalerako lehen hauteskundeetan parte hartzeko (Boak, 2016: 76), eta, hala, emakumeak boto-emate gehienak bihurtu ziren (Del Rey eta Canales, 2014: 20): “Reicheko 37 hauteskunde-barrutietatik 34tan emakumeen parte-hartzea % 82,3koa izan zen, gizonen parte-hartzearen % 82,4ren aurrean” (Boak, 2016: 78). Egoera horren aurrean, esan daiteke “emakumeek oso serio hartu zutela botoa” (Del Rey eta Canales, 2014: 21). Hala ere, 1919tik aurrera boto-tasak jaitsi egin ziren (bai emakumeena, bai gizonena). Hala ere, emakumeen botoak ezinbesteko zerbait izaten jarraitu zuen hauteskunde-garaipenei dagokienez (Boak, 2016) (8. taula) eta, beraz:

Alderdiek, sarritan gogo txarrez, emakumeen beharizan publiko eta legalei lehen aldiz aurre egin behar izan zieten, eta, horren ondorioz, emakumeen interesak eta ezaugarriak definitu behar izan zituzten – izan ere, beren programetan haien <<izaera>> aipatzen zuten –: orduetik 1932ra arte izandako hauteskunde nazional eta erregional guztietan beren botoak aprobetxatzeko (Del Rey eta Canales, 2014: 20).

Errealitate hori bereziki nabarmena izan zen 1928ko Batzar Nazionalerako hauteskundeetan, hauteskunde horietan “generoka zenbatutako boto gehien erregistratu

baitziren”, emandako boto baliodunen % 20,6 lortuz (Boak, 2016: 78). 8. taulan ikus dezakegunez, emakumeen botoak hiru alderdiri egin zion mesede nagusiki. 1928ko hauteskundeetan etekin gehien lortu zituen alderdia *Zentrum* izan zen (12 eserleku baino gehiago lortu zituen emakumezkoen botoari esker); izan ere, hasieratik, emakumeen botoari erabat aurka egin zion alderdia izan zen (Del Rey eta Canales, 2014: 23). Errealitate hori bi hipotesi aplikatuz uler daiteke (Boak, 2016). Alde batetik, eta Bridenthalek aurkeztutako hipotesiari jarraiki, Errepublika garaian emakume asko emantzipazio ekonomikora behartuak izan ziren, eta, hala, haietako askok eskuineko alderdiei eman zieten botoa (*Zentrum*, esaterako), emaztearen eta amaren rol tradizionalak berreskuratzeko helburuarekin (Boak, 2016: 134). Errealitate hori Bavaria bezalako landa-eremuetan eman zen bereziki, non emakume asko emakume alemaniarrek lortutako eskubide berrietatik kanpo bizi ziren (Del Rey eta Canales, 2014). Bestalde, eta lehen hipotesiaren ildoari jarraituz, egile askok diote emakumeen botoak alderdi sozialistei eragin zieten eta eskuineko alderdiei mesede egin zieten (Boak, 2016: 79). Gainerako datuak aztertuta, KPD izan zen emakumeen botoari etekin txikiena ateratzen zion alderdia (baita NSDAPek baino gutxiago ere); izan ere, langile-klaseko emakumeek ez zieten botoa ematen, eta hasieratik botoa eman zuten emakumeek ez zuten botoa aldatzen (Boak, 2016: 80-81).

8. taula: 1928ko Batzar Nazionalerako hauteskundeetan lortutako eserlekuetan emakumeen botoen eragina

Table 2.1 The impact of female suffrage on the number of seats won by the major parties in the 1928 Reichstag election

Party	Reichstag seats won	Reichstag seats without the female vote	Difference
Z	62	50	+12
DNVP	73	64	+9
DVP	45	43	+2
DDP	25	26	-1
SPD	153	157	-4
NSDAP	12	16	-4
KPD	54	62	-8

Source: H. Zurkühlen, ‘Wahlbeteiligung und Stimmabgabe der Frauen’, *Die Frau*, 36:2 (November 1928), 79.

Iturria: Boak, 2016: 79.

Hiri- eta landa-eremuetako kategoriak garrantzi berezia izan zuen, hauteskundeetako emaitzetan ez ezik, emakumeen parte-hartzeari buruzko datuetan ere; izan ere, emakumeek gizonek baino gutxiago bozkatu zuten Bavarian, Badenen eta Hessen (Boak, 1989: 8). Batez ere Bavarian, NSDAPek boto femenino gehiago jaso zituen maskulinoak baino, “Reicheko

barne eta ekonomia arazoetarako irtenbide erradikal baten nahia adieraziz” (Boak, 1989: 15). Hala ere, hiri- eta landa-banaketa hori Errepublikaren hasieran baino ez zen eman, 1930ean egindako hauteskundeetan NSDAPerako emakumeen botoak gora egin baitzuen *Länder* guztietan, eta bereziki Berlinen, non 1928ko eta 1930eko hauteskundeetan artean NSDAPek 72.876 emakumezko boto gehiago jaso zituen (Boak, 1989: 17). Teoria asko saiatu dira azaltzen joera-aldaketa hori, hiri- eta landa-kategoriak ezabatu zituena, Errepublikaren amaieran hauteskundeak irabazteko funtsezko azalpen gisa (Boak, 2016: 81). Horien artean erabilienak dio, nahiz eta emakumeek ez zuten boto-asmoa aldatzen “behin NSDAP interes nazionalaren zaindari gisa ikusten hasi zirenean, erlijioa errespetatuz, batez ere klase guztietako emakume protestanteen botoak erakartzeko gai izan ziren” (Boak, 2016: 82).

Nazionalsozialistak boterera iritsi zirenean, emakumeen parte-hartze politikoa eta, ondorioz, eremu publikoan parte hartzea alderdi berak eta Estatuak kontrolatzen zituzten NSDAPeko erakundeetan parte hartzera mugatu zen. Hala ere, garrantzitsua da adieraztea erregimen nazionalsozialistan emakumeen parte-hartze politikoa ez zela soilik alderdiaren adar ofizialera mugatu, baizik eta hainbat emakumek erakutsi zutela erregimenaren aurkako erresistentzia (Nogueira Martínez, 2012):

Nahiz eta guztiek jakin erregimenaren aurka egitearen ondorioak, alemaniar guztiak ez ziren ideologia naziaren jarraitzaile izan, eta batzuek gizonek egin zuten bezainbeste parte hartu zuten Hitlerren aurka, nahiz eta oso gutxitan izendatzen diren erregimenaren oposizioz (Nogueira Martínez, 2012: 88).

Hala, haien lanari balioa emateko, beharrezkoa ikusten dut, hainbat arrazoiengatik Hitlerren eta haren ideien aurka agertu ziren emakume horietako batzuk aipatzea (Nogueira Martínez, 2012: 88). Lehenengoa Liselotte Hermann izan zen, “erregimen nazionalsozialistaren irizpenpean kondenatu eta exekutatu zuten lehen emakumea” (Nogueira Martínez, 2012: 88). Ezaguna izan zen bere ideologia antifaxistagatik eta oinarri antibelazistako zenbait eskuizkribu idazteagatik (Nogueira Martínez, 2012: 88). KPDko mugimendu batean parte hartu zuen, Hilde Coppi bezala (Nogueira Martínez, 2012: 88). Coppi komunista konbentzitu bat izan zen, eta GESTAPOk atxilotu egin zuen haurdun zegoela erregimenaren aurkako propaganda banatzeagatik, eta espetxean erditu ondoren exekutatu egin zuten (Nogueira Martínez, 2012: 89). Azkenik, aipatu behar da oposizio guztiak ez zirela indibidualak izan, baizik eta erregimenean zehar hainbat erakunde izan zirela, bereziki gazteek osatuak, erregimenaren eta haren idealen aurka modu kolektiboan agertu zirenak (Nogueira Martínez, 2012: 89). Ezagunenetako bat unibertsitateko gazteek osatutako Arrosa Zuria erakunde izan zen (Nogueira Martínez, 2012: 89). Erregimenarekiko

desobedientzia pintadetan eta oktabilletan oinarritu zen, eta 1943tik aurrera oroitzapenezko ekitaldiak egiten hasi ziren Municheko Deutsche Museum-en (Nogueira Martínez, 2012: 89).

4.2.3 Lan arloa

Lehen Mundu Gerrak milioika gizon mugiarazi zituen frontean borroka zezaten, baina baita milaka emakume ere, tokiko garraioan edo osasunean postuak bete zituztenak (Boak, 2016: 14). Horrela, gerra aurrekaria izan zen emakumeak ekonomikoki emantzipatzeko eta parte hartzea debekatu zitzairen lan-merkatuan sartzeko (Boak, 2016). Horrek aukera eman zien emakumeei esfera pribatutik eta etxeko nitxotik urrun zegoen esfera ez-tradizional batean bizitzen hasteko, gerra-ondorioek lan-indarrean integratzera behartu baitzituzten ekonomia mugitzen jarraitzeko (Morales Romero, 2015: 4). Hala ere, gatazkaren amaierarekin batera, asko izan ziren emakumeak eremu pribatura itzultzea eskatzen hasi ziren ahots kritikoak, bereziki 1919 eta 1923 arteko desmobilizazio-aldian (Boak, 2016). Horrela, emakume batzuei gerra aurretik femeninotzat jotzen ziren sektoreetan lan egiteko aukera eman zitzairen (nekazaritza edo zaintza, besteak beste), baina baldintza historikoengatik sartu ziren sektorengandik kanporatu zituzten, gizonekin lehiatu ez zitezen (Boak, 2016: 135): "Lan egiteko behar ekonomikorik ez duten emakumeek familia-bizitzara itzuli behar dute, eta jaioterria lan bila utzi duten emakumeek itzuli egin behar dute, hori errazteko ordaindutako tarifekin" (Boak, 2016: 135). Horren guztiaren ondorioz, emakumeen enplegarritasun-datuek 1914ko ekaineko datuak berdindu zituzten 1919ko otsailetik maiatzera (Boak, 2016: 135). Laburbilduz, "gerrak emakume batzuk lehen itxita zituzten lanpostuetara eraman bazitzakeen ere, ez zituen emakumeen enpleguarekiko jarrerak aldatu (...)" (Boak, 1980: 7).

Egoera hori, ordea, aldatu egin zen 1919ko abuztuaren 14an Konstituzioa onartu zenean. Konstituzioaren 128. artikulua herritar guztiak kargu publikoetara onartzea ezarri zuen, eta, horrela, "emakumezko funtzionarioei buruzko salbuespenezko emakume-xedapen guztiak" indargabetu ziren (CIA, 1919, art. 128). Horren ondorioz, aurretik kargu publikoetatik kanporatuak izan ziren emakume ezkonduak sektore horretako kide izan ziren berriro (Boak, 1980)¹⁷. Legedi berriaren ondorioz, lan-indarraren barruan ezkonduak emakumeen kopurua % 31,7 hazi zen 1925ean (9. taula). Baina ez hori bakarrik, lan-indarraren barruan

¹⁷ Horrek emakume ezkonduen emantzipazio ekonomikoari buruzko ahots kritikoak areagotzea ekarri zuen. Adibide bat Reicharen Posta Zerbitzuko ministroarena izan zen; izan ere, "emakume funtzionario bat ezkondu egoteak bere lana egiteko eta, aldi berean, 1900eko Kode Zibilak babestutako senar eta seme-alabekiko betebeharrak betetzeko ezgai bihurtzen zuela" sentitzen zuen (Boak, 1980).

emakume ezkongabeen kopuruak ere esponentzialki gora egin zuen 1907 eta 1925 artean 1.714.616 emakume langiletan (9. taula).

9. taula: emakume langileen ezkontza-egoera 1907, 1925 eta 1933an

Table 3.3 *The marital status of the female workforce, 1907, 1925 and 1933*

Status	1907		1925		1933	
	Number	%	Number	%	Number	%
Single	5,087,519	59.9	6,802,135	59.3	6,415,089	55.9
Married	2,494,178	29.3	3,645,326	31.7	4,177,404	36.4
Widowed	919,308	10.8	1,030,551	9.0	886,548	7.7
Total	8,501,005	100.0	11,478,012	100.0	11,479,041	100.0

Source: SdR, vol. 402, pp.424, 439, 441; vol. 458, pp.62, 76.

Iturria: Boak, 2016: 140.

Hala ere, Errepublikaren lehen urteetan emandako legegintza-aurrerapen guztiek ez zituzten aurreikusitako helburuak, emakumeek sektore estrategikoetan zuten lan-presentzia murriztu egin baitzen kuantitatiboki (Boak, 2016). Adibide argia sektore publikoan eman zen (10. taula). 1923tik 1924ra bitartean, Reicheko Ministerioetan, Reicheko Posta Zerbitzuan eta Reicheko Tren Zerbitzuan emakume funtzionarioen kopurua esponentzialki murriztu zen (10. taula), eta argi utzi zuen Errepublikako legeria neutrala izan bazen ere gizonen eta emakumeen lana legeztatzeko, bereziki emakumeei egin ziela kalte (Boak, 2016).

10. taula: Reicheko Ministerioetan, Reicheko Posta Zerbitzuan eta Reicheko Tren Zerbitzuan 1923 eta 1924 bitartean funtzionario izandako emakumeak

a) Female civil servants

	1 October 1923		1 April 1924	
	Total	Of whom	Total	Of whom
		married		married
Reich Ministries	578	93	488	14
Reich Post	60,883	2,718	51,752	21
Reich Railways	2,992	144	2,314	19
Total	64,454	2,955	54,555	54

Iturria: Boak, 1980: 19.

Horrek guztiak argi uzten du "gertatu ziren aldaketa garrantzitsuak ez zirela izan lan egiten duten emakumeen kopuruan, enplegu motetan eta sektoreetan baizik (...)" (Boak,

2016: 137). Hala, garai hartako ikerketek aztertu zuten nola legedi berriek emakumeei atea ireki zieten 5 sektoretan lan egiteko: nekazaritza, industria, merkataritza, zerbitzu publikoa eta etxeko zerbitzua (Boak, 2016: 137). Lehenik eta behin, nekazaritza botere publikoen artean kezka handia sortu zuen sektorea izan zen, Errepublikaren lehen urteetan landa eremuko exodo handia gertatu baitzen (Delage, 2021). Milaka emakumek balio tradizionalak irauten zuten landa-eremuak utzi eta Berlin bezalako hiri handietara aldatu ziren, non balio modernoak azkar hedatu ziren (Delage, 2021). Hala, nekazaritza-sektorean lan egiten zuten emakumeen ehunekoa %3,7 murriztu zen 1907 eta 1925 artean, eta %2,8 1925 eta 1933 artean (11. taula). Hala ere, nekazaritzan jarraitzen zuten emakumeek presentzia handiena izaten, 1925ean emakumeen ia %50ek lan egiten baitzuten bertan (11. taula).

11. taula: enplegu-arlo bakoitzeko emakumeen eta gizonen ehuneko 1907, 1925 eta 1933an

Table 3.7 The percentages of the male and female workforce in each area of employment, 1907, 1925 and 1933

Area of employment	1907		1925		1933	
	Men	Women	Men	Women	Men	Women
Agriculture	27.4	47.0	23.4	43.3	22.5	40.5
Industry	47.5	22.5	50.3	25.4	49.5	24.0
Trade and commerce	15.8	10.25	18.0	13.7	19.3	16.7
Civil Service and professions	8.3	3.25	7.3	5.1	8.6	7.8
Domestic service	1.0	17.0	1.0	12.5	0.1	10.0
Total	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Source: *SdR*, vol. 402, pp.442, 446, 452; vol. 453, part 3, pp.4–16.

Iturria: Boak, 2016: 143.

Soldatapeko lanen artean, industrian eta merkataritzan hazi zen gehien emakumeen eskulana (11. taula). XIX. mendean, industria-sektorean lan egin zuten emakumeak ehungintzan edo elikadura-ekoizpenean parte hartu zuten (Boak, 2016: 145); hala ere, gerraren eztandaekin batera, emakumeak sektore horretan sakonago sartzen hasi ziren (Boak, 2016), eta langileen %25,4 izatera iritsi ziren 1925ean (1907an baino %2,9 gehiago) (3. taula). Hazkunde hori merkataritzan ere nabaritu zen, non emakumeak eskulanaren %25,4 izan ziren 1925ean (3. taula). Hala ere, etxe-zerbitzuan gertatu zen iraultzarik handiena, sektore horretan bakarrik murriztu baitzen pixkanaka emakumeen ehunekoa 1907 eta 1933 artean: 1907an emakumeak eskulanaren %17 ziren sektore horretan, eta 1933an, %10 (3. taula). Beherakada hori eragin zuten aldagaiak 1929an egindako inkesta batean ageri dira (Boak, 2016). Inkesta horretan, inkestatutako etxeko zerbitzuan aritzen ziren emakumeen heren batek lanez aldatzeko nahia adierazi zuen (Boak, 2016: 143). Aldi

berean, inkesta horren bidez, landa-eremuetako familia askok onartu zuten ez zutela nahi beren alabak etxeko zerbitzuetan aritzea (Boak, 2016: 143).

1933an nazionalsozialistak boterera iritsi zirenean, emakumeen enplegarritasunari buruzko datu horiek are gehiago murriztu ziren, emakumeek eremu pribatura itzuli behar izan baitzuten (Nogueira Martínez, 2012: 64): “1936ko ekainetik aurrera, emakumeek ezin izan zituzten jada estatuko epaile eta fiskal funtzioak bete, eta *Assessoren* (epaileen, irakasleen eta abarren laguntzaileak) mailaz maila kaleratuak izan ziren” (Ocampo Silvina, 2013: 13). Legediak desberdin jokatzen zuen klase sozialaren arabera baita ere: klase sozial ertaineko emakumeak eremu profesionalean lan egitetik baztertzeko ziren bitartean, klase baxuko emakumeek lan-baldintza are okerragoekin lan egiten jarraitu zuten (Ocampo Silvina, 2013: 13).

Hala ere, enplegu-politikak aldatu egin ziren baldintza ekonomikoen arabera, eta, beraz, emakumeak lan-eremuan zuen egoera aldatuz joan zen 1933 eta 1945 bitartean. Erregimenaren lehen urteetan, nazionalsozialistek ezkontza-maileguak eta familia-sorospena eskaini zituzten emakumeek esfera pribatura bueltatu zezaten, eta, horrela, emantzipazioaren aurkako prozesua indartu zen (Nogueira Martínez, 2012: 64): “1933 eta 1937 bitartean, 800.000 emakume ezkonberrik ezkontza-maileguak jaso zituzten, berriro enplegurik ez izateko baldintzapean” (Nogueira Martínez, 2012: 64). Horrela, gerraosteko lehen urteetako (1919-1923) joerak errepikatu ziren, non emakume ezkonduak lan-esparrutik kanporatuak izan ziren. Hirugarren Reicharen lehen urteetan, emakumeek utzi egin zituzten gizonekin lehiatzen zuten enpleguak, batez ere plantillan emakumeentzako ratioak aplikatu ondoren (Nogueira Martínez, 2012: 65)¹⁸. Hala ere, enplegu batzuk berariaz femeninoak kontsideratu ziren, “ez baitzuten lehiarik gizonen aldean” (Nogueira Martínez, 2012: 65).

Horren adibide garbia zaintzaren sektorea izan zen; izan ere, nazionalsozialisten ustez, “besteak zaintzarekin eta artatzarekin lotutako guztia emakumeen lana zen funtsean, amaren gozotasunaren pribilegioa eta emakumeen artean zerbait naturala” (Delage, 2021). Erizaintza izan zen emakumeen eskulana garrantzitsuena izan zen sektoreetako bat, baina baita emakumeak gerran eta genozidioetan zuzenean parte hartzera eramane zituena ere (Pazos Polo eta Polo Serrano, 2018: 98): “osasun-bidea, idazkaritzarekin batera, erregimen berriari leial zitzaizkion emakumeen lan-aukeretako bat izan zen” (Pazos Polo eta Polo Serrano, 2018: 98). Aldi berean, idazkaritza izan zen emakumei Poloniako edo Ukrainako administrazio-bulegoetan parte hartzeko aukera gehien eman zien

¹⁸ “Goi-mailako hezkuntzan, 5 gizonetako 3 emakumezko irakasle bakoitzeko ratioa ezarri zen” (Nogueira Martínez, 2012: 65).

sektoreetako bat (Pazos Polo eta Polo Serrano, 2018: 98). Hala ere, emakumeek etxetik urrun egiten duten lanari eta hazkuntzari buruz hitz egiten dugunean, beharrezkoa da kontzentrazio-esparruetan zaindaria gisa izan zuten papera aipatzea (Pazos Polo eta Polo Serrano, 2018: 98). Lan hau nahiko erakargarria izan zen emakume askorentzat, estatuko boterearen parte izan zitezkeelako (Pazos Polo eta Polo Serrano, 2018: 98):¹⁹

Auschwitz lan bat onartzeko ideia bereziki erakargarria zen, lana egunez egun norberaren nagusitasunak eta indarrak, bizitzari eta heriotzari buruz erabakitzeko eskubideak, heriotza eragiteko eskubideak, pertsonalki edo ausaz, eta beste atxilotuen gaineko botere-eskubideak bizi zuten beharrari erantzuten baitzion (Pazos Polo eta Polo Serrano, 2018: 98).

Enplegu horiek Emakumeen Lan Zerbitzuak kontrolatzen zituen. Zerbitzu horren helburu nagusia “emakumeak ama eta etxeoandre gisa trebatzea zen, emakumeei etorkizuneko enplegu hipotetiko bat kentzeko” (Nogueira Martínez, 2012: 67). Zerbitzua 17 eta 25 urte bitarteko emakume aria guztiei zuzenduta egon zen, eta 1935etik aurrera nahitaezko bihurtu zen emakume horientzat (Nogueira Martínez, 2012: 67). Zerbitzuko kide izan ziren emakumeak pixkanaka sartu ziren lan-merkatuan: batzuek doako eskulan bihurtzen ziren familia ugarien amei laguntzeko, eta beste batzuek, berriz, “lan-indar erdi-kalifikatu eta ez-kalifikatuetan lan egiten zuten armak ekoizteko ahaleginean aritzen ziren industrietan” (Nogueira Martínez, 2012: 70). Garrantzi berezia zuen emakumeek landa-eremuan zuten rola. Errepublikara garaietan, gero eta emakume gehiagok utzi zuten nekazaritza-sektorea, baina Hirugarren Reichen, “emakumeen lan-sektore handiena nekazaritza zen, 1939an ia 6 milioi emakumeri ematen baitziren lana” (Nogueira Martínez, 2012: 70-71).

Bigarren Mundu Gerra hasi zenean (1939-1945), nazionalsozialisten politikak errotik aldatu ziren; izan ere, “emakumeen lan-indar handiagoa behar zen gizonei frontera joateko” (Nogueira Martínez, 2012: 66). Horrela, gerrak aldaketa ekarri zuen emakumeen rolean, nahiz eta estatusa geldirik mantendu (Delage, 2021). Emakumeak sektore estrategikoetan parte hartzen hasi ziren, hala nola Reicharen Posta Zerbitzuan, non sailkatzaile eta banatzaile lanak betetzen zituzten (Delage, 2021). Horrela, 4. taulan ikus daitekeen moduan, “emakumeen eskulana pixkanaka handitu egin zen Alemanian, batez ere gerraren erdian, emakumeen eskulanaren erabilera onartzen zuten beste herrialde batzuen gainetik, diskurtso nazionalsozialista ez bezala” (Nogueira Martínez, 2012: 135).

¹⁹ María Mandelen adibidea (“Auschwitzeko piztia” bezala ezaguna) edo Irma Gresserena (“Aingeru ilehoria” bezala ere ezaguna) aipatu behar dira (Ocampo Silvina, 2013: 16).

12. taula: emakumeen presentzia Alemaniako eta Britaina Handiko lan-merkatuan portzentualki adierazita

Año	Alemania	Gran Bretaña
1939	37,3	26,4
1940	41,4	29,8
1941	42,6	33,2
1942	46,0	35,1
1943	48,8	37,7
1944	51,6	37,9

Fuente: Lozano, A. *“La Alemania nazi (1933-1945)”*. Ed. Marcial Pons. 2008. Pag 442

Iturria: Nogueira Martínez, 2012: 135.

4.3 Emakumeak arlo pribatuan

4.3.1 Sexualitatea

Weimarko Errepublikaren ezarpena erreferente handia izan zen arlo pribatuarekin lotutako guztian: antisorgailuak eskuratzeko erraztasuna, abortuaren inguruko lege-aldaketak... (Boak, 2016). Hala ere, zenbait egilerentzat, gizarte-aurrerapen horiek aurpegi iluna ere izan zuten, bereziki sexualitatearekin lotutako guztiarekin (Boak, 2016). Horrela, Errepublikan, sexualitatearen inguruko gizarte-eraikuntza berriak sortu ziren (Boak, 2016); hau da, garai hartako gizarte-sistema berriak eragina izan zuen sexu-identitate berriak eta horren inguruko esperientziek nolakoa izan behar zuten (Greenberg, J., Clint, E. eta Oswald, S.B., 2016:6). Identitate berri horiek lau dimentsiotan oinaarritu ziren: antisorgailuak, abortua, prostituzioa eta homosexualitatea (Boak, 2016).

Batetik, “Weimarko Errepublikan, sexu-erreformistek sexualitatearen inguruan zeuden jarrerei aurre egin zieten; sexu-heziketa sustatu zuten eta sexu-teknikei buruzko ezagutza hobetu zuten” (Boak, 2016: 207). Sexu-erreformistek banakako sexu-kontrollean sinesten zuten, antisorgailuak erabiltzea sustatu zuten, sexuaz gozatzeko eta nahi gabeko haurdunaldiak saihesteko (Boak, 2016: 207). Hala ere, antisorgailuen erabilera gizartean zabaltzeko hainbat ahalegin egin baziren ere, SPDk eta KPDk bi erronka nagusiri egin behar izan zieten aurre. Lehena klaseen arteko aldea izan zen: klase baxuko emakumeek ezin izan

zituzten antisorgailuak ekonomikoki onartu, eta klase ertain-altuko emakumeek, berriz, horiek lortzeko baliabide ekonomiko nahikoak zituzten (Vangen, 2017)²⁰. Arazo horri aurre egiteko, SPDk eta KPDk antisorgailuen prezioak jaitea proposatu zuten, eta Alemania osoan zehar klinikak irekitzea erabaki zuten, emakumeek beren bizitza sexualari buruzko aholkua eska zezaten (Boak, 2016: 207). Bigarren arazoa Errepublikan zegoen sexu-kulturan aurkitu zen (Boak, 2016). 1927an, gaixotasun benereoei aurre egiteko Legea onartu zenean, antisorgailuak (eta, zehazki, profilaktikoak) herritar guztientzat lorgarriak izan ziren, komun publikoetan banaketa-makinak jarri baitziren, eta emakumeei, berriz, metodo antikontzeptibo berriak erabiltzeko aukera eman baitzitzaien, ugalketa-eskubideak sustatzeko (Boak, 2016: 209). Hala ere, gaur egun antisorgailuak gizartearen zati handi batentzat eskuragarriak baziren ere, metodo antikontzeptibo ez-konbentzionalak erabiltzen jarraitzen zuten, askotan haurdunaldi espontaneoak, infekzioak, sexu-transmisiozko gaixotasunak edo heriotza eragiten zutenak (Usborne, 1992). *Coitus interruptus* izan zen erabiliena, baina emakumeen artean ohikoena koito-ondoko bagina-dutxak izan ziren xiringak erabiliz (Usborne, 1992: 27).

Antisorgailuen erabileraren onarpena abortuarekin lotuta egon zen neurri batean, uste baitzen hobe zela mekanismo horiek erabiltzea abortatzea baino (Boak, 2016). Uste hori oso lotuta zegoen klasearekin; izan ere, klase ertain-baxuko emakumeek abortua erabiltzen zuten mekanismo nagusi gisa haurdunaldi indiseatuak saihesteko, beren egoera ekonomikoagatik ezinezkoa baitzitzaien antisorgailuak edukitzea (Usborne, 1992). Horrela, abortuaren inguruko eztabaida izan zen lorpen gutxien lortu zituena, abortua arautzen zuen Zigor Kodearen inguruko lege-aldaketak bat baino gehiago izan ziren arren, legeak praktika hori zigortzen jarraitzen baitzuen, eta, ondorioz, kartzela zigorra ezarri zitzaien abortua egiten zuten emakume guztiei (Usborne, 1992) (Eranskin 4).

Bi dimentsio horiek izan ziren Errepublika garaian lege-aldaketa handienak izandakoak izan baziren ere, prostituzioa gai bereziki garrantzitsua bihurtu zen Estatuarentzat, batez ere 1927an gaixotasun benereoei aurre egiteko Legea onartu ondoren (Boak, 2016). Lege horren onarpenak eta herritarren bizitza sexualean izan zituen ondorioek “emakumeen promiskuitatearen ustezko gorakadaren inguruko kezka handiak islatu zituzten, baita gerraren ondoren Alemaniako nazioa birsortzeko itxaropenetan izan zuen eragin kaltegarria ere” (Roos, 2006: 3). Hala ere, legeak prostituzioa ere arautu nahi izan zuen emakumeek lortutako sexu-askatasun berrien inguruan, eta, ondorioz, Estatuak araututako prostituzioa (*Reglementierung*, edo erregulazionismoa) indargabetu zuen eta emakumeen

²⁰ Dozena bat profilaktikok batez beste 6 marko baino gehiago balio zuten, eta 20 eta 30 marko arteko diafragma; beraz, ez ziren eskuragarriak astean 20 marko irabazten zituzten klase baxuko familientzat (Usborne, 1992: 27).

prostituzioa, oro har, deskriminalizatu zuen (Ross, 2006: 4). Hala ere, *Sittenpolizei* edo polizia moralak hainbat eremutan ez zuen kontuan hartu 1927ko lege berri horren aplikazioa; “horren ondorioz, prostitutek protesta egin zuten poliziaren errepresioaz eta legezko lana egitea eragozten zien gehiegizko zaintzaz (...)” (Boak, 2016: 217)²¹. Legea behar bezala aplikatu zen eremuetan, prostitutak inolako eragozpenik gabe sartu ahal izan ziren eraikin publikoetara, hala nola museoetara edo jatetxeetara (Ross, 2006: 12).

Weimarko Errepublikako sexualitatearen azken behin betiko dimentsioa homosexualitatearekin estuki lotuta egon zen, batez ere emakume lesbianekin, emakume berriaren ereduaren garapenarekin azpikultura lesbiko bat sortu baitzen hiri handietan (Boak, 2016: 233). Hala ere, homosexualitateak taboo bat izaten jarraitzen zuen Alemaniako gizartean, baita Berlin bezalako hirietan ere, “1920ko hamarkadako eldoratu lesbikotzat hartua izan zena” (Boak, 2016: 233-234). Hori gertatu zen, batez ere, Zigor Kodearen (1871) 175. artikulua homosexualitatea legez kanpokotzat jotzen zuelako, eta, beraz, askotan, familia eta lagunei sexu-identitatea ezkutatu behar zitelako (Boak, 2016: 233-234). Hala ere, 20ko hamarkadaren hasieran sortu zen azpikultura lesbiko horrek eragin zuen kulturalki lesbianek gero eta presentzia handiagoa izatea, bereziki aldizkarietan (Marhoefer, 2015: 55): “aldizkari horietan ehunka egilek egindako entregen, istorio laburren, poemen eta saiakeren bidez argitaratutako jatorrizko eleberririk sartu ziren” (Marhoefer, 2015: 55). Bestalde, 20ko hamarkadaren hasieran, homosexualentzako 50 klub inguru inauguratu ziren, eta horietako 14 Ruth Roellingek 1928an idatzitako historiako lehen lesbiana gida (“Berlin’s Lesbian Women”). gisa hartu den horretan argitaratu ziren (Boak, 2016:233; Marhoefer, 2015: 55).

Hala ere, aurrerapen horiek guztiak begi onez ikusi zituzten ezkerreko sektore eta alderdiek, hala nola SPDk eta KPDk, eta sektore kontserbadoreek, berriz, sexu-libertinismoarekin haserre agertu ziren (Marhoefer, 2015: 176). Nazionalsozialistak boterera iritsi zirenean, sexualitatearen arloan lortutako lorpen guztiak desagertu egin ziren, eta kasu jakin batzuetan, hala nola homosexualitatean edo abortuan, legediak gogortu egin ziren (Loroff, 2011). Horrela, sexualitatea bere ideologiaren funtsezko alderdia bihurtu zen (Loroff, 2011: 49). Zehazki, haien zat, pertsona baten gorputza eremu pribatuko zerbait indibidualtzat eta berezkotzat hartzeari utzi zitzaion, eta, beraz, haren politiken bidez, sexualitatea eremu publikora irekitzea sustatu zen: “ondorioz, giza jarduera pribatuei balio sexual kontserbadore publikoak eman zitzaizkien” (Loroff, 2011:52). Balio kontserbadore horiek bi alderditan oinarritzen ziren: heterosexualitatea eta kastitatea (Loroff, 2011: 52).

²¹ Legearen arabera, “prostituzioan aritzearen susmagarri den emakumerik ezin zen atxilotu eta zigortu epaiketa egokirik gabe” (Ross, 2006: 12).

Alde batetik, asko izan dira nazionalsozialistek homosexualak diskriminatzeko arrazoiak ulertzen saiatu diren egileak, eta gehienak bat etorri dira teoria pronatalistak faktorerik logikoena direla esatean, homosexualek ezingo luketelako lagundu Alemaniako biztanleria ari hazten (Clowes, 2017). Hitlerrek egindako lehen neurrietako bat Alemanian homosexualekin lotutako politikak gogortzea izan zen (Moreno, 2004: 199). Lehenengo ekitaldietako bat izan zen homosexualek, kabaretek eta Magnus Hirschfeld doktoreak sortu zuen Sexu Zientziaren Institutuak zuzentzen zituzten taberna guztiak ixteko agindua ematea (Moreno, 2004:199). 1934tik aurrera, homosexualen aurkako neurriak gogortzen joan ziren Alemanian (Moreno, 2004). 1934an, Adolf Hitlerrek “bi mila gizoni agindu zien homosexualak izateagatik krimena egiten ari ziren guztiak hiltzeko” (Moreno, 2004: 199). Hala ere, 1935ean hasi ziren nazionalsozialistak homosexualen aurkako metodo bortitzagoak erabiltzen (Moreno, 2014). Metodo berri horien lege-oinarria Herentziazko Osasuna Babesteko 1933ko uztailaren 14ko Legea izan zen (Moreno, 2004). Lege horrek esterilizazio kirurgikoa ahalbidetzen zuen, “baldin eta, zientzia medikoaren iritziz, haien ondorengoek akats fisiko eta mental larriak izango zituztela espero bazen” (Herentziazko Osasuna Babesteko Legea, 1933ko uztailaren 14koa, art. 1). Lehen bertsioan, lege horrek ez zuen homosexualentzako esterilizazio kirurgikoa arautu, baina 1935eko legearen erreforma batek “derrigorrezko esterilizazioa legeztatu zuen, kasu askotan homosexualen zikiratze krudela zena” (Moreno, 2014: 199). Bestalde, homosexualak kontzentrazio-esparruetara ere eramanez zituzten, David Izar larroza bat eramanez (Moreno, 2004).

Teoria hori guztia ezin zaie lesbianeiei aplikatu; izan ere, nahiz eta gutxi izan diren erregimenean haien zeregina ikertu dutenak, aplikatu zitzaizkien politika gizon homosexualen konparatuz oso ezberdina izan zen (Clowes, 2017). Alemaniako populazio arioarentzat arriskutsuak ziren gizonak ez bezala, nazionalsozialistek ez zituzten lesbianak demografiarako arriskutzat hartu, eta, beraz, ofizialki ez zituzten gizon homosexualak bezainbeste zigortu edo jazarri (Clowes, 2017). Hala ere, modu estraofizialean nazionalsozialistak lesbianak zigortu zituzten bereziki kontzentrazio-esparruen bidez (Clowes, 2017). *Ravensbrück*-eko kontzentrazio-esparruaren adibide argia da; izan ere, emakume lesbianentzako sekzio femenino espezifikoa izan zuen kontzentrazio-esparru honek (Clowes, 2017).

Bestalde, kastitatea funtsezkoa izan zen nazionalsozialisten ideologiarako (Laroff, 2011). Hasiera batean, kastitatearen ideia hori erregimeneko zerbait unibertsal gisa ulertu zen, nahiz eta, ezkutuan, “*Bund Deutscher Mädel*-eko emakumeak marito aurreko sexu-harremanak izateko irakatsi zituzten” (Laroff, 2011: 53). Aldi berean, lider askok lan egin zuten sexualitatearekin lotutako tabu guztiekin amaitzeko (Laroff, 2011: 53). Helburu

hori lortzeko, hainbat kultur sektoretan biluziaren erabilera onartu zen, bereziki pinturan eta eskulturan (Nogueira Martínez, 2012: 32). 1. argazkian ikus daitekeenez, emakumeen biluziak ezaugarri fisiko zehatzak zituen: “bular exhuberanteak, sabel laua, izter luzeak eta hanka lirainak, birjina nordikoaren eredu idealaren prototipotik edo naturaren irudikapenetik hurbil” (5. irudia) (Nogueira Martínez, 2012: 33). Prototipo hori, ordea, ez zegoen soilik edertasun nordikoan oinarrituta, edertasun nazionalsozialistaren oinarria jatorriz Atenearen irudian baitago (Delage, 2021).

5. irudia: birjina nordikoaren irudi idealaren prototipoa



Iturria: Nogueira Martínez, 2012: 33.

Abortuari, antisorgailuei eta prostituzioari dagokienez, horiek guztiak debekatu egin ziren nazionalsozialistak boterera iritsi zirenean, beraiek defendatzen zuten logika pronatalista bati jarraituz, Lehen Mundu Gerraren ondoren jaiotza-tasak behera egin zuelako (Usborne, 1992). Erregulazio hori oso zorrotza izan zen antisorgailuei eta abortuari dagokienez (Nogueira Martínez, 2012). Prostituzioari dagokionez, nazionalsozialistek uste zuten prostitutak “pertsona asozialak zirela edo ez zirela gai beraiek gizartean integartzeko” (Loroff, 2011: 54). Hala ere, nazionalsozialistek prostituten aurkako zigorrak ezarri zituzten arren, permisiboagoak izan ziren burdelei edo argi gorrien barrutiei dagokienez (Loroff, 2011: 54). Horrela, nazionalsozialistak ez ziren hertsiki prostituzioaren aurka egon, kontrolik gabeko prostituzioaren aurka baizik, benereoen gaixotasunak areagotu baitzituzketen (Loroff, 2011). “Horren ordez, erregimenak azpimarratu zuen burdelek eta prostituzio kontrolatuak osasun publikoa babesten zutela, bermatzen zutelako gizon gazteek ez zutela homosexualitatera joko beren desio sexualak asetzeko” (Loroff, 2011: 54). Aldi berean, “1939tik aurrera, kontrolatutako prostituzio bat arautu zen armadarentzako burdelen bidez” (Nogueira Martínez, 2012: 84), uste baitzen prostituziora jotzen zuten soldaduak gero indar handiagoz borrokatuko zutela gudu-zelaian (Loroff, 2011: 54). Horrela, “1936an,

Wehrmachteko Gorte Gorenak burdel militarrek premiaztat jo zituen eta, horrela, estatuko burdelen sistema bat ezarri zen” (Loroff, 2011: 54).

4.3.2 Amatasuna

Biztanleriari eta krisi demografikoari buruzko ikuspegiak aldaketa handia izan zuen XIX. mendearen eta XX. mendearen hasieraren artean: XIX. mendean, eztabaida Europako herrialdeen gainpopulazioan oinarritu zen, eta XX. mendearen hasieran, Lehen Mundu Gerraren ondoren, ikuspegi hori aldatu egin zen, biztanleriaren tamaina handitzeko mekanismoak sortzeko helburuarekin (Usborne, 1992: 1). Zehazki, Alemanian, Lehen Mundu Gerran 2,2 milioi jaiotza galdu ziren, eta jaiotza-tasa, 1914an, 10.000 biztanleko 26,8 jaiotza izatetik, 1917an 10.000 biztanleko 13,9 jaiotza izatera igaro zen (Boak, 2016: 32). Hala, “biztanleria azkar hazten ari zen arren, batez ere hilkortasun-indizeak hobera egin zuelako, ugalkortasunaren beherakada nazio-narriaduraren seinale gisa ikusi zen” (Usborne, 1992: 1) (13. taula).

13. taula: jaiotza-tasa, heriotza-tasa, haurren heriotza-tasa eta bizi-itxaropena Alemanian 1851 eta 1939 artean

TABLE 1 *Vital trends: 1851 to 1939*

<i>Date</i>	<i>Crude birth-rate</i>	<i>Crude death-rate</i>	<i>Infant-mortality rate</i>	<i>Life expectancy</i>
1851–60	35.3	26.3	–	–
1861–70	37.2	26.8	(1867) 239	–
1871–5	38.8	28.2	(1872–5) 244	37.0
1876–80	39.3	26.1	227	
1881–5	37.0	25.7	226	38.7
1886–90	36.5	24.4	224	
1891–5	36.3	23.3	221	42.3
1896–1900	36.0	21.2	213	
1901–5	34.3	19.9	199	46.6
1906–10	31.7	17.5	174	
1911–15	26.3	17.7	160	
1916–20	17.9	19.1	145	
1921–5	22.2	13.3	120	(1924–6) 57.4
1926–30	18.4	11.8	94	
1931–5	16.5	11.2	75	(1932–4) 61.3
1936–9	19.5	11.9	63	

NB. Infant-mortality rate is defined as deaths of infants under one year old per 1000 live births. Boundaries for data presented for 1851–1922 are those existing at the time; boundaries for data after 1922 are those existing at the end of 1937.

Iturria: Usborne, 1992: 2

Alemanian jaiotza-tasaren murrizketa, bereziki Lehen Mundu Gerraren ondoren, gerra-faktoreek ez ezik, Alemaniako industria-gizarte berrian azkar hedatzen ari zen emakume berriaren ereduarekin estu lotutako aldagaiek ere eragin zuten (Usborne, 1982). Alde batetik, familien tamaina murriztu egin zen gerraren ondoren, batez ere gatazkaren ondoren 20 eta 30 urte bitarteko 2 milioi emakumeko "soberakina" egon zelako, egoera normal batean ezkontuta eta seme-alabekin egon behar zirenak (Usborne, 1992: 81). Bestalde, seme-alabak zituzten emakumeek oso adin goiztiarrean egiten zuten, eta horrela osatzen zituzten familiak oso gazteak zirenean (Usborne, 1992:3). 1918an Errepublikak aldarrikatu zenean, amatasuna estatu-arazo bihurtu zen, bereziki Konstituzioa onartu ondoren (Ocampo Silvina, 2013: 8). Konstituzioaren 119. artikulua bidez, ezkontza, familia eta amatasuna Estatuak babestu beharreko gaiak bihurtu ziren (CIA, 1919, art. 119), horrela, lanaren sexu-banaketaren joerak eta familiarekin lotutako balio patriarkalak erreproduzitu, zeinen bidez "gizonak familiaren sostengu gisa ikusten ziren, eta emakumeak etorkizuneko belaunaldiaren hazle gisa" (Usborne, 1992: 35):

Ezkontza, familia-bizitzaren eta nazioaren iraupenaren eta gehikuntzaren oinarria, Konstituzioaren babes bereziaren pean geratzen da. Bi sexuen berdintasun juridikoan oinarritzen da. Estatuari eta udalderri dagokie familiaren garbitasunari, osasunari eta hobekuntzari begiratzea. Familia ugariak babes-neurri konpentsatzaileak hartzeko eskubidea dute. Amatasunak Estatuaren babesa eta laguntza jasotzeko eskubidea du. (CIA, 1919, art. 119).

Amatasuna babesteko mekanismoak, ordea, oso desberdinak izan ziren ideologiaren arabera. Ezkerreko alderdiek, hala nola SPDk, eredu neo-malthusiarra defendatu zuten, eta eskuineko alderdiekin zerikusia zutenek (NSDAPek, adibidez), Elizak edo prentsako hainbat sektorek joera pronatalistak aldarrikatu zituzten, ondoren nazionalsozialisten ideologia nagusi bihurtu zirenak (Usborne, 1992).

Batetik, neo-malthusianismoak, Thomas Malthus "Essay on the Principle of Population" (1798) lanean oinarritua, gainpopulazioaren eta elikadura-krisien arteko harremanari buruzko tesia aurkezten du (Mellos, 1988: 15). Ekonomista politiko ingelesaren arabera, antisorgailuak, abortua edo infantizidioa bezalako prebentzio-mekanismoak erabiltzea beharrezkoa da giza arrazaren biziraupenerako (Mellos, 1998: 15). Horrela, "neomalthusiarrek ama onen bizkar ganean haur gutxiago eta hobeak izateko ardurak jarri zuten" (Usborne, 1992: 15). Teoria horri jarraiki, Errepublikan zehar erreforma sozialak onartu ziren jaiotza-tasa Estatuak kontrolatzeko, baina emakumeek antisorgailu ez-konbentzionalak erabiltzea ere oso ohikoa izan zen, gerra aurretik eta gerra garaian

erabat debekatuta baitzegoen antisorgailuak erabiltzea Alemanian (Usborne, 1992). Estatuak bi erreforma nagusiki onartu zituen Errepublikan jaiotza-tasa kontrolatzeko: antisorgailuen erabileraren onarpena eta abortuari buruzko legediaren aldaketak (Usborne, 1992). XIX. mendean, antisorgailuen erabilera erabat debekatuta egon zen Alemanian Zigor Kodearen pean (1871) (Vangen, 2017: 32). Abortuari dagokionez, Zigor Kodearen 218. artikulua (1871) "abortua praktika kriminalizat jotzen zuen eta arau-hausleen zigorra azaltzen zuen" (Vangen, 2017: 32) (Eranskin 4).

Batez ere alderdi komunistentzat, legeria horrek klase-desabantaila zekarren emakume burgesen eta proletarioen artean, "emakume burgesek antisorgailuak baimendu zitzaizketelako edo atzerrira bidaiatu zezaketelako abortatzeko" (Vangen, 2017: 34). Klaseen arteko desberdintasun horren ondorioz, langile klaseko emakumeek haurdunaldi etengabeak izan zituzten, eta horiek saihesteko antisorgailu ez-konbentzionalak erabili zituzten (Vange, 2017). Haurdunaldi jarraituak saihesteko mekanismo horien artean, bi bereziki Errepublikan hedatu ziren: lehenengoa *coitus interruptus* zen, mekanismo "egoki eta praktikotzat" jotzen zena, eta bigarrena, koito-osteko bagina-dutxak xiringen bidez, oso metodo arriskutsutzat jo zirenak, "infekzio larriak eta heriotza ere eragin baitzezaketan" (Usborne, 1992: 27). Egoera horren aurrean, KPD bezalako alderdi batzuk nahi gabeko haurdunaldiak kontrolatzeko lege-aldaketak eskatzen hasi ziren (Vangen, 2017). Bereziki garrantzitsuak izan ziren abortuaren inguruko lege-aldaketak (Usborne, 1992). 1926ko maiatzaren 18an, Zigor Kodearen (1871) 218., 219. eta 220. artikulua ezabatu ziren, eta artikulua berri bat onartu zen (218. artikulua). Artikulu horren arabera, abortatzen zuten emakumeei kartzela eta "baimenik gabe egindako abortuak edo emakumearen heriotzarekin amaitutakoak, guztiak askoz ere gogorrago zigortu behar ziren" (Usborne, 2008: 129) (Eranskin 4). Erreforma erradikalagoen defendatzaileen kritikak direla eta (Usborne, 2008), 1927ko martxoaren 11n, Alemaniako Gorte Gorenak lehen aldiz baimendu zuen abortu terapeutikoa: "mediku batek abortu terapeutikoa egin dezake" (Usborne, 1992: 215) (Eranskin 4). Hurrengo urtean, beste lege-aldaketa handi bat gertatu zen, Zigor Kodearen zirriborro berri bat argitaratu zenean, medikuek abortuari buruzko informazioa eman diezaioten hala eskatzen zuen edozein emakumeri: "1925eko zirriborroak bezala, baina mediku batek abortu terapeutikoa ahalbidetuz; abortisten eta abortu-zerbitzuen publizitatea debekatzen da, baina medikuentzako informazioa salbuesten da" (Usborne, 1992: 215) (Eranskin 4). Hala ere, arau juridiko berri horiez gain, abortuaren legeria ez zen gehiago aldatu Errepublika garaian, eta nazionalsozialistak 1933an boterera iritsi zirenean, arau horiek are gehiago gogortu

zituzten, lan behartuak betetzera abortatzen zuten emakumeak zigortzeraino (Usborne, 2008: 130) (Eranskin 4)²².

NSDAP edo Zentrum bezalako eskuineko alderdietakoak zirentzat, aurrerapen horiek gainbeheraren sintomatzat hartu ziren (Nogueira Martínez, 2012); horrela, eskuineko alderdiek eta, bereziki, NSDAPek Errepublika garaian hainbat mozio aurkeztu zituzten antisorgailuak erabiltzeagatik, abortatzeagatik edo prostituzioagatik zigorrak areagotzeko (Usborne, 1992: 37). Nazionalsozialistak boterera iristearekin batera, Estatu alemaniar arrazaren defendatzaile bihurtu zen, eta, haietzat, emakumeak "arrazaren ama" bihurtu behar zen (Bock, 1983: 401): "Emakumeak "arrazaren ama" bezala goraiatuak izan dira, edo, kontraste gordinez, "arrazaren endekapena"ren errudunak bezala irainduak" (Bock, 1983: 401). Nazionalsozialistentzat, emakume ariak "nazioaren ama" ziren eta, horregatik, "haiek ziren kultura alemaniarren transmisioak, arraza-garbitasunaren zaindariak eta politika ekonomiko nazionalaren aldekoak" (Nogueira Martínez, 2012: 13). Oinarri horri jarraiki, Hirugarren Reichen onartu ziren legeriek oinarri pronatalista izan zuten (Usborne, 1992); hau da, nazionalsozialistentzat "nazioen eragin militar, ekonomiko eta kulturala, funtsean, biztanleriaren tamainaren arabera" (Usborne, 1992: 4). Helburu horiek lortzeko, nazionalsozialistek hainbat mekanismo erabili zituzten 1931 eta 1939 bitartean jaiotza-tasak 200.000 jaiotza gehiago izatea lortuz (Nogueira Martínez, 2012: 83).

Lehenik eta behin, nazionalsozialistek asko erabili zuten propaganda, amatasunari dagokionez emakumearen balioak zeintzuk izan behar ziren sustatzeko (Nogueira Martínez, 2012). 1933an nazionalsozialistak boterera iritsi zirenean, "Hitlerrek Reicheko Ministerio bat ezarri zuen Ilustrazio Publikorako eta Propagandarako, Joseph Goebbelsen eskutik" (United States Holocaust Memorial Museum, 2019). Ministerio horren helburua izan zen "nazien mezua arrakastaz komunikatzea artearen, musikaren, antzerkiaren, zinematografiaren, liburuaren, irratia, hezkuntza-materialen eta prentsaren bidez" (United States Holocaust Memorial Museum, 2019). Propaganda horren adibide garbia izan ziren *Frauen Warte* aldizkarian idatzitako artikuluen etengabeak, "Hirugarren Reicheko emakumearen balioak eta gaitasunak zabaltzeaz arduratzen zirenak" (Pazos Polo eta Polo Serrano, 2018: 90) (6. irudia).

²² Gaur egun, abortua zigortua izaten jarraitzen du Alemanian, 1998ko maiatzaren 31n azken erreforma jasan zuen Zigor Kodearen 218. eta 219. artikuluen arabera (CPA, 1998, art. 218-219) (Eranskin 4).

6. irudia: *Frauen Warte* aldizkariaren azala



Iturria: Pazos Polo eta Polo Serrano, 2018: 90

Bestalde, 1935ean, Adolf Himmlerrek (SSen komandante burua) *Lebensborn Eingetragener Verein* (Bizi Iturriak Elkarte Erregistratua) programa sortu zuen, bere helburua “soldaduak beste emakume aria batzuekin ugaltzera bultzatzea zelarik” (Pazos Polo eta Polo Serrano, 2018: 92)²³. Esperimentu honen bidez, “goi mailako arraza bat garatu nahi izan zen, hobe, egokiagoa, gaituagoa eta dohain hobeekin, Alemaniako etorkizuneko esku-koadroak sortzeko prest egongo zena” (Del Rey eta Canales, 2014: 79). Horrela, inolako akats genetikorik ez duten ariar arrazako emakumeak bakarrik onartuko lirateke programan (Del Rey eta Canales, 2014: 80). Guztira, Alemanian 10 *Lebensborn* zentro sortu ziren (7. irudia) eta, jaiotzen datuak zehatzak ez badira ere, *Lebensborn* etxeetan 10.000 eta 20.000 haur artean jaio zirela kalkulatu da (Del Rey eta Canales, 2014: 79; Pazos Polo eta Polo Serrano, 2018: 93).

²³ “Himmlerrek berak *Lebensbornetan* bi seme ez-legitimo izan zituen bere gizonei eredu emateko” (Pazos Polo eta Polo Serrano, 2018: 92).

7. irudia: *Lebensborn* etxeak Alemanian

Sedes <i>Lebensborn</i>				
Nombre	Activo	Emplazamiento	Madres	Niños
Alemania				
<i>Hochland</i>	Desde 1936 a abril de 1945	Steinhöring bei Ebersberg	50	108
<i>Harz</i>	1937	Wernigerode im Harz	41	48
<i>Kurmark</i>	1937	Klosterheide	23	86
<i>Friesland</i>	De 1937 a enero de 1941	Gut Hohehorst, Bremen	34	45
<i>Hogar infantil Taunus</i>	De 1939 a marzo de 1945	Wiesbaden	-	55
<i>Hogar infantil Sonnenwiese</i>	1942	Kohren-Sahlis, Leipzig	-	170
<i>Schwarzwald</i>	1942	Nordrach, Baden	Sin datos	Sin datos
<i>Hogar infantil Franken I</i>	1944	Ansbach-Schalkhausen	s/d	s/d
<i>Hogar infantil Franken II</i>	1944	Ansbach	s/d	s/d
<i>Hogar familiar</i> ⁸⁷	1938	Múnich	s/d	s/d

Iturria: Del Rey eta Canales, 2014: 84

Azkenik, nazionalsozialistek domina bat sortu zuten “amatasuna aitortzeko eta emakume ez-emankorrek sustatzeko (...)” (Nogueira Martínez, 2012: 83). Domina horrek hiru kategoria ezberdinetan banatu zen: “brontzekoa 4 seme-alaba baino gehiago zutenen emakumeentzat, zilarrekoa 6 seme-alaba baino gehiago zutenenentzat eta urrezkoa 8 seme-alaba baino gehiago zutenentzat” (Casquete, 2013: 175). Domina hauek oso garrantzitsuak izan ziren amatasunaren aitorpena lortzen aldera eta 1941era arte 4,7 milioi domina eman ziren Alemanian (Casquete, 2013: 175).

Aipatu beharra dago nazionalsozialistek onartutako mekanismo eta legedi horiek guztiak ulertzeko arrazakeria, eta, zehazki, antisemitismoa, funtsezko faktoreak izan zirela (Bock, 1983): “Historialariek Alemania modernoan emakumeei buruz hitz egiten dutenean, normalean ez dute arrazismoa edo emakumeen aurkako arraza-bereizkeria aintzat hartzen” (Bock, 1983: 401). Horrela, “herentziazko gutxiagotasun-formen transmisoretzat jotzen direnei (*erbliche Minderwertigkeit*) seme-alabak izatea eragotzi behar zaie (Bock, 1983: 404). Diskriminazio horren legezko oinarria “Alemaniako odola eta ohorea babesteko Legea” izan zen (Eranskin 5) (Nogueira Martínez, 2012: 21). Lege horrek esterilizazioak agindu zituen lizuntzat hartzen ziren pertsona batzuentzat (Bock, 1983). “Beraz, alemanen eta juduen arteko ezkontzak eta ezkontzaz kanpoko harremanak debekatzeko ziren” (Nogueira Martínez, 2012: 21). Lege hori, ordea, sexista izan zen argi eta garbi, Alemaniako emakumei debekatu egiten baitzien gizon juduekin sexu-harremanak izatea, baina, aldiz, Alemaniako gizonek baimenduta zeukaten emakume juduekin harremanak izatea (Nogueira Martínez, 2012: 22).

Izan ere, alemaniar emakumeek babestu behar zuten alemaniar ohorea, eta “hori kaltetuta geratzen zen alemaniar emakume batek judu batekin horrelako harremanak zituenean” (Nogueira Martínez, 2012: 21).

4.3.3 Familia eredua eta emaztearen mitoa

Lehen Mundu Gerraren amaierak, arazo ekonomiko edo politikoak ez ezik, “famiaren krisi” sakon bat ere ekarri zuen, gatazka jarrita, eta horrek aldaketa handia ekarri zuen piramide demografikoan (Usborne, 1992: 81): “Gerra aurretik, ordea, bi milioi emakume “soberan” zeuden, garaikideek gaizki esaten dieten bezala. Hauetako gehienak hogeitamar eta hogeitamar urte bitartekoak ziren, normalean ezkontzea eta seme-alabak izatea espero izatekoak” (Usborne, 1992: 81). Horren guztiaren ondorioz, emakume ezkongabeak ugaritu egin ziren, eta hori arazo sozial eta moral bihurtu zen Errepublikarentzat (Usborne, 1992: 81). Hala ere, nahiko kezagarria izan zen emakume alargunen taldearen hazkundea, % 1,1 hazi baitzen 1907 eta 1925 bitartean gerraren ondorioz (Boak, 2016). Aldi berean, gerrak eta gerraosteak dibortzioen kopurua handitzea eragin zuten (Boak, 2016). Dibortzioen indizea, ordea, oso desberdina izan zen eremu geografikoaren arabera (Boak, 2016): hiri handietan dibortzio-indizea 10.000 biztanleko 14,26 dibortziotan kokatu zen 1919tik 1922ra bitartean, eta indize hori 1,79an kokatu zen landa-eremuetan (Boak, 2016: 222). Datu horiek agerian uzten dute emakume berriaren eredua azkar hedatu zen eremuetan (hiri handietan) dibortzioak nabarmen ugaritu zirela, eta balio tradizionalak nagusi ziren landa-eremuetan, berriz, horien erabilera ez zela handitu edota nagusitu. Famiaren etorkizunaren inguruko ezkontasuna ere areagotu egin zen prostituzioaren eta gaixotasun benereoen gerraren ondorengo ustezko gorakadatik, bere ondorio logikotzat hartu baitzen (Usborne, 1992: 82-83). Horrela, aldaketa horiek guztiek, 1918an %13,8an kokatu zen legez kanpoko seme-alaben tasa gero eta handiagoarekin batera (Usborne, 1992: 82), “famiaren heriotza eta gainbehera” ekarri zuten (Pine, 2001: 200).

Hala ere, gerraosteko baldintza sozio-ekonomikoak Estatuarentzat famiaren krisialditzat hartzen denaren oinarria izan ziren arren, famiak babestu beharreko erakundea izaten jarraitzen zuen (CIA, 1919, art. 119): “Estatuari eta udalerriei dagokie famiaren garbitasunari, osasunari eta hobekuntzari begiratzea” (CIA, 1919, art. 1919) eta “familia ugariak babes-neurri konpentsatzaileak hartzeko eskubidea dute” (CIA, 1919, art. 119). Horrela, nazionalsozialistentzat bezala, familia funtsezkotzat jotzen da babestu beharreko Errepublikarentzat (Pine, 2001). Baieztapen hori, ordea, ez dator bat Errepublikaren errealitatearekin; izan ere, familia lege-testu garrantzitsuenak (Alemaniar Inperioaren

Konstituzioa) babestu bazuen ere, ikuspegi neo-malthusiar baten inguruan hartutako politika berriek Lehen Mundu Gerraren ondoren garatutako familiaren krisia larriagotu zuten (Usborne, 1992). Inkongruentzia horrek aktore nagusien arteko banaketa diskurtsiboa ekarri zuen; izan ere, katolizismoari hertsiki lotutako aktoreek pronatalismotik hurbil zeuden diskurtsoak sortu zituzten, eta familia eta emakumea sustatu zituzten Estatuko pieza nagusi gisa (Usborne, 1992).

Adolf Hitlerren ustez, familia erakundetzat hartu behar zen (Pine, 2001: 205), eta, beraz, amatasunarekin bezala, nazionalsozialistek interes berezia jarri zioten familiari, familia tradizionalera itzultzeko, non emakumeak eremu pribatuaren erdigune bihurtuko ziren, eremu publikotik aldentuz (Mason, 1976: 22). Errepublikara garaian kritikoak izan ziren hainbat ahotsek bezala, nazionalsozialistek emakumea familiaren erdigunera itzultzea eskatu zuten (Behbudi eta Nagizadeh, 2019: 48): “emakumearen mundua, zortea izanez gero, bere familia, senarra, seme-alabak, etxea da [...]. Biek osatzen dute herri bati bizitzeko eta irauteko aukera ematen dion multzoa” (Casquete, 2013: 181). Nazionalsozialisten helburua familia ugariak lortzea zen; izan ere, beren ideologian funtsezkoa zen logika pronatalistaren arabera, biztanleriaren tamainak zehaztuko du nazio alemaniarraren eragina (Usborne, 1992):

Hirugarren Reich-ak emakumeak eta amak lehenetsi zituen erretorika politikoan. Ludolf Hasseren arabera, Emakumeen Aferetarako Bulegoa sortu zen eta emakumeen sexua amatasun eta amatasunerantz hezteaz arduratu zen... familiaren tamaina handitzea eta familiaren ugalketa sustatuz, babes psikologikoa eta materiala... beste hezkuntza-onura batzuen artean (Silva, 2018: 42).

Hala ere, logika pronatalista horrek antisemitismoaren eragin estua izan zuen, nazionalsozialistek arraza hutseko familiak sustatzen baitzituzten (Bock, 1983) (1. irudia). 1. irudian ikus daitekeenez, nazionalsozialistek uste zuten kriminalak bakarrik ugaltzen zirela Alemanian, eta, beraz, esterilizazio-prozesuak egin zituzten familia arietakoak zirenak bakarrik ugaltzeko (Bock, 1983). Horrela, purutzat hartzen ez ziren familiek ezin zituzten lortu seme-alaba kopuru jakin bat izateagatik emakumeei ematen zitzaizkien ohorezko dominak (Bock, 1983):

Nazien pronatalismorik garrantzitsuena, ohore-mailetatik kanpo utzia, eta familia ugaria, oinordetzaz akastuna, arrazaz nahasia edo asoziala, ordenarik gabea izatea da, familia-bizitza ordenatu gabea, seme-alabak zama dituen: familia handia baino ez da, baina desiragarria (Bock, 1983: 412).

8. irudia: Alemaniako familia motak eta bakoitzak ustez dituzten batz besteko seme-alabak erakusten dituen ilustrazioa



Iturria: Bock, 1983: 413.

Emaztea alemaniar familiaren ardatz nagusia bihurtu zen, eta, beraz, Reicharen arraza bulegoak hainbat arau ezarri zituen, alemaniar emakumeek jarraitu behar zituztenak senarra aurkeratzerako orduan (Nogueira Martínez, 2012: 83) (1. taula).

14. taula: Reicharen arraza legeak alemaniar emakumeek jarraitu behar zituzten arauak senarra aukeratzeko orduan eta horien azalpena

Araua	Arauaren azalpena
“Gogoratu alemaniarra zarela”	Arraza-garbitasuna
“Oinordetzan bat etortzen bazara, ez zaitez ezkongabe geratu”	Errepublikako garaian Alemaniako emakume berriaren balioak azpimarratzen ditu, ez baitzegoen ezkontzara behartuta eta dibortziatu ere egin zitekeen
“Zure espiritua eta burua garbi mantendu”	Emakumearen garbitasuna zeina garrantzia eman behar zion buruaren eta espirituaren garbitasunari
“Zure gorputza osasuntsu mantendu”	Emakumearen gorputza eta prototipo fisikoa esentzialak ziren eta, beraz,

	eskoletan, adibidez, gorputz-heziketa paper zentral bat zeukan
“Ezkondu zaitez maitasunatik bakarrik”	Erromantizismoa bultzatu nahi zuten
“Odol alemaniarra edo nordikoa daukan senar bat bilatu”	Erregimenak bultzatzen zuten arrazakeri sistematikoaren adibide bat. Debekatuta zegoen arrazagatik ezpuru bat zen pertsona bat purua den beste pertsona batekin ezkontzea edota harreman afektibo-sexualak izatea
“Selekzioarekin batera, galdetu zure senarraren arbasoei buruz”	Zuhaitz genealogikoek garrantzia berezia zuten, seme-alabak genetikoki egokiak izatea bilatzen baitzen
“Osasuna oinarrizko baldintza bat da kanpo-edertasunerako”	Erregimenak edertasun fisikoari ematen zion garrantziaren beste adibide bat
“Ez bilatu lagun bat, ezkontzarako kide bat baizik”	Errepublikan zehar garatutako familiaren krisia dela eta, ezkontzak sustatzea bilatu zen familia nuklearrak bultzatuz.
“Ahal bezainbeste seme-alaba desiratu”	Seme-alabak edukitzea oinarrizkoa zen Estatuarentzat eta emakume alemaniarrek bete behar zuen roletariko bat logika pronatalista onartzea izan zen

Iturria: norberak egina. Datuak: Nogueira Martínez, 2012: 83-84.

5. ONDORIOAK

XX. mendeko lehen hamarkadek aldaketa handiak ekarri zituzten Europako herrialdeetara, bereziki Lehen Mundu Gerraren ondoren (1914-1918). Aldaketa horiek nagusiki ikusgarriak izan ziren Alemanian, non demokraziaren heriotza su motelean sukaldatu baitzen 14 urtez, azken urteetan akademian garrantzi handia izan duen erregimen totalitarioari bide emanez. Etapa historiko hori, ordea, ezinezkoa da genero-ikuspegirik gabe ulertzea, emakumeak izan baitziren trantsizio horren ondorio gehienak jasan zituztenak. Hainbat metodologiaren bidez aztertu ondoren (bigarren mailako datuen azterketa, berrikuspen bibliografikoa, etab.) eta Weimarko Errepublikan eta Hirugarren Reichean emakume alemaniarrek izan zituen rolen erradiografia zabala sortu ondoren, hainbat ondorio atera daitezke Gradu Amaierako Lan honen hasieran aurkeztutako helburu eta hipotesiei berriro helduz.

Lehen hipotesiari eta laugarren hipotesiari dagokionez, Lehen Mundu Gerraren hasierarekin eremu pribatua ireki zen; ondorioz, emakumeek etxetik alde egin eta eremu publikoan funtsezko aktore izaten hasi ahal izan ziren, batez ere garaiko errealtateagatik. Gerraren amaierarekin eta Errepublikaren hasierarekin, ahots kritiko askok eskatu zuten Alemanian bereizitako esferen eredia berreraikitzea, baina, garaiko mugimendu feministek sistema hori haustea eskatzen jarraitu zuten, eta, beraz, emakumeek eremu publikoa okupatzen jarraitu ahal izan zuten. Nazionalsozialistak boterera iritsi zirenean, errealtate berri hori berehala desagertu zen, eta esfera bereizien sistema berreskuratu zen. Sistema horretan, emakumeak eremu pribatuan geratuko ziren berriro, eta gizonak, beste behin ere, eremu publikoaren erdigune bihurtuko ziren. Hala ere, eta planteatutako laugarren hipotesiari berriro helduz, bi erregimenetan ere ezin dugu hitz egin esfera publikoaz eta esfera pribatuaz modu indibidual eta independentean, une oro elkarri lotuta egon baitziren. Erlazio hori modu argiagoan ikusi zen, muturreko moduan gainera, eremu pribatuaren politizazioa gertatu zen, bereziki erreprodukzioaren esparruan.

Lehen ideia horren ildoari jarraituz, eta bigarren hipotesiari dagokionez, Alemanian garaiko mugimendu feministek lortutako lorpenak ez zituztela guztiz ondo hartu gizartearen arlo guztiek, eta, beraz, eskubide berrien ezarpena oso desberdina izan zela eremu geografikoaren arabera, gutxienez Errepublikaren lehen urteetan. Emakume berriaren balioak hiri handietan ezarri ziren batez ere, eta, bereziki, Berlinen, autore askok Errepublikaren erdigunetzat hartu duten hirian. Hala ere, Bavaria bezalako landa-eremuetan, balio tradizionalak iraun egin zuten, eta eremu horietan bizi ziren emakume askok emakumea eremu pribatuan mugatuta egongo zen sistema tradizionalera itzultzea eskatu zuten, gizona esfera publikoaren erdigune bihurtuz. Bereizketa hori nabarmena izan zen emakumeen boto-asmoan; izan ere, 1930era arte, Alemaniako landa-eremuetan bizi ziren emakumeek emakumeen emantzipazioaren aurka zeuden alderdi politikoen alde bozkatu zuten. Argi dago NSDAPen adibidea: Bavaria, Baden edo Hessen bezalako landa-eremuetan emakumeen boto gehiago jaso zituzten gizonezkoenak baino, eta hori landa-ingurune emakumeen eskaeren irudikapen argia da, Lehen Mundu Gerratik eratorritako eta Errepublika garaian garatutako arazoei irtenbide erradikala eman nahi baitzieten, gerren edo krisi ekonomikoen ondorioz.

Errepublikaren eskubide eta balio berrien aplikazioan egindako bereizketa horiek eremu geografikoan ez ezik, gizarte-klaseen bereizketan ere egon ziren. Egia da 1919an Weimarren Konstituzioa onartu zenean klase ezberdintasunak murriztu egin zirela hezkuntza edo politika bezalako esparruetan, baina klase baxuko emakumeek ezberdintasun handiak jasan zituzten klase ertain-altuko emakumeen aldean. Errealtate hori bereziki agerikoa izan

zen eremu pribatuan eta, zehazki, sexualitatean. Klase baxuko emakumeek, egoera ekonomikoa zela eta, ezin izan zituzten erosi Errepublikaren lehen urteetan biztanleriaren tamaina neo-malthusiar ikuspegitik kontrolatzeko hedatu ziren antisorgailuak.

Azkenik, hirugarren hipotesiari helduz, nazionalsozialistek emakumeei buruz zituzten politikak baldintza historikoei lotuta egon ziren, hala nola gerrari. Hasiera batean, haien politikak determinismo biologikoan oinarritutako argumentario batean oinarritu ziren, eta, horren bidez, emakumeek esfera pribatuan egon beharko lukete. Bereziki, Bigarren Mundu Gerra (1939) hasi zenean, emakumeak garrantzi handiagoa hartzen hasi ziren eremu publikoan. Adibide argia izan zen emakumeen presentziaren gorakada lan-arloan, baina baita unibertsitateetako emakumeen kopurua ere. Beraz, argi dago determinismo biologikoaren argumentarioak 1933tik 1939ra bitartean baino ez zuela eraginik izan; izan ere, 1939tik aurrera, emakumeak eremu pribatutik alde egiten hasi ziren, erregimenari harrotasun nazionala berreskuratzeko zerbitzatzeko.

Lortutako emaitza horiek hasieran planteatutako aurreikuspenak gainditu dituzte, eta etorkizunean ikerketa-bide berriak irekitzen dituzten datu berriak eskaini dituzte; esate baterako, erregimen nazionalsozialista ikuspegi interseksionaletik aztertzea, eta, horrela, besteak beste, garai hartako emakume judu lesbianen errealitatea aztertzea. Beraz, agerian geratzen da hortik erator daitezkeen ikerketa-lanen kopuru handia.

BIBLIOGRAFIA

Adair, J. (2015). Dawn of the New Women in Sports, Fashion and Employment: Challenging Gender Roles in the Weimar Republic. *Legacy*, (15), 21-33.

Alemaniako Kode Penal, 1998-01-31 [Código Penal Alemán \(unifr.ch\)](http://unifr.ch)

Arendt, H. (1958). La esfera pública y la privada. In H. Arendt (Ed.), *La condición humana* (37-95 or.). Paidós Ibérica.

Aristoteles. (K.a. IV). *Política*. Gredos.

Barbieri, T. (1991). Los ámbitos de acción de las mujeres. *Revista mexicana de sociología*, (53), 203-224.

Behbudi, B. eta Nagizadeh, F. (2019). The Position of Women in the Weimar Republic. *Science Arena Publications*, (4), 46-49.

Boak, H. (1989). "Our Last Hope"; Women's Votes for Hitler: A Reappraisal. *German Studies Review*, (12), 289-310.

- Boak, H. (2013). *Women in the Weimar Republic*. Manchester University Press.
- Bock, G. (1983). Racism and sexism in Nazi Germany: Motherhood, Compulsory Sterilization and the State. *Signs*, (8), 400-421.
- Campos Posada A. (2020ko urriak 26). *República de Weimar: el <<boom>> cultural*. [República de Weimar: el "boom" cultural • La Aventura de la Historia](#)
- Clowes, S. (2017). The duplicity of tolerance: Lesbian experiences in Nazi Berlin. *Journal of Contemporary History*, (54), 30-59.
- Crelling, M. (2018). "*Kinder, Küche, und Kirche*": Women's Work in the Third Reich [Graduareko Tesia]. University of Washington Tacoma. UW Tacoma Digital Commons. "["Kinder, Küche, und Kirche": Women's Work in the Third Reich" by Margarete Crelling \(uw.edu\)](#)
- Casquete, J. (2013). Un mundo <<pequeño>>, otro mundo <<grande>>: el discurso del género del nacionalsocialismo. *Revista de estudios políticos*, (159), 169-201.
- Debus, M. eta Ejnar, M. (2014). Representation of Women in the Parliament of the Weimar Republic: evidence from Roll Call Votes. *Politics & Gender*, (10), 341-364.
- De Gouges, O. (1789). *Declaración de los derechos de la mujer y de la ciudadana*. Francia. [Declaración de los Derechos de la Mujer y la Ciudadanía \(nodo50.org\)](#)
- De Gouges, O. (1791). *Forma del contrato social entre el hombre y la mujer*. Francia.
- Delage C. (2021). *Las mujeres en el proyecto nazi* [Dokumentala]. [Las mujeres en el proyecto nazi - Episodio 1: La mujer matriz - Documental en RTVE](#) eta [Las mujeres en el proyecto nazi - Episodio 2: La guerra de las mujeres - Documental en RTVE](#)
- Del Rey, M. eta Canales, C. (2014). *Valquirias: Mujeres del Tercer Reich*. Edaf.
- De Tocqueville, A. (2002). How Americans understand the equality of the sexes. In A. De Tocqueville (Ed.), *Democracy in America* (101-106 or.). Pennsylvania: The Pennsylvania State University.
- Etcheberry Rojas, L.D. (2017). Cuerpos y emociones de las mujeres en trabajos masculinizados. Estudio de una empresa minera chilena. *Revista Latinoamericana de Estudios sobre Cuerpos, Emociones y Sociedad*, (24), 61-70.
- Exley, H. (1995). *Las mejores citas sobre la mujer*. Edaf.
- G. Mcmillen, S. (2015). *Lucy Stone: An Unapologetic Life*. Oxford University Press. [Lucy Stone : an unapologetic life : McMillen, Sally G. \(Sally Gregory\), 1944- : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](#)
- Greenberg, J., Clint, E. eta Oswald, S.B. (2016). Introducing the dimensions of human sexuality. In Greenberg, J., Clint, E. eta Oswald, S.B. (Ed.), *Exploring the dimensions of human sexuality* (2-30 or.). Jones & Barlett Learning.
- Inperio Alemaniarraren Konstituzioa (1919ko abuztuak 14) [CONSTITUCIÓN DEL IMPERIO \(REICH\) ALEMÁN. de 11 de agosto de 1919 \(wordpress.com\)](#)

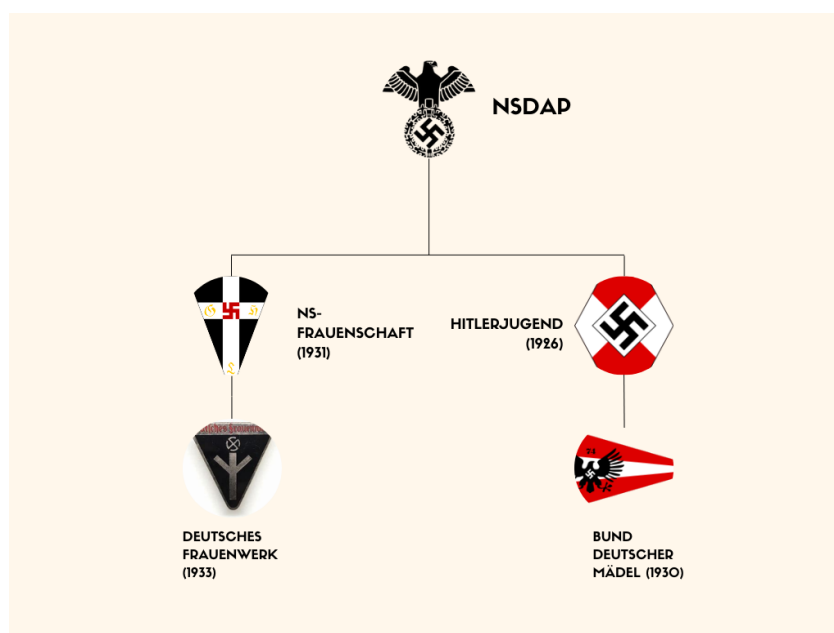
- Kipp, M. (2000). *Política Nacional Socialista de la Mujer*. [Régimen nazi de LeMO - Política interior - Política de la mujer \(dhm.de\)](#)
- Kipp, M. (2015). *La NS-Frauenschaft (NSF)*. [LeMO NS-Regime - NS-Organisationen - Frauenschaft \(dhm.de\)](#)
- Lobato Olea, F. (2014). *La educación en la Alemania nazi*. [Gradu Amaierako Lana]. Universidad de Sevilla (Facultad de Ciencias de la Educación). [La educación en la Alemania nazi \(us.es\)](#)
- Loroff, N. (2011). Gender and Sexuality in Nazi Germany. *Constellations*, (3), 49-61.
- Marhoefer, L. (2015). *Sex and the Weimar Republic: German Homosexual Emancipation and the Rise of the Nazis*. University of Toronto Press. [Sex and the Weimar Republic: German Homosexual Emancipation and the Rise of ... - Laurie Marhoefer - Google Libros](#)
- Mason, T. (1976). Women in Germany, 1925-1940: Family, Welfare and Work. Part II (Conclusion). *History Workshop*, (2), 5-32.
- Melis, A. (1995). La formación profesional durante el Tercer Reich. *Revista de Educación*, (306), 473-483.
- Mellos, K. (1998). Neo-Malthusian Theory. In K. Mellos (Ed.), *Perspectives on Ecology* (15-42 or.). Palgrave Macmillan.
- Mies, M. (2019). *Acumulación del capital y patriarcado*. Traficantes de Sueños.
- Morales Romero, F. (2015). La "Nueva Mujer" y la paranoia masculina en la República de Weimar: representaciones de la mujer en las películas Metrópolis, Alraune y Pandora. *Revista [IN]Genios*, (1), 1-11.
- Moreno, P. (2004). La historia olvidada del nazismo: los homosexuales durante el Holocausto. *Educació y Cultura*, (17), 195-210.
- Nogueira Martínez, F.L. (2012). *Los diferentes papeles de la mujer durante el Tercer Reich*. [Master Amaierako Lana]. Universidad Autónoma de Madrid (Facultad de Filosofía y Letras).
- Ocampo Silvina, A. (2013). *El rol de la mujer bajo el nazismo* [Txostena]. XIV Jornadas Interescuelas/Departamentos de Historia. Departamento de Historia de la Facultad de Filosofía y Letras. Universidad Nacional de Cuyo, Mendoza.
- Palomar Vereas, Cristina (2005). Maternidad: historia y cultura. *La ventana. Revista de estudios de género*, (22), 36-67.
- Pazos Polo, C. eta Polo Serrano, D. (2018). La figura de la mujer en el nazismo. In B. Sánchez-Gutierrez (Ed.), *Feminismo, investigación y comunicación: una aproximación plural a la representación de las mujeres* (85-107. or.), Sevillako Unibertsitatea.
- Peyrou, F. (2019). A vueltas con las dos esferas. Una revisión historiográfica. *Historia y Política*, (42), 359-385.
- Pine, L. (2001). Women and the family. In P. Panayi (Ed.), *Weimar and Nazi Germany: continuities and discontinuities* (199-217 or.). Routledge.

- Rioja, C. (2020). *La educación en la Alemania del Tercer Reich: el niño nazi* [Gradu Amaierako Lana]. Universidad de Valladolid [TFG-G4287.pdf \(uva.es\)](#)
- Roos, J. (2006). *Prostitution Reform and the Reconstruction of Gender in the Weimar Republic*. Indiana University. [Prostitution Reform and the Reconstruction of Gender in the Weimar Republic \(iu.edu\)](#)
- Rousseau, J.J. (2012). *Discurso sobre el origen de la desigualdad entre los hombre*. Flammarion. [Discurso sobre el origen de la desigualdad entre los hombres \(marxists.org\)](#)
- Silva, M. (2018). The Rise and Fall of the Weimar Women. *The Compass*, (1), 37-47.
- Suárez y Lopez Guazo, L.L. (2000). *Determinismo biológico: la eugenesia en México* [Doktorego Tesia]. Universidad Nacional Autónoma de México. [TESIS: DETERMINISMO BIOLÓGICO: LA EUGENESIA EN MÉXICO](#)
- Thompson, J.B. (2010). Los límites cambiantes de la vida pública y la privada. *Comunicación y sociedad*, (15), 11-42.
- Tiana, A., Ossenbach, G. eta Sanz, F. (2012). *Historia de la educación (Edad Contemporánea)*. UNED. [E Libro \(oclc.org\)](#)
- United States Holocaust Memorial Museum (2019). *La propaganda nazi*. [La propaganda nazi | Enciclopedia del Holocausto \(ushmm.org\)](#)
- Usborne, C. (1992). *The Politics of the Body in Weimar Germany*. The Macmillan Press LTD.
- Usborne, C. (2008). Body biological to body politic: women's demands for reproductive self-determination in World War I and early Weimar Germany. In G. Elley eta J. Palmowski (Ed.), *Citizenship and National Identity in Twentieth-Century Germany* (129-145). Stanford University Press.
- Vangen, M. (2017). *Left and Right: Politics and Images of Motherhood in Weimar Germany* [Doktorego Tesia]. City University of New York. [Left and Right: Politics and Images of Motherhood in Weimar Germany \(cuny.edu\)](#)
- Vega Díez, A. (2016). *División sexual del trabajo* [Master Amaierako Lana]. Universidad de León, España.
- Wollstonecraft, M. (1996). *A vindication of the rights of woman*. Dover. [VINDICAT.PDF \(pinkmonkey.com\)](#)

ERANSKINAK

ERANSKIN 1

Emakumeen erakundeen organigrama Hirugarren Reichen (1933-1945)



Iturria: norberak egina. Datuak: Kipp, 2000.

ERANSKIN 2

Lehen Hitlerjugend Legea²⁴

Alemaniarren etorkizuna gazteen eskuetan dago. Beraz, alemaniar gazteak prest egon behar dira etorkizuneko betebeharrentzako. Nazioaren gobernuak, beraz, hurrengo dekretatu du:

1. Alemaniako Reicharen mugen barruan bizi diren gazte guztiak *Hitlerjugend*-en parte bihurtuko dira.
2. Alemaniako gazte guztiak fisikoki, mentalki eta moralki nazionalsozialismoaren espirituan hezituak izango dira *Hitlerjudgen*-en eta baita haien gurasuen etxean eta eskoletan ere herriaren eta komunitatearen zerbitzurako.
3. Alemaniako gazteak Hitlerjugendean hezteko zeregina NSDAPeko *Reichsjugendführer*-era transferituko da. Bera da, beraz, Alemaniako Reicheko Gazteriaren burua. Berlinen egoitza duen Reicheko agintari gorenaren posizioa du, eta zuzenean *Führerraren* eta Reicheko kantzilerraren agindupean dago.
4. Lege honen instrumentalizazioarako eta zuzenketarako beharrezkoak diren legeak eta arauketa administratiboak *Führerraitik* eta Reicheko kantzilerraitik zuzenduta egongo da.

²⁴ Nogueira Martínez, 2012: 118

Berlinen, 1936ko abenduaren 1ean
Führerra eta Reicheko Kantzilerra
Adolf Hitler

Bigarren Hitlerjugend Legea²⁵

1. artikulua

Zerbitzuaren irismena

- (1) *Hitlerjugend*eko zerbitzua ohorezko zerbitzua da alemaniarrentzat.
- (2) Gazte guztiak, 10. urtetik 18. urte amaierara arte, derrigorrez, *Hitlerjugend*ean sartu behar dira, hau da:
 - (a) 10 eta 14 urte bitarteko mutilak Deutsches Jungvolken (DJ)
 - (b) 14 eta 18 urte bitarteko mutilak Hitlerjugenden (HJ)
 - (c) 10 eta 14 urte bitarteko neskak Jung Mädelen (JM)
 - (d) 14 eta 18 urte bitarteko neskak Bund Deutscher Mädelen
- (3) 10 urte bete dituzten lehen hezkuntzako eskoletako ikasleak atzeratzen dira Hitleriar Gazteetan, lehen hezkuntzako eskolatik atera arte.
- (4) 14 edo urte bete dituzten bigarren mailako eskoletako ikasleak, eskolaren kudeaketa onartu arte, Gazteria Hitleriano juniorreko (DJ eta JM) kide izaten jarraitzen dute.

2. artikulua

Hezkuntza eta autoritatea.

Hitleriar Gazteriako haur guztiak legezko hezkuntzako agintaritzak publiko baten mende daude, Führerrak eta Nazioko Kantzilerrak ezarritako araudiaren xedapenen arabera.

3. artikulua

Hautaezintasuna.

- (1) Gazte hauek ezin dira Gazte Hitlerianoen kide izan eta, beraz, Gazteriar Hitleriarren komunitatetik kanpo geratzen dira:
 - (a) Egintza deszintzoak egiten dituztenak.
 - (b) Hitleriar Gazteriatik kaleratuak izan zirenak lege hau egintza desohoretsuen ondorioz indarrean sartu aurretik
 - (c) Hitleriar Gazterietan edo jendaurrean izandako portaera moralagatik iraintzen dutenak, eta, beraz, Hitleriar Gazteak gutxiesten dituztenak
- (2) Gainera, gazteak Hitleriar Gazteriakoak izatetik baztertuta daude zaintza ofizialaren pean badaude.
- (3) Alemaniako gazteriaren liderrak salbuespenak onar ditzake.

4. artikulua

Ezgaitasuna.

- (1) Hitleriar Gazteriako mediku baten edo hark enkargatutako mediku baten iritziz, gazte hitleriarren zerbitzurako ezgaitzat edo partzialki gaitzat jo diren gazteak Hitleriar Gazterietako zerbitzutik erabat edo partzialki askatu behar dira, medikuaren erabakiaren arabera.
- (2) Osasun-bulegoen arteko lankidetzak eta beste higie-neurri batzuk gauzatzea Alemaniako gazteriaren liderrek arautuko dute, Führerraren ordezkariarekin eta Barne ministroarekin bat etorritik.

5. artikulua

Atzerapena eta salbuespena.

²⁵ Nogueira Martínez, 2012: 118-123

- (1) Gazte hitleriarren legezko ordezkariak edo liderrak eskatuta, gazteak urtebetez geroratu edo zerbitzutik salbuets daitezke Gazte Hitleriarretan, baldin eta:
 - (a) Nabarmen atzeratuta daude garapen fisikoari dagokionez
 - (b) Eskolako zuzendariak emandako epaian, ezin dituzte eskolaren eskakizunak salbuespenik gabe bete
- (2) Kasu jakin batzuetan, Hitleriar Gazteetan zerbitzua atzeratzeko eskaera bat edo zerbitzutik salbuesteko eskaera bat ere eman daiteke 1. zatiko baldintzak existitzen ez direnean, baina Hitleriar Gazteetan gazte bat aldi baterako edo behin betiko zerbitzutik kanpo egotea justifikatzen duten beste premiazko arrazoi batzuk badaude.
- (3) Alemaniako nazioko gazte buruzagiak araudi berriak emango ditu.

6. artikulua

Jatorri ez-alemaniarreko herritar alemaniarrek.

- (1) Alemaniako nazionalitatea duten gazteak, haien aita edo bi gurasoak, beren adierazpenaren arabera, Danimarkako edo Poloniako talde etnikoetakoak badira, Hitleriar Gazterakoak izatetik salbuetsita egongo dira, horiek zaintzeaz arduratzen direnek hala eskatuta. Hainbat pertsonak gazteak zaintzeko eskubidea eta betebeharra badute, eta inork ez badu bere eginkizuna betetzen, gazteak salbuetsita egon daitezke. Zilegi ez diren seme-alabak Hitleriar Gaztedietako kide izatetik salbuetsita gera daitezke, haien zaintzaz arduratzen direnek hala eskatuta, ama arraza-, daniar- edo poloniar taldekoa bada, beren adierazpenaren arabera; aitzitik, tutorea eskaerarekin ados badago aplikatuko da.
- (2) Eskaera beheagoko administrazio-agintariei aurkeztuko zaie. Administrazio-agintaritza gorenak ikertuko du ea Danimarkako edo Poloniako talde etnikoko kide dela aitortzen den. Administrazio-arau zehatzagoak Barne ministroak emango ditu, Alemaniako Gazteriaren liderrarekin bat etorritik.
- (3) Barne ministroak Danimarkako edo Poloniako talde etnikoetako gazte-erakundeak kontrolatzen ditu. Fundazio berriek baimena beharko dute.
- (4) Edozein pertsonak ezin du inolako betebeharririk izan Danimarkako edo Poloniako talde etnikoetako gazte-erakunde bateko kide izateko.

7. artikulua

Arrazazko baldintzak.

Juduak (1935eko azaroaren 14ko Herritartasun Legearen lehenengo aldarrikapenaren 5. artikulua, RGB1, 1333. orrialdea) Hitleriar Gaztediaren kide izatetik kanpo geratzen dira.

8. artikulua

Atzerrian bizi diren herritar alemaniarrek. Atzerrian bizi diren eta Alemanian aldi baterako bakarrik dauden alemaniar nazionalitateko gazteak ez daude behartuta Hitleriar Gazterietan zerbitzatzera.

9. artikulua

Indukzioa eta eragitea.

- (1) Gazte guztiek Hitleriana Gazteriako dagokion buruzagiarekin erregistratuta egon behar dute 10 urte edo gehiago dituzten urte zibileko martxoaren 15a baino lehen. Gazte batek Hitleriar Gazteetan onartzeko baldintzak betetzen baditu (adibidez, zaintza liberatzea, herritarrak hartzea edo Alemanian egoitza iraunkorra izatea), gazteak erregistratuta egon behar du aipatutako baldintzak bete eta hilabeteko epean.
- (2) Gazteen legezko ordezkaria inskripzioaren arduraduna da.
- (3) Hitleriar Gazteen indukzioa urte bakoitzeko apirilaren 20an egiten da.
- (4) Alemaniako gazteriaren liderrak arau zehatzagoak emango ditu Hitleriar Gazteen erregistroari eta indukzioari buruz.

10. artikulua

Baja.

- (1) Honako hau baja izango da Hitleriar Gazteen artean:

- (a) Gizonak 1. artikuluan jasotako epea amaitu ondoren, eta ezkontzen diren neskak.
 - (b) Lege honen arauen arabera Hitleriar Gazteriakoak izatetik baztertua dauden gazteak,
- (2) 3. artikuluko 3. zatia 2. eta 3. zenbakien arabera aplikatuko da.
- (3) Liderrek, gizon zein emakume, Hitleriaren Gazteriaren kide izaten jarraitzen dute, 1. artikuluan ezarritako epea amaitu ondoren. Baja erregelamendu berezi baten bidez egingo da. Baja eman behar zaie eskabidean.

11. artikulua

Eszedentziak Hitleriar Gazterietan.

- (1) Hitleriar Gazterietako kide izatea desaktibatu egiten da zerbitzu militar aktiboak irauten duen bitartean.
- (2) Lanaren Zerbitzu Nazionalako kideak ezin dira jardunean egon Gazte Hitleriarren zerbitzura.

12. artikulua

Zigor-erregulazioak.

- (1) Legezko tutore bati Alemaniako 150 esparru arteko isuna ezarriko zaio, edo espetxe-zigorra, nahita lege honen 9. artikuluan xedatutakoaren aurka jarduten badu.
- (2) Norbaitek, maltzurkeriaz, gazte bati Hitleriar Gazteetan zerbitzatzea eragozten edo eragozten badio, kartzela eta isuna edo bi zigor horietako bat ezarriko zaizkio.
- (3) Legezko zigor-ekintza bat nazio alemaniarreko gazteriaren liderrak eskatuta baino ez da hartuko. Eskaera bertan behera utz daiteke.
- (4) Tokiko agintariek gazteak behartu ditzakete egozten zaizkien eginkizunak betetzeko, lege honetan eta lege honek emandako erregelamenduetan oinarrituta.

Berlinen, 1939ko martxoaren 25ean
Führerra eta Reicheko Kantzilerra
Adolf Hitler
Führerraren ordezkaria
Rudolf Hess
Reicheko Ministroa eta Kantzelaritzako Burua
Dr. Lammers

ERANSKIN 3

Inperio Alemaniarraren Konstituzioa: IV. atala (art. 142-150)

142. artikulua

Artea eta zientzia, baita irakaskuntza ere, libreak dira. Estatuak babestu egiten ditu eta haien garapenean parte hartzen du.

143. artikulua

Gazteen hezkuntzari arreta emango zaio establezimendu publikoen bidez. Bere antolaketan, Inperioa, Herrialdeak eta Udalerriak.

Irakasleen prestakuntza modu uniformearen arautuko du Inperioak, goi-mailako irakaskuntzari aplikatu beharreko oinarri orokorren arabera.

Irakasle ofizialek funtzionario publikoen eskubideak eta betebeharrak dituzte.

144. artikulua

Irakaskuntzaren araubidea Estatuaren ikuskaritzapean geratzen da, eta Estatuak parte-hartzea eman ahal izango die udalerriei. Irakaskuntzaren ikuskapena teknikari espezializatuek egingo dute.

145. artikulua

Eskolako betebeharrak orokor bat dago. Hori betetzeko, lehenik eta behin, lehen hezkuntzako eskola publikoa dago, gutxienez zortzi urteko ikasketekin, eta, ondoren, hobekuntzarako eskola osagarria, hamar eta zortzi urte bete arte. Lehen mailako eskoletan eta eskola osagarrietan irakaskuntza eta ikasteko bitartekoak doakoak dira.

146. artikulua

Irakaskuntza publikoa plan organiko baten arabera antolatuko da. Denontzat komuna den oinarriko eskola batean oinarrituko dira bigarren eta goi mailako irakaskuntzak. Antolaketa horretarako, kontuan hartu behar da bizitzako lanbide ugari daudela, eta haur bat eskola jakin batean onartzeko, haren gaitasunari eta bokazioari baino ez zaio begiratuko, ez maila sozial edo ekonomikoari, ezta gurasoen erlijio-aitorpenari ere.

Udalerrietan, gurasoek edo tutoreek eskatuta, beren erlijio-aitorpenaren edo ikuskera filosofikoaren lehen mailako eskolak ezarri behar dira, baldin eta horrekin ez bada eragozten irakaskuntza-sistema ordenatu bat, aurreko paragrafoak agintzen duen moduan. Ahal den guztian, guraso edo tutore horien borondateari erantzun behar zaio. Herrialdeetako legeriak xedapen osagarriak emango ditu Inperioko lege batek ezartzen dituen printzipioen arabera.

Inperioak, herrialdeek eta udalerriek baliabide publikoak jarriko dituzte bigarren eta goi-mailako irakaskuntzan sartzeko, batez ere ikasketengatik, irakaskuntza horiek hobetzeko gai diren mutilen gurasoei laguntzeko. Laguntza horiek ikasketek adina iraungo dute.

147. artikulua

Eskola publikoen ordezkari izan behar duten eskola pribatuak Estatuaren baimena behar dute, eta herrialdeetako legeen mende geratzen dira. Baimena eman behar da eskola pribatu horiek helburu pedagogikoetan, antolaketan edo irakasleen prestakuntza zientifikoan publikoak baino txikiagoak ez direnean, eta gurasoen posizio ekonomikoagatik ikasleak bereiztea eskatzen ez dutenean. Baimena ukatu egingo da irakasleen egoera ekonomikoa eta juridikoa behar bezala bermatuta ez dagoenean.

Lehen mailako eskola pribatuak baimendu ahal izateko, guraso edo tutore gutxi batzuek, 146. artikuluko bigarren lerroaren arabera, beren erlijio-aitorpenaren lehen mailako eskola ofizialik edo herrian duten ideal filosofikorik izan behar dute, edo, bestela, eskola-administrazioak interes pedagogiko berezia aitortu behar die.

Prestakuntza-eskola pribatuak kendu egingo dira.

Eskola publikoen ordezkari ez diren eskola pribatuei dagokienez, indarrean dagoen zuzenbideak agintzen jarraituko du.

148. artikulua

Eskola guztietan horma-formakuntza, gizabidezko hezkuntza eta hobekuntza pertsonal eta profesionala bilatuko dira, hori guztia nazio-espirituaren eta herrien arteko adiskidetzaren arabera.

Eskola publikoetan, beste era batera pentsatzen dutenen sentiberatasuna ez mintzeko moduan irakatsiko da.

Hezkuntza zibikoa eta irakaskuntza profesionala eskola-planeko diziplinen parte dira. Ikasle guztiek Konstituzioaren ale bat jasoko dute eskolako betebeharrak amaitzean. Impero, pulsak eta udalerriak. Herri hezkuntza maila guztietan Inperioak, Herrialdeek eta Udalerriek sustatuko dute.

149. artikulua

Erljio-heziketa eskola-planaren parte da, konfesioz kanpoko eskoletan izan ezik (laikoak). Eskola legeriak arautuko du bere irakaskuntza. Erljioa kasuan kasuko elizaren printzipioekin harmonian azalduko da, Estatuaren ikuskapen-eskubidea gordez.

Irakasleak borondatezkoa izango da Erljioa azaltzea edo kultu-ekintzetan parte hartzea; hurrei dagokienez, Erljioaren irakaskuntzara eta elizkizunetara eta kultu-praktiketara joatea aitak edo tutoreak xedatzen duenaren mende egongo da.

Teologia Fakultateak unibertsitateetan mantentzen dira.

150. artikulua

Artearen, Historiaren eta Naturaren monumentuek Estatuaren babesa eta laguntza dute.

Inperioari dagokio ondare artistiko nazionala atzerrira emigratzea eragoztekoa.

ERANSKIN 4

Abortuaren inguruko legislazioa eta lege-erreforma²⁶

1871ko kode penala

218. artikulua: Haurdun dagoen eta abortatzen duen edo umekia sabelean suntsituta duen emakumeari bost urte arteko zigorra ezarri behar zaio. Inguruabar aringarriak badaude, zigorra gutxienez sei hilabetera murrizten da. Zigor bera ezartzen zaio umetokian abortatzen edo fetua suntsitzen laguntzen duenari haurdun dagoen emakumearen baimenarekin.

219. artikulua: Diruaren truke abortu bat lortzen laguntzen duenak hamar arteko zigorra jaso behar du.

220. artikulua: Emakumearen onespenerik edo ezagutzarik gabe abortatzen duenari bi urte baino gutxiagoko zigorra ezarriko zaio. Ebakuntzaren ondorioz emakumea hiltzen bada, gutxienez hamar urterako edo bizitza osorako agintzen da. Saiakerak zigorgarriak dira.

Abortuaren legearen aldaketa, 1926ko maiatzaren 18a

218-220 artikuluen ordez, 218. artikulua berria jarri da:

Emakume batek bere fetua abortatzen badu edo beste baten baimena jasotzen badu, kartzela zigorra jasoko du. Abortu bat lortzen edo umekia kil jartzen laguntzen duen edonori ere errebindikazio bera gertatzen zaio.

Abortatzeko saiakera zigorgarria da.

Abortu bat baimenik gabe edo diruaren truke egiten duenari zigor penala ezarriko zaio. Diruagatik abortifazientek eman dituen edonori ere aplikatzen zaio zigorra. Inguruabar aringarrietan, zigorra hiru hilabetetik beherako espetxealdira murrizten da.

Auzitegi Gorenaren epaia, 1927ko martxoaren 11koa

Abortu terapeutikoa mediku batek baimenduta.

²⁶ Osborne, 1992: 214-215 eta Alemaniako Zigor Kodea, 1998, art. 218.

1927ko Zigor Kodearen Zirriborroa

1925eko zirriborroa bezala, baina mediku batek abortu terapeutikoa egitea ahalbidetuz; abortifazienteen eta abortu zerbitzuen publizitatea debekatua, baina medikuntzako informazioa salbuetsita.

Nazionalsozialistek onartutako legea

1933ko maiatzaren 26ko legea: Zigor Kodearen 219. artikulua berrezarria, abortifazienteen publizitatea debekatuz; 220. artikulua berrezarria, abortu-zerbitzuen publizitatea debekatuz.

Hereditarioki gaixotutako ondorengotza prebenitzeko legea, 1935eko ekainaren 26koa: derrigorrezko esterilizazio eugenetikoa legeztatua; abortua, arrazoi eugenetikoengatik, mediku erregistratu batek ospitalean egin beharrekoa, kontsulatuaren erabakiaren ondoren; idatzizko jakinarazpena eta medikuntza-datuak, osasun-arduradunari bidali beharrekoak.

Ezkontza, familia eta amatasuna babesteko dekretua, 1943ko martxoaren 9koa:

Abortatu duen emakumeari espetxealdi-zigorra ezartzen zaio, kasu larrietan, morrontza penolarekin; abortatzen saiatzea delitu zigorgarria da; abortatzen duenari, berriz, morrontza penolarekin zigortuko zaio; Alemaniako herriaren bizi-indarra heriotza-zigor berak etengabe kaltetu duen kasuetan, heriotza-zigor horrek preskribatu egiten du; antisorgailuen edo abortifazienteen publizitatea egiten denean, bi urte arteko espetxe-zigorra ezarriko zaio.

Abortuaren lege berria Errepublikaren Federalean, 1976

Medikuak arrazoi mediko, eugenetiko, etiko (bortxaketaren ondoren) eta sodalengatik haurdunaldiko lehen hogeita bi asteetan (hamabi aste, amaiera sozialki edo eugenetikoki adierazten denean) baimentzen duen amaiera. Mediku espedalista baten edo aholkulari ezagun baten aholkularitza behar da.

Alemaniako Kode Penal, 1998

218. artikulua:

(1) Haurdunaldia eteten duenari askatasunaz gabetzeko hiru urte arteko zigorra edo isuna ezarriko zaio. Matrizean ernaldutako arrautzaren habia amaitu aurretik eragina duten akzioak ez dira haurdunaldiaren etentzat hartzen, lege honen zentzuan.

(2) Kasu bereziki larrietan, askatasunaz gabetzeko zigorra sei hilabetetik bost urte artekoa izango da. Kasu bereziki larria gertatzen da, oro har, egilea

1. haurdun dagoen emakumearen aurka jokatzeko duenean edo
2. haurdunaren hiltzeko arriskua edo osasunean kalte larria eragiten badu.

(3) Haurdun dagoen emakumeak egitea gauzatzen badu, zigorra askatasunaz gabetzeko zigorra izango da, gehienez ere urtebetekoa, edo isuna.

(4) Saiakera zigorgarria da. Emakume haurduna ez da zigortuko saiakeragatik.

ERANSKIN 5

Alemaniako odola eta ohorea babesteko Legea, 1935eko irailaren 15koa²⁷

Alemaniar odolaren garbitasuna alemaniar herriaren jarraipenerako ezinbesteko baldintza delako kontzientziaz jabeturik, eta alemaniar nazioaren etorkizuna garai guztietan ziurtatzeko borondate ukaezinak adoreturik, Reichstag-ek aho batez zigortu du honako lege hau, orainak aldarrikatua:

1. artikulua

- (1) Debekatuta daude juduen eta Alemaniako edo antzeko odoleko herritarren arteko ezkontzak. Baldintza hauetan egindako ezkontzak deusezak dira, nahiz eta atzerrian egin diren, lege honen aplikazioa sahiesteko.
- (2) Ministerio publikoaren ordezkariak bakarrik aurkez dezake deuseztasun-demanda bat.

2. artikulua

Debekatuta dago ezkontzaz kanpoko harreman sexualak juduen eta alemaniar edo antzeko odoleko herritarren artean.

3. artikulua

Juduek ezin izango dituzte beren etxean lan egiteko kontrataziorik Alemaniako odoleko herritarrak edo 45 urtetik beherakoak.

4. artikulua

- (1) Juduek debekatuta dute Reicharen bandera edo bandera nazionala altxatzea, baita aberri-koloreak erakustea ere.
- (2) Aldiz, juduen koloreak erakusteko baimena dute. Baimen hori erabiltzeko, estatuaren babesa behar da.

5. artikulua

- (1) Norbaitek 1. artikuluan ezarritako debekua hausten badu, espetxealdi-zigorra ezarriko zaio.
- (2) 2. artikuluan ezarritako debekua hausten duen pertsona orori espetxealdi-zigorra edo presidioa ezarriko zaio.
- (3) Norbaitek 3. edo 4. artikuluetako xedapenak hausten baditu, urtebete arteko espetxe-atzipenaldiarekin edota isuna ordaintzearekin zigortuko da.

6. artikulua

Barne Arazoetako ministroak, Führerraren ordezkariak hala erabaki ondoren, Reicharen herritartasun-legea betearazteko eta osatzeko beharrezkoak diren erregelamendu juridiko eta administratiboak zehatuko ditu.

7. artikulua

Legea aldarrikatu eta hurrengo egunean jarriko da indarrean; 3. artikulua 1936ko urtarrilaren 1etik aurrera bakarrik jarriko da indarrean.

Nüremberg, 1935eko irailak 15, Alderdi Nazionalsozialistaren Askatasunaren Kongresuan.

Führerra eta Reicheko Kantzilerra: Adolf Hitler

Barne Arazoetako Ministroa: Wilhelm Frick

Justizia Ministroa: Dr. Gürtner

Karterarik gabeko ministroa: R. Hess

²⁷ Nogueira Martínez, 2012: 111-112

ERANSKIN 6

Herentziazko Osasuna Babesteko Legea, 1933ko uztailaren 14koa²⁸

1. artikulua

- (1) Herentziazko gaixotasun bat duen edozein pertsona kirurgikoki esteriliza daiteke, baldin eta, zientzia medikoaren arabera, haren ondorengoek akats fisiko edo mental larriak izango dituztela espero badaiteke.
- (2) Honako gaixotasun hauetakoren bat duen edozein pertsona herentziazko gaixotasuntzat joko da lege honen arabera:
 - (a) Herentziazko adimen-atzerapena
 - (b) Ezkizofrenia
 - (c) Nahasmendu maniako-depresiboa
 - (d) Sortzetiko epilepsia
 - (e) San Vito Dantza hereditarioa (Hungtingtonen gaixotasuna)
 - (f) Herentziazko itsutasuna
 - (g) Herentziazko gorrieria
 - (h) Herentziazko malformazio garrantzitsuak
- (3) Horrez gain, alkoholismo kronikoa duen edozein pertsona ere esteriliza daiteke.

2. artikulua

- (1) Esterilizazioa eskatzen duen edonork du horretarako eskubidea. Pertsona osasun mental baxuko egoera baten ondorioz ezgaituta edo tutoretzapean badago edo oraindik 18 urte ez baditu, legezko tutoreak eskaera egiteko ahalmena izango du. Gaitasun mugatuko beste kasu batzuetan, eskaerak legezko ordezkariaren onspena jaso behar du. Pertsona bat adin nagusikoa bada eta erizaina badu, azken horren baimena beharko da.
- (2) Eskaerarekin batera, Reich Alemanak egiaztatutako herritar baten ziurtagiria aurkeztu behar da, esterilizatuko den pertsonari esterilizazioaren izaerari eta ondorioei buruzko informazioa eman zaiola adieraziz.
- (3) Esteriliziorako eskaera erreklamatu daiteke.

3. artikulua

Esterilizazioa honako hauek ere gomenda dezakete:

1. Mediku ofiziala
2. Ospitale, espetxe edo erietxe baten ardura duen funtzionarioa

4. artikulua

Esterilizatzeko eskaera idatziz, edo idatziz aurkeztu behar da Jaraunspenaren Osasuneko Epaitegiko bulegoan. Eskabideari buruzko adierazpena agiri mediko baten bidez ziurtatuta egon behar da edo beste moduren batean egiaztatuta. Epaitegiko bulegoak mediku ofizialari jakinarazi behar dio.

7. artikulua

Herentziazko Osasuneko Epaitegiaren aktak sekretuak dira.

10. artikulua

Osasun Aseguruaren Gorte Gorenak azken jurisdikzioa mantentzen du.

²⁸ Nogueira Martínez, 2012: 113-114